

ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธภิเษก:
กรณีศึกษา วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา วัดศาลาไชย
ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

THE PROCESS OF PERFORMING THE MAHABHUDDHATHAPHISEK CEREMONY AT
SALACHAI

A Thesis Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Art Degree in Thai
May 2020
Copyright 2020 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา วัดศาลาไชย
ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ของ พระ วุฒิชัย สายปัญญา

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ดร.วรัญญา ยิ่งยงค์กิติ)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

เรื่อง:	ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
ผู้วิจัย:	พระวุฒิชัย สายปัญญา, วิทยานิพนธ์: ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2562
อาจารย์ที่ปรึกษา:	รองศาสตราจารย์ ดร. เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร.วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์
คำสำคัญ	พิธีมหาพุทธาภิเษก, ขั้นตอนการประกอบพิธี, เครื่องประกอบพิธี, วัดศาลาไชย จังหวัดลำปาง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) องค์ประกอบ และขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง 2) ความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิทยาการที่มีคุณสมบัติตรงกับที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า 1) พิธีมหาพุทธาภิเษกจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่วัดศาลาไชยมีอายุการก่อตั้งมาครบ 100 ปี รวมทั้งได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และพระประธานของวัดแล้วเสร็จ การประกอบพิธีได้ดำเนินการเป็นเวลา 3 วัน วันแรกเรียกว่า วันจัดดา เป็นวันเตรียมงาน มีการแห่ธัญเชิญพระอุปคุต เพื่อให้มาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองงาน วันที่สอง เป็นวันงานพิธี ในช่วงแรกจะมีการปิดเนตรพระประธานก่อน ส่วนในช่วงที่ 2 จะเป็นการทำพิธีเบิกเนตร และในวันที่สาม จะมีพิธีทำบุญถวายไทยทานและแห่ธัญเชิญพระอุปคุตกลับยังที่อยู่เดิม 2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ความเชื่อของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจชุมชน 2) ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสิริมงคล 3) ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล 4) ความเชื่อเรื่องบาปบุญ ความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าในคืนวันตรัสรู้อรุณตรัสมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ปฐมยาม มัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม และตรัสรู้อรุณตรัสมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์

Title: THE PROCESS OF PERFORMING THE MAHABHUDDHATHAPHISEK CEREMONY AT SALACHAI
Author: PHRAWuttichai Saipanya, Thesis: M.A. (Thai), University of Phayao, 2019
Advisor: Associate Professor Dr. Premvit Vivattanaseth Co–advisor Dr.Warunya Yingyongsak
Keyword MahaBhuddhathaphisek Ceremony, Process of Performing the Ceremony, Altar Offerings, Salachai Temple

ABSTRACT

The objectives of this research were to study 1) elements and the process of performing the MahaBhuddhathaphisek ceremony at Salachai Temple, Sala subdistrict, Kokha district, Lampang province 2) beliefs. and the history, of altar offerings in the MahaBhuddhathaphisek ceremony at Salachai Temple, Sala subdistrict, Kokha district, Lampang province, In–depth interviews and participatory observation were used to collect data and Then analyzed based on the research objectives. The results were presented in descriptive analysis.

The results revealed that 1) The ceremony was conducted for 3 days. The first day was known as the day of preparation, called ‘Wan Cad Da’. There was a procession to invite PhraUpakut to be the guardian of ceremony. The secondary was the ceremony day, divided into 2 periods, the first part was the principal Buddha image having the eye closed and the second part was the opening ceremony of the principal Buddha image's eyes. And on the third day of the ceremony. there were a merit making ceremony dedicated to Thai alms and a procession to invite PhraUpakut to his original location. 2) Beliefs of the MahaBhuddhathaphisek ceremony divided into 4 groups: 1. Beliefs about sacred things as a center of community spirit 2. Beliefs about the creation of auspiciousness 3. Beliefs about good luck and bad luck 4. Beliefs about merit. The history of altar offerings in the Maha Buddha thaphisek ceremony related to the Buddha's history since birth, being enlightened, teaching and nirvana.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก : กรณีศึกษา วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และดร.วรัญญา ยิ่งยงค์ดี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของท่านทั้งสองเป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ วิทยากรทุกท่านที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ผู้วิจัย โดยเฉพาะ อาจารย์พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่มีเมตตาอย่างสูงในการให้คำอธิบาย และอนุญาตให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมทุกขั้นตอน จนสามารถนำมาเรียบเรียงเป็นขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์แบบ

ขอขอบพระคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่เป็นกำลังใจคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ อันทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

วุฒิชัย สายปัญญา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ความเป็นมาของอาณาจักรล้านนา.....	6
ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำปาง	7
ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเกาะคา	18
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ	24
แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม	30
พิธีมหาพุทธาภิเษก	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	43

พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	43
วิทยาการผู้ให้ข้อมูล	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การเสนอผลการศึกษา	45
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	46
ผลการศึกษารายองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	47
ผลการศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัด ศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง	58
ความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธี	94
บทที่ 5 บทสรุป	97
สรุปผลการวิจัย	97
อภิปรายผลการวิจัย	101
ข้อเสนอแนะ	104
บรรณานุกรม	105
ภาคผนวก ก วิทยาการผู้ให้ข้อมูล	111
ภาคผนวก ข พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย	116
ประวัติผู้วิจัย	124

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงจำนวนหมู่บ้านเขตพื้นที่การปกครองแต่ละตำบลในพื้นที่อำเภอเกาะคา	20
ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของตำบลศาลา	22

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 สัญลักษณ์จังหวัดลำปาง.....	13
ภาพ 2 ดอกไม้ประจำจังหวัดลำปาง.....	14
ภาพ 3 ต้นไม้ประจำจังหวัดลำปาง.....	14
ภาพ 4 แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดลำปาง.....	15
ภาพ 5 แผนที่แสดงพื้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่น.....	21
ภาพ 6 วัดศาลาไชย.....	24
ภาพ 7 แผนผังการจัดสถานที่พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย.....	48
ภาพ 8 ขบวนแห่อัญเชิญพระอุปคุต.....	50
ภาพ 9 การปิดเนตรพระประธาน.....	51
ภาพ 10 พระประธานที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับพิธีบวชพระเจ้า.....	51
ภาพ 11 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย.....	52
ภาพ 12 จุดเทียนพุทธวิปัสสิ.....	53
ภาพ 13 แยกผู้มีเกียรติร่วมจุดเทียนนวทรคุณ.....	53
ภาพ 14 ขึ้นชั้นห้าโกฐากเพื่อขอขมา.....	54
ภาพ 15 อธิษฐานจิตขึ้นชั้นตั้งอัญเชิญครูบาอาจารย์.....	54
ภาพ 16 จุดเทียนชัย.....	55
ภาพ 17 การสวดมนต์ต้นและการนั่งปรก.....	55
ภาพ 18 การสวดเบิกวาร.....	56
ภาพ 19 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ทำพิธีเบิกเนตร.....	57
ภาพ 20 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ถวายข้าวมธุปายาส.....	57
ภาพ 21 การเจริญพระพุทธรูปมนต์ถวายเสนาสนะ.....	58

ภาพ 22 ราชวัตร	60
ภาพ 23 ฉัตร 9 ชั้น	61
ภาพ 24 จั๊นน้อย	62
ภาพ 25 ต้นกล้วย ต้นอ้อย อยู่ 4 ทิศของราชวัตร.....	62
ภาพ 26 เครื่องสูงล้านนา	63
ภาพ 27 สุ่มดอก 2 สุ่ม	64
ภาพ 28 สุ่มหมาก	65
ภาพ 29 ต้นดอก ต้นเทียน	65
ภาพ 30 สุ่มพลู	66
ภาพ 31 ผ้าขาวสำหรับคลุมเศียรพระพุทธรูป	67
ภาพ 32 แผ่นขี้ผึ้งแท้	68
ภาพ 33 แวนสายตาพระเจ้า	69
ภาพ 34 พัดขนนกยูง	70
ภาพ 35 ด้ายสายสิญจน์.....	70
ภาพ 36 ข้าวมธุปายาส 49 ก้อน.....	71
ภาพ 37 ชั้นตั้ง.....	75
ภาพ 38 หมากปั้นสาม	76
ภาพ 39 เบี้ยปั้นสาม.....	77
ภาพ 40 กรวยดอกไม้เทียน 8 กรวย, กรวยพลู 8 กรวย	77
ภาพ 41 หมาก 8 ขด หมาก 8 ก้อม.....	79
ภาพ 42 ข้าวสาร 1 ขวด.....	80
ภาพ 43 ข้าวสาร 1 ถ้วย	80
ภาพ 44 เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่	81
ภาพ 45 ผ้าขาว ผ้าแดง	82

ภาพ 46 เงิน 32 บาท	82
ภาพ 47 กลัยยติบ 1 เครือ.....	83
ภาพ 48 มะพร้าว 1 ทะลาย	84
ภาพ 49 เทียนชัย 1 เล่ม.....	86
ภาพ 50 เทียนพุทธวิปัสสี 1 เล่ม	86
ภาพ 51 เทียนมงคลซ้าย มงคลขวา อย่างละ 1 เล่ม.....	87
ภาพ 52 เทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม	88
ภาพ 53 เทียนสัตถภัณฑ์ 7 เล่ม.....	91
ภาพ 54 เทียนนพทรคุณ 9 เล่ม.....	92
ภาพ 55 เทียนธาตุ 4 จำนวน 4 เล่ม.....	93
ภาพ 56 เทียนบาตรน้ำพระพุทธมนต์.....	93
ภาพ 57 เทียนชั้นห้าโกฐาก	94
ภาพ 58 พระครูพิพิธปัญญาภริต.....	111
ภาพ 59 พระครูสังฆธรรมรังษี	111
ภาพ 60 พระครูสุเขตรัตน์านุรักษ์	112
ภาพ 61 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์.....	112
ภาพ 62 นางไล ช่างกิจ.....	113
ภาพ 63 นางผัด จันท์เกลี้ยง.....	113
ภาพ 64 นางจันท์ สุขป้อม	114
ภาพ 65 นางนวน ปินตาคำ	114
ภาพ 66 นายถนัด ต้นสุวรรณ.....	115
ภาพ 67 นายสิ้น วางกิจ	115
ภาพ 68 การอัญเชิญพระอุปัคตมาร่วมในพิธีกรรม	116
ภาพ 69 ขบวนแห่พระอุปัคตมาถึงบริเวณวัดศาลาไชย.....	116

ภาพ 70 พระประธานในวิหารวัดศาลาไชย	117
ภาพ 71 พระครูอภิวัดมนัสนิรันดรจตุรปูเทียนบูชาพระรัตนตรัย	117
ภาพ 72 พระเทพสิทธิาคม วิ. อธิษฐานจุดเทียนชัย.....	118
ภาพ 73 พระเกจิอาจารย์นั่งปรกอธิษฐานจิต	118
ภาพ 74 พระสงฆ์พิธีเจริญพระพุทธมนต์ (สวดมนต์ต้น)	119
ภาพ 75 พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์	119
ภาพ 76 พระสงฆ์สวดเบิก	120
ภาพ 77 กวณข้าวมธุปายาส	120
ภาพ 78 ศรัทธาสาธุชนเข้าร่วมในพิธีมหาพุทธาภิเษก	121
ภาพ 79 พระสงฆ์พิธีสวดเบิกเนตร	121
ภาพ 80 พระครูอภิวัดมนัสนิรันดรประกอบพิธีเบิกเนตรพระประธานในวิหาร.....	122
ภาพ 81 พระครูอภิวัดมนัสนิรันดรถวายข้าวมธุปายาส.....	122
ภาพ 82 พระสงฆ์พิธีเจริญพระพุทธมนต์วันถวายเสนาสนะ.....	123
ภาพ 83 ศรัทธาสาธุชนร่วมพิธีในการถวายเสนาสนะ.....	123

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาติพันธุ์ล้านนา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ดังที่ สวัสดิ์ อ่องสกุล (2551, หน้า 29) กล่าวว่า ในปัจจุบันดินแดนล้านนา หมายถึง ดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคือจากอดีตถึงปัจจุบัน คือ เชียงใหม่ ปัจจุบันมีอายุกว่า 700 ปี ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์นี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ทั้งในเรื่องภาษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เครื่องแต่งกาย กระทั่งการตั้งถิ่นฐาน ด้วยระยะเวลาอันยาวนานแห่งการดำรงชาติพันธุ์ดังกล่าว จึงทำให้เกิดเป็นขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

ความเชื่อถือเป็นสิ่งพื้นฐานของวิถีชีวิตมนุษย์ประการหนึ่ง ทุกชาติพันธุ์ต่างมีความเชื่อ และถือปฏิบัติตามความเชื่อนั้นสืบต่อกันมา โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ดังที่ วิโรจน์ อินทนนท์ และพิสิฐสุ โคตรสุโพธิ์ (2559, หน้า 3) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นอารมณ์ ความรู้สึก เกิดขึ้นจากความไม่รู้ ความกลัว และจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือตนเอง ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อ และแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความเชื่อที่คิดว่าทำอย่างนั้นแล้วสิ่งนั้นจะดับทุกข์และช่วยบันดาลสุขให้เกิดขึ้นกับตน

ศาสนาและความเชื่อทางศาสนา เป็นสิ่งสากลที่พบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลกตลอดมาทุกยุคสมัย มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมานุษยวิทยาในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยืนยันอย่างหนักแน่นว่า ไม่มีสังคมวัฒนธรรมแห่งใดที่ไม่มี ความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หรือไม่มี ความเชื่อทางศาสนา (ยศ สันตสมบัติ, 2544, หน้า 225) ในชีวิตของมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นและมองเห็นไม่ได้ที่เรียกว่า เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็น เพราะก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำอะไรก็มักจะต้องอาศัยความเชื่อให้เกิดความมั่นใจโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งมนุษย์สงสัยและไม่แน่ใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่เพราะอาศัยความเชื่อในรูปแห่งความหวังว่า ชีวิตก็ยังคงดำเนินต่อไปและดีขึ้นตามลำดับ ทำให้เกิดความมั่นใจที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสบายใจ ดังนั้น ชีวิตของมนุษย์จึงขาดความเชื่อไม่ได้ (เดียน คำดี, 2541, หน้า 14)

การสร้างความสำเร็จของมนุษย์จึงมีที่มาจากความไม่รู้เป็นประการสำคัญ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้พบกับภัยทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าคนตาย แผ่นดินถล่ม ฯลฯ ก็เกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เบื้องหลัง และบังคับให้เป็นเช่นนั้น จึงพากันสร้างรูปผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น เป็นการสมมุติว่า เทพเจ้าหรือผีจะมีรูปร่างตามจินตนาการของตน และทำพิธีกรรมต่าง ๆ บูชาสักการะ เช่น สรวง เพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้นผ่อนคลายความรุนแรงดังกล่าวลง และบันดาลความสุขมาให้ (มณี พยอมยงค์, 2536, หน้า 69 อ้างอิงใน คงอมร เหมรัตน์รักษ์, 2559, หน้า 1) เมื่อมนุษย์ทั้งหลายได้สั่งสมความเชื่อและกระทำ หรือปฏิบัติไปตามความเชื่อที่เป็นวิถีชีวิตอย่างเดียวกับความเชื่อนั้น ๆ ก็กลายเป็นวิถีชีวิตในสังคม และความเชื่อในแง่นี้เรียกได้ว่าเป็นแรงผลักดันและบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ไปในที่สุด (เด็อน คำดี, 2541, หน้า 13)

พิธีมหาพุทธาภิเษก (พิธีบวชพระเจ้าของชาวล้านนา) เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจของพลังเหนือธรรมชาติ ความหมายตามรูปศัพท์ คำว่า พุทธ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เมื่อมาประกอบกับหรือสนธิกับคำว่า อภิเษก ซึ่งหมายถึง แต่งตั้งโดยการทำพิธีรดน้ำ เช่น พิธีขึ้นเสวยราชย์ของพระมหากษัตริย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1375) เมื่อรวมกันเป็นพุทธาภิเษก จึงมีความหมายว่า ทำพิธีรดน้ำเพื่อประกาศสถานภาพบางอย่าง เช่น ความเป็นกษัตริย์ ความเป็นคู่ครอง และเมื่อเติมคำว่า มหา นำหน้า ก็จะหมายถึง พิธีสำคัญหรือยิ่งใหญ่ เมื่อเอาคำนี้มาใช้ในวัฒนธรรมไทย ความหมายก็ค่อย ๆ กลายไปเป็นว่า ทำพิธีในวาระสำคัญ ทำพิธีเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา พิธีมหาพุทธาภิเษก คือ พิธีการปลุกเสกประจุพระพุทธรูปคุณลงในวัตถุมงคล โดยใช้พระพุทธรูปซึ่งมีอยู่ในบทพุทธปริตรหรือบทพุทธมนต์ หรือใช้สมาธิจิตที่เกิดจากการปฏิบัติกรรมฐาน ประจุลงในวัตถุมงคลต่าง ๆ และพระพุทธรูปจำลองในพระอุโบสถ โดยมีความเชื่อว่าวัตถุมงคลที่ผ่านพิธีมหาพุทธาภิเษกแล้วย่อมกลายเป็นวัตถุมงคลที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถป้องกันภัยอันตราย และให้เกิดความสวัสดิมีชัยได้

พิธีมหาพุทธาภิเษก เป็นคติความเชื่อของชาวล้านนา กล่าวคือ หลังจากได้มีการจัดสร้างพระพุทธรูป ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ เพื่อมีไว้ให้ประชาชนกราบไหว้สักการบูชา นั้นจะต้องนำพระพุทธรูปที่จัดสร้างนี้ผ่านพิธีมหาพุทธาภิเษกก่อน จึงจะบังเกิดพระพุทธานุภาพ และเกิดความเป็นสิริมงคล ทั้งแก่พระพุทธรูป และประชาชนผู้เข้าร่วมพิธีด้วย การประกอบพิธีกรรมจะต้องมีผู้ประกอบพิธีหรือคนกลางเพื่อทำหน้าที่ติดต่อกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นพิเศษ ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกผู้ประกอบพิธีคือ พระสงฆ์ (Priest) ในที่นี้ไม่ใช่พระสงฆ์ธรรมดาทั่วไป แต่ต้องเป็นพระเถระเชี่ยวชาญในการทำสมาธิจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า คณะปรก นั้น ภาวนาส่งกระแสจิตเพ่งคุณพระรัตนตรัยเข้าไปสู่องค์พระหรือวัตถุมงคลนั้น ๆ พิธีมหาพุทธาภิเษก

จึงเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่มีได้มีการจัดขึ้นได้บ่อยนัก เนื่องจากต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้ พิธีมหาพุทธาภิเษกยังเป็นพิธีที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ล้านนาที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต่างมีความเชื่อความศรัทธาและได้รับการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน จึงสามารถประกอบพิธีกรรมนี้มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้อาจแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละท้องถิ่น

พิธีมหาพุทธาภิเษกมีความคล้ายกับการสมโภชหรือปลุกเสกพระพุทธรูป มณี พยอมยงค์ (2547, หน้า 104) ได้อธิบายถึงการสมโภชหรือปลุกเสกพระพุทธรูปโดยกล่าวว่า โดแนล ชเวเรอร์ ได้อธิบายว่า การสมโภชหรือปลุกเสกพระพุทธรูปนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับเทวาทิเษกของพราหมณ์ในอินเดียมาก ในแง่ของความรู้สึกศรัทธาและพิธีกรรม บางประการที่บรรดาพราหมณ์นำเทวรูปหรือเทพเจ้าที่สร้างใหม่เข้าพิธีเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพ จึงทำกัน โดยจัดให้มีพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่า เทวาทิเษก อย่างไรก็ตามพิธีมหาพุทธาภิเษกหากเปรียบในทางคติความเชื่อของราชสำนักก็เปรียบดังพระราชพิธีราชาภิเษกพระมหากษัตริย์ ดังนั้น เครื่องประกอบพิธีที่ใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก จะมีความงดงามและเป็นเครื่องสูง คล้ายกับเครื่องประกอบพิธีที่ใช้ในพระราชพิธีสำคัญ การเตรียมเครื่องเหล่านี้จึงนับว่ามีความสำคัญและแฝงไปด้วยคติความเชื่อ ตลอดจนความหมายที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของเครื่องใช้ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก อันเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการที่บรรพบุรุษชาวล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติและความเลื่อมใสศรัทธาอันแรงกล้าที่มีต่อพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาขั้นตอนของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก และความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก โดยศึกษาจากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดที่เก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะเคยเป็นที่ประทับชั่วคราวของเจ้าหลวงหอคำดวงทิพย์ อดีตเจ้าผู้ครองนครลำปาง ในคราวเสด็จมานมัสการพระธาตุลำปางหลวง และวัดนี้ยังเคยประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกมาเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา (พระครูอภิวัฒน์นรินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2560) ดังนั้น จึงคาดได้ว่า การประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกใหม่อีกครั้งหลังจากเว้นว่างมานานถึง 100 ปีนั้น จะต้องเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์แบบมากที่สุด ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงขั้นตอน องค์ประกอบ และกระบวนการ ตลอดจนความเชื่อในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกตามแบบล้านนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
 - 2.1 องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
 - 2.2 ความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
3. ขอบเขตด้านเวลา
การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะทำการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560
4. ขอบเขตด้านประชากร
วิทยากรผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ต้องมีคุณสมบัติ คือ
 - 4.1 มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี
 - 4.2 เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ยกเว้นพระเกจิอาจารย์ที่นิมนต์มานั่งปรก
 - 4.3 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ว่ามีความรู้ด้านพิธีมหาพุทธาภิเษก และมีส่วนร่วมในการประกอบพิธี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง ความเลื่อมใสศรัทธา เชื่อมั่น ไว้วางใจและรักดีในทางศาสนา

พิธีกรรม หมายถึง สัญลักษณ์ศาสนาที่เป็นกรอบสำหรับรักษาศาสนธรรมและเป็นเครื่องเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พิธีมหาพุทธภิเษก หมายถึง การประกอบพิธีสมโภชพระพุทธรูปองค์เก่า หรือพระพุทธรูปองค์ใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคล และเกิดพุทธานุภาพศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ซึ่งเป็นพิธีที่จัดที่วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ทั้งนี้ ชาวล้านนาเรียก พิธีนี้ว่า ไชตาพระเจ้า หรือบวชพระเจ้า

องค์ประกอบพิธี หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธี มหาพุทธภิเษก แบ่งออกเป็น ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรม บทสวด การแสดงกิริยาท่าทาง และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มหาพุทธภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เครื่องประกอบพิธี หมายถึง วัตถุ สิ่งของ สัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบพิธี อาทิ ราชวัตร ฉัตร 9 ชั้น จัณฉอย ชั้นตั้ง เทียน เป็นต้น

ขั้นตอนในการประกอบพิธีมหาพุทธภิเษก หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการประกอบ พิธีกรรมตามลำดับก่อนหลังในการประกอบพิธีมหาพุทธภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เจ้าพิธี หมายถึง ผู้นำการประกอบพิธีมหาพุทธภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งมีความชำนาญในการจัดทำกำหนดการ และการเรียงลำดับ ขั้นตอนของพิธีมหาพุทธภิเษกทั้งหมด

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีมหาพุทธภิเษก ขั้นตอนในการประกอบ พิธีมหาพุทธภิเษก และองค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีมหาพุทธภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. ทราบถึงความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
3. เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีทางพระพุทธศาสนาของล้านนาที่มีมาแต่อดีต ให้คงอยู่สืบไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หัตถิกรรม และคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีมหาพุทธภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเป็นมาของอาณาจักรล้านนา
2. ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำปาง
3. ประวัติความเป็นมาของอำเภอเกาะคา
4. ประวัติความเป็นมาของวัดศาลาไชย
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม
7. พิธีมหาพุทธภิเษก
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของอาณาจักรล้านนา

อาณาจักรล้านนา คือ ราชอาณาจักรของชาวไทยวนในอดีต เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1839 โดยการผนวกเอาแคว้นเงินยางเชียงแสนเข้ากับส่วนหนึ่งของแคว้นลำพูน แล้วค่อย ๆ เติบโตขึ้นด้วยการผนวกดินแดนของแคว้นอื่นเข้ามา รวมทั้งเมืองน่านและเมืองแพร่ด้วย จนในที่สุดอาณาจักรเขตชัดเจนและแน่นอน ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-พ.ศ. 2030) เป็นยุคที่ล้านนามีความเจริญและอาณาภาพทางทหารสูงสุด ความเจริญก้าวหน้าและอาณาภาพทางทหารนี้ยังคงมีอยู่ต่อจนถึงรัชสมัยพระเจ้าเม็งแก้ว ต่อมาเมื่อพระเจ้าเม็งแก้วสวรรคตใน พ.ศ. 2068 ความรุ่งเรืองเข้มแข็งของล้านนา ที่ดำรงอยู่นานถึง 84 ปีก็เริ่มเสื่อมลง (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่, 2550, หน้า 67) ปัจจุบันดินแดนล้านนามีที่ตั้งระหว่างเส้นเมริเดียน 97 องศาลิปดา กับ 101 องศา 20 ลิปดาตะวันออก และเส้นละติจูด 17 องศา กับ 20 องศาเหนือ ซึ่งอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, หน้า 9) ประกอบไปด้วย 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน มีสภาพภูมิประเทศเป็นหุบเขา มีพื้นที่ราบน้อย และที่ราบที่มีลักษณะกระจายอยู่ตามหุบเขาต่าง ๆ

มีศูนย์กลางจากอดีตนับถึงปัจจุบัน คือ เชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีอายุกว่า 700 ปี (สรวิศ อ่องสกุล, 2551, หน้า 29)

ความหมายของล้านนา หมายถึง ดินแดนที่มีน่านับล้านหรือมีที่นาเป็นจำนวนมาก คำว่า ล้านนา กับ ลานนา เป็นข้อโต้แย้งกัน ซึ่งคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมี ศ.ดร. ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธาน ได้ให้ข้อยุติว่า “ล้านนา” เป็นคำที่ถูกต้องและเป็นคำที่ใช้กันในวงวิชาการ สำหรับคำว่า “ลานนา” น่าจะมาจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ลานนา” หมายถึง ทำเลทำนา ซึ่งทำให้คำว่า ลานนา ใช้กันมาเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ ภายหลังจาก พ.ศ. 2510 นักวิชาการระดับสูง พบว่า “ล้านนา” เป็นคำที่ถูกต้องแล้ว (ประเสริฐ ณ นคร, 2541, หน้า 513-516)

อย่างไรก็ตามได้มีการตรวจสอบคำว่า ล้านนา โดยอาศัยศัพท์ภาษาบาลี ซึ่งพบว่า ทำยัคัมภีร์ใบลานจากเมืองน่านและที่อื่น ๆ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เขียนว่า ทสลกขเขตตนคร (ทะเลสักขะเขตตะนะคอน แปลว่า เมืองสิบแสนนา) คำว่า ล้านนา น่าจะเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพญาเกือนา เนื่องจากพระนามเกือนา หมายถึง จำนวนร้อยล้าน และต่อมาคำว่า ล้านนา ได้ใช้เรียกษัตริย์และประชาชนแพร่หลายมากในสมัยพระเจ้าติโลกราช ส่วนการใช้ว่า “ล้านนาไทย” นั้น เป็นเสมือนการเน้นความเป็นไทย ซึ่งใช้กันมาในสมัยหลังด้วยเหตุผลทางการเมือง ชนชาวล้านนาถือว่าเป็นวัฒนธรรมภาษา ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำสายต่าง ๆ ที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาจนถึงปัจจุบัน (พระธรรมดิลก, 2540, หน้า 3)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับล้านนา สรุปได้ว่า ดินแดนล้านนา คือ บริเวณพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 1839 โดยพญาเม็งรายมหาราชที่สามารถรวบรวมแว่นแคว้นต่าง ๆ และสถาปนาอาณาจักรขึ้นมาใหม่นามว่า ล้านนา ปัจจุบัน ล้านนา ประกอบไปด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับพื้นที่ราบมีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีเชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีอายุกว่า 700 ปี

ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดลำปาง

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดลำปาง

สำนักงานจังหวัดลำปาง (2559, หน้า 1-35) ได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดลำปาง สรุปได้ว่า

จังหวัดลำปาง มีความเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 1,335 ปี ตั้งแต่สมัยทริภุญชัยเป็นต้นมา คือ ราวพุทธศตวรรษที่ 13 ชื่อของเมืองเขลางค์ อันเป็นเมืองในยุคแรก ๆ และเมืองนครลำปาง ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทั้งจากตำนานศิลาจารึก พงศาวดาร และจากคำที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ตำนานจามเทวี ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเจ้าเจ็ดตน พงศาวดารโยนกคำว่า “ละกอน” หรือ “ละคร” (นคร) เป็นชื่อสามัญของเมืองเขลางค์ ที่นิยมเรียกกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในตำนานและภาษาพูดโดยทั่วไป แม้แต่จังหวัดใกล้เคียง เช่น แพร่ น่าน เชียงราย ลำพูน เชียงใหม่ และมักจะเรียกชาวลำปางว่า “จาวละกอน” ซึ่งหมายถึงชาวนคร คำว่า ละกอน มีชื่อทางภาษาบาลี เรียกว่า “เขลางค์” เช่นเดียวกับ ละพुरुหรือ ลำพูน ซึ่งทางภาษาบาลีเรียกว่า “ทริภุญชัย” และเรียกลำปางว่า “ลัมภักปะ” ดังนั้น เมืองละกอน จึงหมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งของเมืองเขลางค์ คือ เมืองโบราณรูปหอยสังข์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง อยู่ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ส่วนคำว่า “ลำปาง” เป็นชื่อที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในตำนานพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลีว่า “ลัมภักปะนคร” ตั้งอยู่บริเวณลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศใต้ตามแม่น้ำวัง ประมาณ 16 กิโลเมตร อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวง ในปัจจุบันตัวเมืองลัมภักปะนคร มีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ ลักษณะของเมือง ศึกษาได้จากภาพถ่ายทางอากาศและการเดินสำรวจทางภาคพื้นดิน พบว่ามีคันคูล้อมรอบ 3 ชั้น (แต่ปัจจุบันเหลือเพียงบางส่วนเท่านั้น) นอกจากนี้ พบเศษกระเบื้องภาชนะดินเผา เศียรพระพุทธรูปดินเผาสมัยทริภุญชัย และสถาปัตยกรรมสมัยทริภุญชัย สันนิษฐานว่าเมืองลัมภักปะนี้ น่าจะเป็นเมืองกัลปนาสงฆ์ (เมืองทางศาสนา) มากกว่าจะเป็นเมืองทางอาณาจักรที่มีอำนาจทางการปกครองบ้านเมืองอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบแบบแผน ตามตำนานวัดพระธาตุลำปางหลวง (ฉบับสาขาสมาคม เพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรมประจำจังหวัดลำปาง) ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเมืองลำปางไว้ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จด้วยลำดับบ้านใหญ่เมืองน้อยทั้งหลาย พระพุทธเจ้าไปรอดบ้านอันหนึ่งชื่อ ลัมพการีวัน พระพุทธเจ้านั่งอยู่เหนือดอยม่อนน้อย สูงระหน้อย ยังมีลวะชื่ออ้ายคอน มั่นหันพระพุทธเจ้า เอนน้ำผึ้งใส่กระบอกลำปางมาที่เอทานแก่พระพุทธเจ้า กับหมากพ้าว 4 ลูกพระพุทธเจ้ายื่นบอมน้ำผึ้งที่เอทานแก่หมากพ้าวออกตกปากบาตร พระพุทธเจ้าฉันแล้ว ชดบอกลำปางไปตกหนเหนือแล้วพระพุทธเจ้าทำนายว่า สถานที่นี้จักเป็นเมืองอันหนึ่งชื่อ “ลัมภางค์”

ดังนั้น นามเมืองลำปาง จึงหมายถึง ชื่อของเมืองอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุลำปางหลวง ในปัจจุบันจังหวัดลำปางเดิมชื่อ “เมืองนครลำปาง” จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ระบุ

หลักเมืองเรียกว่า “ผาป่อง” เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงขนานนามตามชื่อของนายพรานผู้นำทางและมีส่วนร่วมในการช่วยสร้างเมืองว่า “เขलगค์นคร” และยังมีชื่อเรียกในตำนานกุกกุกนครว่า “ศิรินครชัย” อีกนามหนึ่งภายหลังสร้างเมืองแล้วเสร็จ พระเจ้าอนันตยศได้ทรงราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า “พระเจ้าอินทระกิงกร” พระองค์ครองเมืองเขलगค์อยู่ได้ไม่นานก็ทรงรำลึกถึงมารดา จึงได้ทูลเชิญพระนางจามเทวี เสด็จพร้อมทั้งสมณชีพราหมณ์ มาตั้งเมืองเขलगค์นคร ทรงสร้างเมืองให้พระราชมารดาประทับอยู่เบื้องปัจฉิมทิศแห่งเขलगค์นคร ให้ชื่อว่า “อาลัมพางค์นคร” โดยเรื่องราวเกี่ยวกับที่ตั้งของเมืองเขलगค์นครในการสำรวจผังเมืองจากภาพถ่ายทางอากาศและการสำรวจภาคพื้นดิน รวมทั้งการศึกษาเรื่องราวในตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของเมืองเขलगค์ พบว่า ผังเมืองอันเป็นที่ตั้งของเมืองเขलगค์ แบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่

1. ยุคแรกยุคสมัยจามเทวี

ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1223 โดยพระสุพรหมฤาษี สร้างถวายพระเจ้าอนันตยศกุมาร หรืออินทระกิงกร โอรสของพระนางจามเทวี เป็นเมืองคู่แฝดของเมืองหริภุญชัย ผังเมืองมีลักษณะคล้ายรูปหอยสังข์ (สมุทรสังข์ปัตตสันฐาน) กำแพงเมืองชั้นบนเป็นอิฐ ชั้นล่างเป็นคันทิน 3 ชั้น สันนิษฐานว่า กำแพงอิฐที่สร้างบนกำแพงดินเป็นการต่อเติมในสมัยหลัง มีความยาววัดโดยรอบ 4,400 เมตร สร้างในพื้นที่ประมาณ 600 ไร่ มีประตูเมืองสำคัญ ๆ ได้แก่ ประตูม้า ประตูผาป่อง ประตูท่านาง ประตูต้นผึ้ง ประตูป่อง ประตูนกกต และประตูตาล ปุชนียสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระแก้วดอนเต้า ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาณิรัตน์ปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ระหว่าง พ.ศ. 1979-พ.ศ. 2011 นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานสำคัญอีกหลายแห่ง ได้แก่ วัดอุโมงค์ ซึ่งเป็นวัดร้าง อยู่บริเวณประตูตาล ส่วนวัดที่อยู่นอกกำแพงเมือง ได้แก่ วัดป่าพร้าว อยู่ทางด้านเหนือ วัดพันเชิง วัดกู่ขาวหรือเสตฤฎาราม ซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระสิขิปปิฎุมาร ในสมัยพระนางจามเทวี วัดกู่แดง วัดกู่คำ อยู่ทางทิศตะวันตก ในปัจจุบันนี้บริเวณวัดพันเชิงและวัดกู่แดง ถูกทำลายจนไม่เหลือสภาพของโบราณอยู่อีกต่อไป ระหว่างวัดกู่ขาวมายังเมืองเขलगค์มีแนวถนนโบราณ ทอดเข้าสู่ตัวเมืองทางประตูตาล สันนิษฐานว่า สร้างมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ขณะมาประทับอยู่ในเขलगค์นคร แนวถนนโบราณนี้ยังใช้เป็นคันกั้นน้ำป่าเพื่อทอนน้ำเข้าสู่คูเมือง และแบ่งเข้าไปใช้ในตัวเมืองด้วยระดับคูน้ำจะสูงกว่าแม่น้ำสายใหญ่ เมืองในยุคนี้มีการเก็บน้ำไว้ในคูรอบทิศ โดยให้มีระดับสูงกว่าแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลผ่านบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเป็นแบบเฉพาะเมืองรูปหอยสังข์ยุคนี้เท่านั้น เมืองเขलगค์เป็นเมืองคู่แฝดกับเมืองหริภุญชัย มีชื่อในตำนานว่า เมืองละกอนหรือลคร ภายหลังจากสมัยพระเจ้าอนันตยศแล้ว สภาพของเมืองผาแฝดกับหริภุญชัยก็หมดไป สันนิษฐานว่า เขलगค์นครมีเจ้าผู้ครองต่อมาอีกประมาณ 500 ปี แต่ไม่ปรากฏพระนามในหลักฐาน

หรือเอกสารใด ๆ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1755 ได้ปรากฏชื่อของเจ้านายเมืองเขลางค์พระองค์หนึ่งมีพระนามว่า เจ้าไทยอำมาตย์แห่งเขลางค์ ได้แย่งชิงอำนาจจากพระยาพิณไทยเจ้าเมืองลำพูน แล้วสถาปนาพระองค์ปกครองหรืออุทิศสืบต่อกันมาถึง 10 รัชกาล จนกระทั่งถึงสมัยพระยาธิบดีสุญชัยอำมาตย์ให้แก่พระยามังราย ใน พ.ศ. 1844

2. ยุคที่สองสมัยล้านนา

เมืองเขลางค์ยุคที่ 2 เป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยล้านนา มีเนื้อที่ประมาณ 180 ไร่ กว้างยาว 1,100 เมตร ตั้งอยู่ในตำบลเวียงเหนือ อยู่ถัดจากเมืองเขลางค์ยุคแรกลงมาทางใต้ เป็นเมืองที่ก่อกำแพงด้วยอิฐ ประตูเมืองที่มีชื่อปรากฏ คือ ประตูเชียงใหม่ ประตูนาสร้อย ประตูปลายนา อันเป็นประตูที่อยู่ร่วมกับประตูนกกต ตอนท่อนหัวสังข์ของตัวเมืองเก่า และประตูป่อง ที่ประตูป่องยังคงมีซากหออรุณสมัยเจ้าคำโสม ครองเมืองลำปาง ซึ่งได้ใช้เป็นปรากฏการต่อสู้กับพม่าครั้งสำคัญ ในปี พ.ศ. 2330 พม่าล้อมเมืองอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งกองทัพทางกรุงเทพฯ ยกขึ้นมาช่วยขับไล่พม่าแตกพ่ายไป โบราณสถานสำคัญในเมืองเขลางค์ยุคที่ 2 ได้แก่ วัดปลายนา ซึ่งเป็นวัดร้างและวัดเชียงภูมิ (วัดปงสนุกในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อลิ้นก่าน ที่ดำเนินาซึ่งเมืองแข่งกับเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว (บิดาของเจ้าเจ็ดตน) แต่เจ้าลิ้นก่านแพ้จึงถูกพม่าประหารชีวิต สันนิษฐานว่า พระเจ้าลิ้นก่าน คงจะเป็นเจ้าสกุลล้านนาองค์สุดท้ายที่อยู่ในเมืองเขลางค์ ในสมัยล้านนาได้รวมเอาเมืองเขลางค์ยุคแรก (รูปหอยสังข์) กับเมืองเขลางค์ยุคใหม่เข้าด้วยกัน ตั้งอยู่เขตฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง ซึ่งเรียกกันในด้านต่าง ๆ ของทางเหนือว่า “เมืองละกอน”

3. ยุคเมืองละกอนในสมัยราชวงศ์เม็งราย (พ.ศ.1839 – 2101)

เมื่อพระเจ้าเม็งรายสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 1839 แล้ว ได้แผ่ขยายอิทธิพลมาครอบครองลำพูนและเมืองลคร (เขลางค์) กล่าวคือ ใน พ.ศ. 1844 พระเจ้าเม็งรายโปรดให้ขุนครามโอรส ยกกองทัพไปตีเมืองลำพูน พระยาธิบดีผู้ไม่ได้ จึงอพยพหนีมาพึ่งพระยาเบิกพระอนุชาที่เมืองลคร (เขลางค์) กองทัพของพระเจ้าเม็งรายซึ่งมีขุนครามเป็นแม่ทัพ ได้ยกติดตามมาปะทะกับกองทัพของพระยาเบิกที่ริมน้ำแม่ตาล ปรากฏว่า พระยาเบิกเสียชีวิตในการสู้รบ ส่วนพระยาธิบดีเจ้าเมืองลำพูน ได้พาครอบครัวหนีไปพึ่งเจ้าเมืองสองแคว (พิษณุโลก) ประทับอยู่ที่นั่นจนสิ้นพระชนม์จึงสิ้นวงศ์เจ้าผู้ครองเขลางค์ยุคแรก ส่วนเรื่องราวในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ ได้กล่าวเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า ภายหลังจากที่พระเจ้าเม็งรายได้รับชัยชนะต่อพระยาเบิกแล้ว ได้แต่งตั้งชาวมลักกะเป็นเจ้าเมืองแทน เจ้าเมืองคนใหม่พยายามชักชวนชาวเมืองเขลางค์สร้างเมืองใหม่ ซึ่งกลายเป็นเมืองเขลางค์ยุค 2 หลังจากนั้น ก็มีเจ้าผู้ครองนครซึ่งมีศเป็นหมื่นปกครองสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งสิ้นราชวงศ์เม็งราย

พม่าก็แผ่อิทธิพลเข้ามาแทนที่ในสมัยพระเจ้าบุเรงนองเมืองนครลำปาง เป็นหัวเมืองสำคัญ ของล้านนามาจนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าแห่งหงสาวดีได้แผ่อำนาจเข้า ครอบครองล้านนาใน พ.ศ. 2101 ซึ่งสัญลักษณ์แห่งอำนาจของบุเรงนองยังปรากฏอยู่ทั่วไป ได้แก่ ไม้แกะสลักรูปหงส์ประจำวัดต่าง ๆ (หมายถึง หงสาวดี) นับตั้งแต่นั้นมา นครลำปางตกอยู่ ภายใต้อำนาจของพม่าเป็นเวลานานร่วม ๆ 200 ปีเศษ (พ.ศ. 2101-พ.ศ. 2317) และบางครั้งก็ อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยาบ้าง เช่น สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น

หากกล่าวโดยสรุป ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดลำปาง พบว่า จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่มีอายุเก่าแก่มากไม่น้อยกว่า 1,300 ปี มีชื่อเรียกขานกันหลายชื่อ ซึ่งปรากฏหลักฐาน ตามตำนานต่าง ๆ รวม 11 ชื่อ ได้แก่ กุกกุกนคร ลัมภักปนคร ศรีนครชัย นครเวียงคอกวัว เวียงดิน นครเขลางค์ นครลำปาง คำเขลางค์ นครอาลัมภางค์ เมืองลคร และเมืองนครลำปาง จากการที่เรียกขานกันว่า “กุกกุกนคร” แปลว่า เมืองไก่ ดังนั้น ตราประจำจังหวัดลำปาง คือ “ไก่ขาว” โดยจังหวัดลำปาง สร้างเมื่อ พ.ศ. 1223 จากหนังสือพงศาวดารโยนกกล่าวว่า “สุพรหมฤๅษี” สร้างเมืองเพื่อให้ เจ้าอนันตยศ โอรสพระนางจามเทวี ครองคู่กับเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ให้ชื่อเมืองว่า “นครเขลางค์” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “นครอาลัมภางค์” และเปลี่ยนชื่อ เป็น “นครลำปาง” ในภายหลังในสมัยโยนกเชียงแสน นครลำปางเคยตกอยู่ใต้อำนาจของขอม เคยเป็นเมืองประเทศราชของพม่าและเมืองเชียงใหม่ ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี “เจ้าทิพย์ช้าง” สามารถขับไล่พม่าออกจากเมืองลำปางได้สำเร็จ จึงได้รับการสถาปนาเป็น “พระยาสุริยไชยสงคราม” ขึ้นครองนครลำปาง ในปี พ.ศ. 2279 ในปี พ.ศ. 2307 “เจ้าแก้วฟ้า” พระโอรส ของเจ้าทิพย์ช้างได้ขึ้นครองนครลำปาง และเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง ณ ลำพูน รวมทั้ง ณ เชียงใหม่ ในเวลาต่อมา และมี “เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต” เป็นผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย

จังหวัดลำปางได้ประกาศจัดตั้งเป็นจังหวัด ในปี พ.ศ. 2435 (สมัยรัชกาลที่ 5) โดยขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพสมัยหนึ่ง (พ.ศ. 2443) ต่อมาแยกเป็นมณฑลมหाराษฎร์ ในปี พ.ศ. 2458 ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีประกาศยกเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักรลำปาง จึงมีฐานะเป็น “จังหวัด ลำปาง” ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476

สัญลักษณ์จังหวัดลำปาง

ภาพ 1 สัญลักษณ์จังหวัดลำปาง

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 5

ตราประจำจังหวัดลำปาง

รูปไก่ขาวยืนอยู่ในซุ้มมณฑปพระธาตูลำปางหลวง

หมายถึง ไก่เผือก เป็นสัญลักษณ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยเมืองกุกกุฏนคร (ตำนานเมืองลำปาง) และได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญ โดยปรากฏเครื่องหมายไก่เผือก คู่กับ ดวงตราแผ่นดินในศาลากลางเมืองลำปาง ตั้งแต่สมัยเริ่มเปลี่ยนที่ทำการเมืองจาก “เค้าสนามหลวง” เป็นศาลากลางเมืองนครลำปางขึ้น ในสมัยเริ่มสร้างศาลากลางหลังแรก เมื่อ พ.ศ. 2452

ซุ้มมณฑปที่วัดพระธาตูลำปางหลวง เป็นศิลปกรรมล้านนาที่งดงามมาก วัดพระธาตูลำปางหลวง เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองลำปาง มีองค์พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก

คำขวัญของจังหวัดลำปาง

“ถ่านหินลือชา รถม้าลือลั่น
เครื่องปั้นลือนาม งามพระธาตูลือไกล
ฝึกช้างใช้ลือโลก”

ดอกไม้ประจำจังหวัด
ชื่อดอกไม้ ดอกธรรมรักษา

ภาพ 2 ดอกไม้ประจำจังหวัดลำปาง

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 7

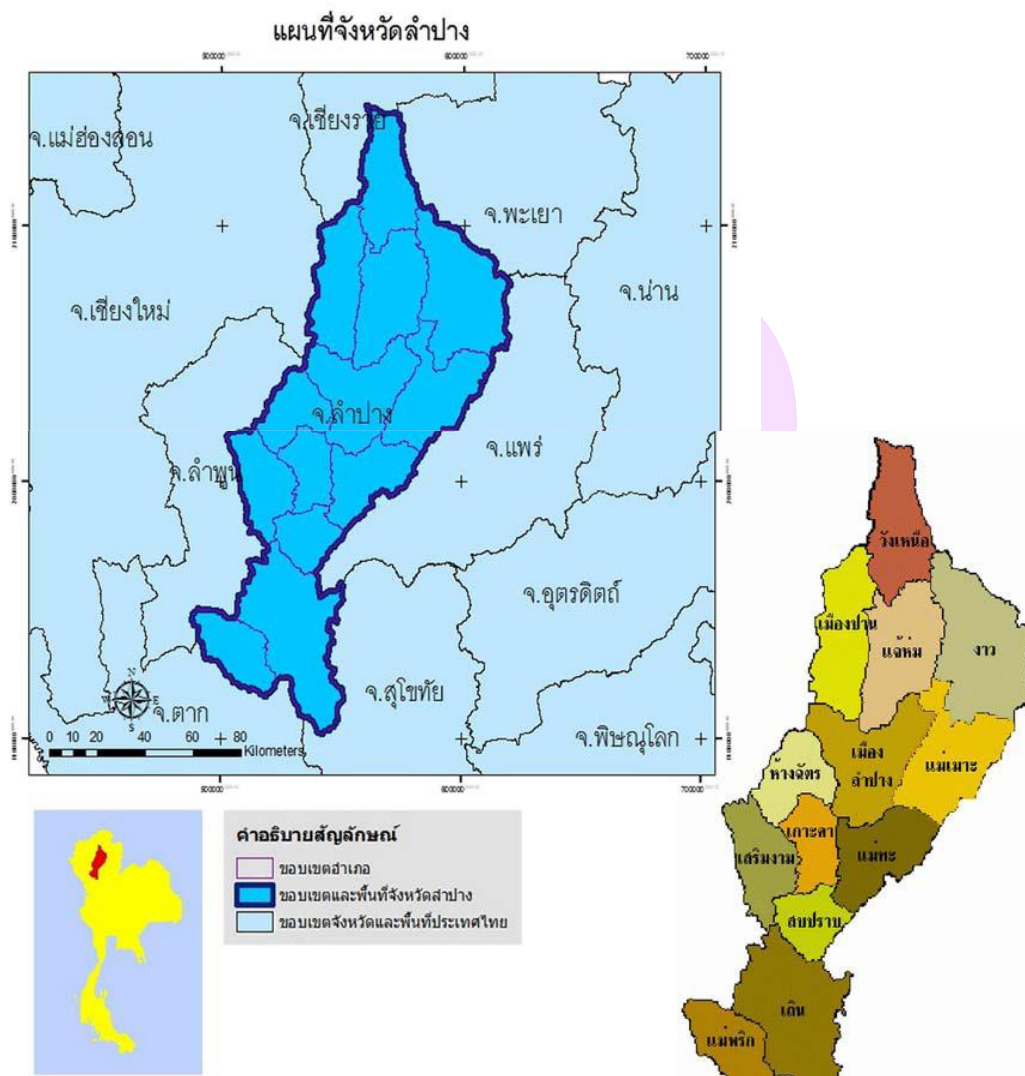
ต้นไม้ประจำจังหวัด
ชื่อพรรณไม้ กระเจา หรือ ขะจาว

ภาพ 3 ต้นไม้ประจำจังหวัดลำปาง

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 7

ลักษณะทางกายภาพ

ภาพ 4 แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดลำปาง

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 8

ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน ประมาณ 602 กม. ตามทางรถไฟประมาณ 625 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตร.กม. หรือประมาณ 7,833,726 ไร่ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดข้างเคียงถึง 7 จังหวัด ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และสุโขทัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดลำพูน

สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดลำปางอยู่สูงจากระดับน้ำ ทะเล 268.80 เมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นรูปยาววี ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขาสูงอยู่ทั่วไปทอดตัวยาวตามแนวทิศเหนือไปทางทิศใต้ของจังหวัด และในบริเวณตอนกลางของจังหวัดบางส่วนมีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำและตามลักษณะทางกายภาพทางด้านธรณีสัณฐานวิทยา จังหวัดลำปางมีพื้นที่เป็นที่ราบล้อมรอบด้วยภูเขามีสลักษณะเป็นแอ่งแผ่นดินที่ยาวและกว้างที่สุดในภาคเหนือ เรียกว่า “อ่างลำปาง” ลักษณะภูมิประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ บริเวณตอนบนของจังหวัด เป็นที่ราบสูง ภูเขา และเป็นป่าค่อนข้างที่บอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้มีค่า ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองปาน แจ่ม่ม วังเหนือ และงาว บริเวณตอนกลางของจังหวัด เป็นที่ราบและที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ พื้นที่อำเภอห้างฉัตร เมืองลำปาง เกาะคา แม่ทะ และสบปราบ บริเวณตอนใต้ของจังหวัดเป็นป่าไม้รัง บางส่วนเป็นทุ่งหญ้า ได้แก่ พื้นที่อำเภอเถิน แม่พริก บางส่วนของอำเภอเสริมงาม และแม่ทะ (สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง, ม.ป.ป., ออนไลน์)

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ จากลักษณะพื้นที่ของจังหวัดที่เป็นแอ่งคล้ายก้นกระทะ จึงทำให้อากาศร้อนอบอ้าวเกือบตลอดปีฤดูร้อนร้อนจัด และหนาวจัดในฤดูหนาว ลักษณะภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือน มีนาคม จนถึงกลางเดือน พฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าวมาก เดือนที่มีอากาศร้อนที่สุด คือ เดือนเมษายน ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มประมาณเดือน พฤศจิกายน จนถึงเดือน กุมภาพันธ์ ช่วงที่มีอากาศหนาวจัด คือ เดือนมกราคม

การคมนาคม

1. ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 ถึงกิโลเมตรที่ 52 แยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 32 ผ่านสิงห์บุรี ชัยนาท เข้านครสวรรค์แล้วแยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 1 ผ่านกำแพงเพชร ตาก ตรงเข้าสู่จังหวัดลำปาง รวมระยะทางทั้งสิ้น 599 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 7 ชั่วโมง หรือจะใช้เส้นทางสายใหม่จากพิษณุโลกเข้าเด่นชัย และลำปางได้
2. ทางรถโดยสารประจำทาง บริษัท ขนส่ง จำกัด จัดบริการรถโดยสารธรรมดาและปรับอากาศ ไปกลับลำปางทุกวัน ตามตารางเดินรถ
3. ทางรถไฟ ทางการรถไฟแห่งประเทศไทย จัดบริการรถด่วน รถเร็ว และรถธรรมดาจากกรุงเทพฯไปลำปางทุกวัน ตามตารางเดินรถ
4. ทางเครื่องบิน มีเที่ยวบินระหว่างลำปางกับกรุงเทพฯทุกวัน จำนวน 2 สายการบิน ได้แก่ นกแอร์ จำนวน 4 เที่ยวบินต่อวัน และบางกอกแอร์เวย์ จำนวน 3 เที่ยวบินต่อวัน
5. ระยะทางจากอำเภอเมืองไปยังอำเภอต่าง ๆ อำเภอเมือง-อำเภอแม่เกาะ 45 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอเถิน 96 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอแม่พริก 125 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภองาว 83 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอเกาะคา 13 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอวังเหนือ 110 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอแม่ทะ 26 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอแจ้ห่ม 54 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอสบปราบ 59 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอเสริมงาม 40 กิโลเมตร อำเภอเมือง-อำเภอห้างฉัตร 16 กิโลเมตร

ข้อมูลประชากร

ปี พ.ศ. 2561 จังหวัดลำปาง มีประชากร จำนวน 743,724 คน เป็นชาย 363,762 คน หญิง 379,962 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองลำปาง รองลงไป คือ อำเภอเกาะคา อำเภอเถิน และอำเภอแม่ทะ ตามลำดับ (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำปาง, ม.ป.ป., หน้า 5)

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย จำแนกได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท วนอุทยานม่อนพระยาแช่ เขื่อนกิ่วลม น้ำตกวังแก้ว ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ฯลฯ
2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดเจดีย์ขาวหลัง วัดพระธาตุจอมปิง วัดอักษชัยคีรี วัดพระบาทปู่ผาแดง ศาลเจ้าพ่อประตูผา หออะม็อก ฯลฯ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและหัตถกรรม ได้แก่ ถนนคนเดินกาตกงต้า บ้านปองนั๊ก หมู่บ้านแกะสลัก (บ้านหลุก) ศูนย์ศิลปะปาซีพแม่ต้า โครงการศูนย์ศิลปะพอยต่อ บ้านทุ่งจี้ กะลาตีไซน์ ฯลฯ

4. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ ได้แก่ สวนสาธารณะหนองกระทิง สวนสาธารณะเขลางค์นคร สวนสาธารณะเทศบาล 7 สวนสาธารณะห้าแยกหอนาฬิกา สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ฟาร์มแกะ Hug you เดอะโคโคลำปาง ฯลฯ

ประวัติความเป็นมาและข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเกาะคา

ประวัติความเป็นมาของอำเภอเกาะคา

อำเภอเกาะคาตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2457 แต่เดิมมีชื่อว่า อำเภอสบยาว เนื่องจากที่ตั้งอำเภอเดิม ตั้งอยู่บริเวณที่ลำน้ำแม่ยาวไหลมาบรรจบกับแม่น้ำวัง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาปัจจุบันไปทางทิศเหนือ 1 กิโลเมตร คำว่า “บรรจบ” ชาวบ้านพื้นเมืองเรียกว่า “สบ” จึงขนานนามว่า “อำเภอสบยาว” ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2459 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอสบยาว เป็น “อำเภอเกาะคา” เพราะที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ในเขตตำบลเกาะคา คำว่า “เกาะคา” มีประวัติความเป็นมา คือ บริเวณที่ตั้งตำบลแต่เดิมเป็นทางน้ำของลำน้ำแม่ยาว ซึ่งไหลมาจากทิวเขาขุนตาล (เขาผีปันน้ำ เขตติดต่อกับจังหวัดลำพูน ผ่านตำบลใหม่พัฒนาและตำบลไหล่หินมาบรรจบกับแม่น้ำวัง ที่ตำบลเกาะคา ครั้นนานเข้าน้ำได้พัดเอาตะกอนดิน หิน และทราย มากองรวมกันจนกลายเป็นสันดอนทรายขึ้น (สันดอนทราย) ชาวบ้านพื้นเมืองเรียกว่า เกาะ) ภายหลังลำน้ำแม่ยาวได้เปลี่ยนทางเดินของร่องน้ำทำให้เกิดสันดอนทรายเป็นบริเวณกว้าง แล้วกลายเป็นพื้นดินปนทราย ซึ่งมีหญ้าคาขึ้นงอกงามเต็มที เมื่อมีชาวบ้านไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าว ชาวบ้านจึงเรียกว่า “เกาะคา”

คำขวัญประจำอำเภอ “พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แหล่งผลิตน้ำตาลทราย ลวดลายงาม เครื่องปั้นจักสานเครื่องใช้ อุณหภูมิร้อน ร้อน ลือกระฉ่อนมณูญย์เกาะคา” (ตำนานเรื่องเล่าเมืองลำปาง, 2557)

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเกาะคาตั้งอยู่ทางตอนกลาง ค่อนไปทางทิศใต้ของจังหวัด ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 15 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอห้างฉัตร และอำเภอเมืองลำปาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอแม่ทะ

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสบปราบ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเสริมงาม และอำเภอห้างฉัตร

ศาสนวัตถุ หรือปูชนียสถาน

1. วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองลำปางมาแต่โบราณ ตามตำนานกล่าวว่า มีมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ในราวพุทธศตวรรษที่ 20 ตอนปลาย มีความสวยงาม และอลังการด้วยศิลปะสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้น ในแนวกำแพงใหญ่ที่ทอดยาวกั้นทุกอย่างไว้ในบริเวณวัด ส่วนบันไดด้านหน้าเป็นนาค สองชั้น หัวนาคชั้นแรกเป็นมังกรคล้ายนาค ตามคตินิยมทางเหนือ ชั้นที่สองเป็นหัวนาคหัวเดียว เดินขึ้นไปตามบันไดนาคจนถึงประตูซุ้มโค้งหรือประตูโขง ที่ส่วนบนมีลายปูนปั้นเป็นกรงวิมาน มีนาค และหงส์ตามชั้นต่าง ๆ จนถึงยอดคูสวยงามยิ่ง ข้างบน ด้านหน้าจะเป็นพระวิหารหลวง เป็นวิหาร เปิดโล่งขนาดใหญ่ เป็นวัดไม้ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย งดงามด้วยสถาปัตยกรรม เก่าแก่ มากมาย ได้แก่ พระธาตุลำปางหลวง วิหารหลวง วิหารพระพุทธรูป ซุ้มพระบาท ภูมิพระแก้ว วิหารพระเจ้าศิลา และพิพิธภัณฑสถานภายในบริเวณวัด

2. วัดพระธาตุจอมปิง อยู่ที่อำเภอเกาะคา ตำบลนาแก้ว อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 32 กิโลเมตร ความอัศจรรย์ที่เกิดกับวัดนี้ คือ การเกิดเงาสะท้อนของพระธาตุนบนกระดานฟ้าขาว ที่ปรากฏในพระวิหารตลอดเวลาที่มีแสงสว่าง และยังมี การขุดพบโบราณวัตถุคล้ายจากแหล่งบ้านเชียง ซึ่งกรมศิลปากรมีโครงการที่จะสำรวจต่อไป เช่น ลูกปัดที่สวยงาม หม้อลายขูดมีด และเครื่องใช้สัมฤทธิ์

3. วัดเสลารัตนปัทมาธรรม (วัดไหล่หิน) วัดไหล่หินหรือวัดไหล่หินแก้วข้างยี่น มีวิหารเก่าแก่ฝีมือช่างเชียงตุง สร้างแบบศิลปะล้านนา ไทย ประดับลวดลายงดงามทั้งหลัง โดยเฉพาะส่วนหน้าบันและซุ้มประตู มีการก่ออิฐถือปูน ประดับรูปปั้นสัตว์ศิลปะล้านนา ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวัดมีพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หิน ซึ่งเป็นที่เก็บหอพพระแก้ว ซุ้มพระพิมพ์อาวุธโบราณ ที่โรงธรรมมีโบราณวัตถุเก่าแก่ของล้านนาไทย ซึ่งพระมหาเถรธรรมปัญญาจารย์ไว้เมื่อ 300 ปีที่แล้ว และวัดแห่งนี้ยังเป็น สถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง พระสุริโยทัยอีกด้วย

ตาราง 1 แสดงจำนวนหมู่บ้านเขตพื้นที่การปกครองแต่ละตำบลในพื้นที่อำเภอเกาะคา

ชื่อตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร
1. ลำปางหลวง	13	3,227	9,683
2. นาแก้ว	8	2,992	9,690
3. ไหล่หิน	6	1,776	5,514
4. วังพร้าว	7	2,083	7,095
5. ศาลา	7	3,679	8,465
6. เกาะคา	8	1,497	4,248
7. นาแสง	7	1,548	4,826
8. ท่าผา	9	2,431	7,183
9. ใหม่พัฒนา	9	1,709	5,273

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 18

การปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่อำเภอเกาะคา ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 10 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลเกาะคา ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลศาลา บางส่วนของตำบลเกาะคา และบางส่วนของตำบลท่าผา
2. เทศบาลตำบลลำปางหลวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลลำปางหลวงทั้งตำบล
3. เทศบาลตำบลนาแก้ว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาแก้วทั้งตำบล
4. เทศบาลตำบลศาลา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศาลา (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลเกาะคา)
5. เทศบาลตำบลไหล่หิน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลไหล่หินทั้งตำบล
6. เทศบาลตำบลท่าผา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าผา (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลเกาะคา)
7. เทศบาลตำบลเกาะคาแม่ยาว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเกาะคา (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลเกาะคา)
8. เทศบาลตำบลวังพร้าว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังพร้าวทั้งตำบล
9. องค์การบริหารส่วนตำบลนาแสง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาแสงทั้งตำบล
10. องค์การบริหารส่วนตำบลใหม่พัฒนา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลใหม่พัฒนาทั้งตำบล

ภาพ 5 แผนที่แสดงพื้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่น

ได้มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า แต่ก่อนบริเวณนี้ไม่มีผู้คนอาศัยมากนัก มีแต่ที่นาและลำคลองสายต่าง ๆ ผ่าน การเดินทางใช้เรือเป็นหลัก ระยะเวลาเดินทางก็นานมาก ผู้ที่เดินทางผ่านบริเวณนี้เป็นประจำ จึงช่วยกันสร้างศาลาสำหรับพักเหนื่อยระหว่างการเดินทาง ซึ่งอยู่ตรงกลางพื้นที่นี้ เมื่อชุมชนขยายจำนวนมากขึ้นจนตั้งเป็นตำบลได้ ก็เรียกตำบลที่ตั้งขึ้นมาใหม่นี้ว่า ตำบลศาลา (นายถนัด ต้นสุวรรณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2562)

ปัจจุบันองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลตำบลศาลาเต็มพื้นที่นั้นมีฐานะเป็นเทศบาลตำบลศาลา โดยได้รับการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 (องค์การบริหารส่วนตำบลศาลา, 2557, หน้า 26)

สภาพทั่วไปของตำบลศาลา

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนและเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำวังไหลผ่านทางทิศตะวันตก ตามแนวเขตของตำบล จากทิศเหนือไปยังทิศใต้ ซึ่งเกษตรกรได้อาศัยแหล่งน้ำทำการเกษตรและมีลำห้วยแม่ปุ่นเป็นแหล่งระบายน้ำในช่วงฤดูฝน

อาณาเขตตำบลศาลา

ทิศเหนือ ติดกับ พื้นที่เขตเทศบาลเมืองเขลางค์นคร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ทิศใต้ ติดกับ พื้นที่เขตเทศบาลตำบลวังพร้าวและตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันออก ติดกับ พื้นที่เขตเทศบาลตำบลน้ำใจ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก ติดกับ พื้นที่เขตเทศบาลตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

จำนวนประชากรของตำบลศาลา

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรและครัวเรือนของตำบลศาลา

ตำบล	จำนวนประชากรและครัวเรือน	
	ประชากร	ครัวเรือน
ตำบลศาลา	8,465	3,679

ที่มา: สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2559, หน้า 18

ข้อมูลอาชีพของตำบล

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง ทำนา ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย รับราชการ
รัฐวิสาหกิจ รับหมาก่อสร้าง ประกอบธุรกิจส่วนตัว ผลิตสินค้าท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ชุมชน
โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

1. วัดศาลาหลวง
2. วัดหนองแหวน
3. วัดโบสถ์ฮ่องคำ
4. วัดป่าสำราญนิवास
5. วัดศาลาไชย
6. วัดบ้านศาลาดงลาน

ศาสนาที่ประชาชนนับถือ

ประชาชนนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์

ประวัติความเป็นมาของวัดศาลาไชย

วัดศาลาไชย ตั้งอยู่เลขที่ 227 หมู่ที่ 2 ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เดิมชื่อ “วัดศาลาท่าไม้ศรี” เริ่มก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2460 เพราะมีต้นศรีหรือต้นโพธิ์หลายต้น ตั้งตระหง่านอยู่กลางหมู่บ้าน ที่ดินของวัดมีเนื้อที่จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 37 ตารางวา ในอดีตบริเวณที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งพลับพลาชัยของเจ้าหลวงหอกคำดวงทิพย์ อดีตเจ้าผู้ครองนครลำปาง ในสมัยนั้น พร้อมทั้งเจ้านายฝ่ายเหนือผู้ติดตามและเหล่าเสนาอามาตย์ข้าราชการพลเรือน ได้เดินทางโดยขบวนช้างม้า เพื่อไปนมัสการพระธาตุเจ้าลำปางหลวง พอมาถึงต้นโพธิ์ใหญ่ จำนวน 9 ต้น จึงได้พักผ่อนเสวยพระกระยาหารและชำระพระองค์ที่บริเวณท่าน้ำ ซึ่งชาวบ้าน เรียกว่า “ท่าวังภิรมย์ หรือท่าไม้ศรี” และต่อมาชาวบ้านได้ขุดค้นพบหม้อ โห่ ช้อนโบราณ เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งขุดพบบันไดลงสรงน้ำที่ทำด้วยหินแร่ ซึ่งเป็นบันไดชั้นหลังช้าง ข้ามฝั่งแม่น้ำวังไปยังหมู่บ้านท่าช้าง และเสด็จไปนมัสการพระธาตุลำปางหลวง อีกประมาณ 1 กิโลเมตร เสนาสนะวัดศาลาไชย ประกอบด้วย โบสถ์ กุฏิ ศาลาการเปรียญ ศาลาบาตร โรงครัว หอฉัน หอระฆังโรงกลอง เป็นต้น นอกจากนั้น ท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันยังจัดตั้งโครงการธรรมะทางจ้อง (ธรรมะกลางร่ม) เป็นโครงการสื่อธรรมนำความรู้สู่ชุมชน และวัดศาลาไชยยังเป็นสถานที่ตั้ง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) อีกด้วย มีหน่วยงานสงเคราะห์พุทธมามกะ และส่งเสริมสุขภาพประชาชนในวัดเพื่อรองรับเหตุต่าง ๆ เป็นต้น ได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัด เมื่อปี พ.ศ. 2460 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2533 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ปัจจุบันมีพระภิกษุจำพรรษา 5 รูป สามเณร 12 รูป (สิ้น วางกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2562)

วัฒนธรรมประเพณี

1. ประเพณีปีใหม่เมือง
2. ประเพณีสลากภัต
3. ประเพณีสู่ขวัญ
4. ประเพณีสงเคราะห์
5. ประเพณีสืบชะตา
6. ประเพณีแห่พระเจ้าแสนแซ่
7. ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี
8. ประเพณีข้าวใหม่
9. ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ

ภาพ 6 วัดศาลาไชย

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อ

โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงความเชื่อ (Faith) เรามักนึกถึงเรื่องของลัทธิพิธีกรรมหรือศาสนา ทั้งนี้เพราะความเชื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติทางศาสนา และความเชื่อเป็นพลังแห่งพัฒนาการของศาสนาทุกศาสนา ศาสนามีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาโยงใยกับสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลแทรกซึมเข้าสู่ทุกปริมณฑลของสังคม และวัฒนธรรม และประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ (ยศ สันตสมบัติ, 2544, หน้า 224)

1. ความหมายและความสำคัญของความเชื่อ

1.1 ความหมายของความเชื่อ

มณี พยอมยงค์ (2547, หน้า 1) อธิบายว่า ความเชื่อ เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกรูปนาม เป็นของคู่กันกับความไม่เชื่อ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส เห็นดีเห็นงามด้วยส่วนนอศรัทธา ความไม่เชื่อ อสาทะ ความไม่เลื่อมใส ก็เกิดขึ้นกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ตรงกันข้ามกับผู้ที่เชื่อเลื่อมใสสิ่งต่าง ๆ ที่คนเราสัมผัสได้

ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส ร่างกายสัมผัส ใจ กระทบอารมณ์เกิดความรู้สึกขึ้น กลายเป็นสัญเจตนา จุดเบื้องต้นแห่งนามธรรม เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติทุกวันเป็นการย้ำให้ความเชื่อมั่นฝังแน่นอยู่ภายในชั้นธสันดานจนยากที่จะถ่างถอนได้

ประชิด สกฺขณะพัฒน์ (2546, หน้า 42) อธิบายว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น คนไทยมีความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษด้วยกันในทุกท้องถิ่น และความเชื่อเรื่องต่าง ๆ นั้น แตกต่างกันไปออกไปตามสภาพของวัฒนธรรมที่รับมาจากบรรพบุรุษในอดีตตัวอย่างเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งที่เป็นข้อห้าม หรือห้ามกระทำถ้าทำถือว่าผิดหรือเป็นอัปมงคลมีอยู่ในทุกภูมิภาค การกระทำตามหลักความเชื่อในหลักศาสนาที่ตนเคารพนับถือของมนุษย์ เป็นผลให้ความเชื่อกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้นั้น และเมื่อมนุษย์ทั้งหลายได้สั่งสมความเชื่อ และการกระทำหรือปฏิบัติไปตามความเชื่อที่เป็นวิถีชีวิตอย่างเดียวกัน ความเชื่อที่กลายเป็นวิถีชีวิตในสังคมและความเชื่อในแง่นี้ก็จะเป็นแรงผลักดัน และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ไป

สมสวัสดิ์ เตชพฤทธินันท์ (2553, หน้า 12) อธิบายว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือต้องพิสูจน์ใด ๆ ที่เป็นทั้งแนวทางในทางตัดลึนใจเชื่อ ปฏิบัติ ละเว้นการปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคล และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์

วัชรวร วงศ์กัณหา (2555, หน้า 13) อธิบายว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่าง หรือในสภาวะการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้เราสามารถสังเกตพฤติกรรมทางความเชื่อของแต่ละคน ได้ด้วยการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ๆ

อัมพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตน์วิกุล (2559, หน้า 43) ได้อธิบายว่า ความเชื่อเป็นระบบความคิดที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมกัน (shared ideas) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความเชื่อ คือ ชุดของความหมายที่ได้รับจัดระเบียบมาแล้วเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งที่ปรากฏรอบตัวมนุษย์ สำหรับรูปแบบของความเชื่อที่สมาชิกในกลุ่มยึดถือมากที่สุดที่สะท้อนความเป็นกลุ่มคือ บรรทัดฐานและค่านิยม เมื่อมนุษย์มีความเชื่อ สิ่งที่เชื่อนั้นจะกลายเป็น “ความจริง”

สำหรับเขา โดยไม่ตั้งคำถามหรือข้อสงสัยใด ๆ เกี่ยวกับความเชื่อดังกล่าว อีกทั้งยังมีแนวทางการกระทำที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้นด้วย แต่ความเชื่อที่สังคมสมัยใหม่ยอมรับต้องเป็นความเชื่อที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพราะกระบวนการดังกล่าวมีการตรวจสอบ พิสูจน์ และใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ ทำให้ความเชื่อมีความน่าเชื่อถือและสมเหตุสมผล อย่างไรก็ตามความเชื่อของมนุษย์ก็ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เสมอไป หลายความเชื่อเกิดจาก “ความเชื่อ” ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากการกระทำที่สืบทอดกันมา เพราะเมื่อใดก็ตาม ที่กล่าวถึงความเชื่อ ความเชื่อไม่จำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์ ความเชื่อไม่จำเป็นต้องถูกต้อง ความเชื่อไม่จำเป็นต้องสมเหตุสมผล ฯลฯ เพราะสำหรับความที่เชื่อแล้วพร้อมจะยึดถือความเชื่อดังกล่าวในฐานะของความเป็นจริงซึ่งยากต่อการเปลี่ยนแปลง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของความเชื่อ อาจสรุปได้ว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติตั้งแต่อดีตที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน และความเชื่อยังเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ ทั้งยังกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นที่อาศัยอยู่ และเนื่องจากสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ความเชื่อจึงมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น

1.2 ความสำคัญของความเชื่อโดยทั่วไปมี 3 ประการดังนี้ (เดือน คำดี, 2541, หน้า 13)

1.2.1 ความเชื่อ คือ พลังชีวิตเพราะมนุษย์กระทำการต่าง ๆ ไปตามความเชื่อในลักษณะเป็นความมั่นใจ และเป็นความไว้วางใจ

1.2.2 ความเชื่อเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมเพราะความเชื่อคือศาสนา ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือโครงสร้างของสังคม ที่ประกอบไปด้วย ระเบียบแบบแผน สถานภาพ ซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนนั้นในสังคมของตน

1.2.3 ความเชื่อเป็นแกนกลางแห่งความสามัคคีของคนในสังคมหนึ่ง ๆ เพราะความเชื่อกลายเป็นวิถีแห่งชีวิตในฐานะศาสนา (Dogma) และวัฒนธรรมที่ได้หล่อหลอมสังคมหนึ่ง ๆ ไว้ ให้มีการปฏิบัติที่มีรูปแบบเดียวกัน แสดงออกมาเป็นเอกภาพ ศาสนาหรือความเชื่อจึงกลายเป็นพลังเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ให้ชนในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่แตกต่างกัน กิจกรรมต่าง ๆ มีจุดหมายอันเดียวกัน ในแง่นี้ความเชื่อจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี

2. ที่มาของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นเจตสิกเกิดขึ้นกับจิตและอยู่คู่กับจิต ในฐานะเจตสิกความเชื่อเป็นพลังสัญชาตญาณที่สามารถผลักดันจิตใจให้กระทำการต่าง ๆ ออกไป ทั้งนี้ ความเชื่อจัดเป็นเจตสิก

พื้นฐานหรืออารมณ์เบื้องต้นของมนุษย์ การกระทำทางจิต ซึ่งเรียกว่า เจตนา เจตนาที่มีความเชื่อเป็นแรงขับนั้น อาจเป็นกิจกรรมที่ในที่สุดกลายเป็นประเพณี ซึ่งไม้อาจจะอธิบายได้ด้วยเหตุผล ความเชื่อในทางศาสนานั้น แสดงออกในลักษณะความเลื่อมใส (เดื่อน คำดี, 2541, หน้า 12)

ในทางศาสนาเทวนิยม เน้นให้ความเชื่อมาก่อนเหตุผล และเหตุผลต้องสนับสนุนความเชื่อจะขัดแย้งกันไม่ได้ ดังนั้น ความเชื่อจึงกลายเป็นมูลบทของเทวนิยม ส่วนในศาสนาอเทวนิยม เช่น พระพุทธศาสนา สอนว่าความเชื่อหรือศรัทธาต้องมาคู่กับปัญญาหรือเหตุผล

พัฒนาการของความเชื่อมี 4 ระดับ คือ

2.1 ระดับการยอมรับ ก่อให้เกิดความโน้มเอียงกระทำตามความเชื่อนั้น จนเกิดมีพิธีกรรม และกลายเป็นลัทธิ

2.2 ระดับลัทธิ หมายถึง การปฏิบัติตามความเชื่อจนกลายเป็นประเพณี ซึ่งเป็นส่วนเบื้องต้นของศาสนา

2.3 ระดับศาสนา คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสภักดีและการมอบตนจนเป็นอุดมคติของชีวิตและสังคม จนกลายเป็นศาสนาชาติ

2.4 ระดับชาตินิยม อาศัยความเชื่อในศาสนาชาติเป็นพลังกลายเป็นความคลั่งศาสนา (เดื่อน คำดี, 2541, หน้า 13)

3. ประเภทของความเชื่อ

ในชีวิตของมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นและสิ่งที่มองเห็นไม่ได้ (สิ่งเหนือธรรมชาติ) จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็นเพราะก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำอะไร ก็จะต้องอาศัยความเชื่อให้เกิดความมั่นใจ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งมนุษย์สงสัยและไม่แน่ใจว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่อาศัยความเชื่อในรูปความหวังว่าชีวิตจะยังคงดำเนินต่อไปตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ทำให้เกิดความมั่นใจที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสบายใจ ชีวิตมนุษย์จึงขาดความเชื่อไม่ได้

ความเชื่ออาจแบ่งได้เป็น 10 กลุ่ม (เดื่อน คำดี, 2541, หน้า 14-15)

3.1 ความเชื่อในวิญญาณหลังตายที่แสดงออกมาในลักษณะเป็นผีสิงเทวดา เรียกว่า เชื่อในอภิสมาณกาย

3.2 ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง คงกระพันธชาตรี เป็นต้น เรียกว่า เชื่อในทางไสยศาสตร์

3.3 ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคมและเวทมนตร์ เรียกว่า เชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ

3.4 ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามยามดี ลางสังหรณ์ นิमित เรียกว่า เชื่อในประเพณี

3.5 ความเชื่อในเรื่องความฝัน เรียกว่า เชื่อในสุบินนิमित

3.6 ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

3.7 ความเชื่อในเรื่องยากกลางบ้าน

3.8 ความเชื่อในเรื่องขวัญ

3.9 ความเชื่อในเรื่องลักษณะของคนและสัตว์

3.10 ความเชื่อในเรื่องศาสนาว่าด้วยกรรม นรก สวรรค์ ภพชาติ เป็นต้น

4. อิทธิพลของความเชื่อ

ในสังคมไทยนอกจากจะมีความเชื่อในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังแสดงให้เห็นอิทธิพลและปรากฏการณ์ของความเชื่อในเรื่องลี้ลับ และอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ใน 4 เรื่องต่อไปนี้

4.1 ความเชื่อเรื่องผีसाงวิญญาณ คือ เชื่อว่ามนุษย์มีวิญญาณและวิญญาณนี้สามารถอำนวยประโยชน์หรือให้โทษได้ วิญญาณนี้บางทีก็เรียกว่า ผี ผี คือ สิ่งลี้ลับซึ่งมีสภาพอยู่เบื้องหลังชีวิตมนุษย์ ตามปกติผีซึ่งมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำให้คนได้ดีหรือได้ร้ายก็ได้ พระยาอนูมานราชชน ได้กล่าวไว้ว่า ไทยแต่เดิมนับถือผี พระอินทร์พระพรหมก็เป็นผี พระเจ้าหรือพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ก็คือ ผี ซึ่งแต่เดิมจะเรียกท่านเหล่านั้นด้วยคำรวมว่า ผีฟ้า เมื่อไทยนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็เปลี่ยนคำเรียกจากผีฟ้าเป็นเทวดา และเรียกที่อยู่ของท่านว่า สวรรค์ ซึ่งมีคำเดิมว่า ชั้นฟ้า จึงเอาไปซ้อนเข้าคู่กันเป็นสวรรค์ชั้นฟ้า เพื่อให้ทราบว่าเป็น สวรรค์ หมายถึง ชั้นฟ้านั่นเอง (เดือน คำดี, 2541, หน้า 19)

4.2 ความเชื่อเรื่องโชคลางและลางสังหรณ์ คือ เชื่อว่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลังนั้น บางคราวจะมีลางบอกเหตุก่อน เช่น จิ้งจกร้องทักหรือฝันให้เห็นก่อน เงาตัวเงาหัวหายไปของพลัดตกจากมือ ฯลฯ เหล่านี้จะเป็นลางบอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นหรือเวลาจะเดินทางจะดูลมหายใจเข้าออก หรือดูเมฆฉาย การดูเมฆฉายนั้น ศุภกร บุนนาค (อ้างอิงใน เดือน คำดี, 2541, หน้า 20) กล่าวว่า วิธีการดูเมฆฉายเริ่มจากทอดตาพิจารณาดูเงาของตัวเองพร้อมภาวนา อรหัง สุขตี ภควา บริกรรมเพ่งเงาของเราจนใจแน่วแน่แล้วค่อยแหงนหน้าขึ้นมองท้องฟ้า พยายามนึกโน้มน้ำใจเอาภาพของเราขึ้นไปปรากฏบนท้องฟ้าให้ได้ แล้วพิจารณานิมิตที่เงา ถ้าเห็นเป็นรูปที่ดีต่าง ๆ เช่น นารายณ์ทรงครุฑ เป็นต้น ก็ถือว่าดีเดินทางไปได้ แต่ถ้าเห็นเป็นรูปอัปมงคล เช่น รูปคนหัวหาย เป็นต้น ถือไม่ดีห้ามเดินทาง

4.3 ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม คาถาอาคม คือ ข้อความที่แต่งขึ้น ซึ่งถือว่ามีอำนาจลี้ลับอยู่ในนั้น นอกจากนี้ยังมีเวทมนต์ซึ่งเชื่อว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์และลี้ลับ อาจอำนวยความสำเร็จผลตามประสงค์ของผู้กระทำเช่นกัน คาถาอาคมเป็นข้อความที่ลี้ลับมีแบบแผนและเชื่อว่ายังมีคนที่สามารถใช้คาถาอาคมแปลงกายจากรูปหนึ่งไปสู่อีกรูปหนึ่งได้ และเชื่อว่า

สามารถใช้คาถาอาคมทำลายข้าศึกได้ โดยวิธีปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปข้าศึกแล้วบริกรรมคาถาทำลายเสีย เชื่อว่าสามารถใช้คาถาอาคมทำเสน่ห์ คือ ทำให้ผู้อื่นหลงรักได้

4.4 เครื่องราง คือ ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า เช่น เหล็กไหล ส่วนของขลังเป็นสิ่งที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์และของที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว เครื่องรางเป็นของที่เกิดเองตามธรรมชาติ เช่น เม็ดขนุนทองแดง เม็ดหรือฝักมะขามทองแดง เม็ดหรือลูกประดู่ทองแดง เม็ดสะบ้าทองแดง เม็ดมะค่าทองแดง ปูทองแดง ปูหิน กระดุกไก่ทองแดง เหล็กไหล แร่บางชนิด เพชรตาแมว เพชรตาหนู เพชรในหิน เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือ เขี้ยวสวาง เขี้ยวหมูหักคาคันไม้ เป็นต้น สิ่งอื่นนอกเหนือจากนี้มีพระเครื่องและเครื่องปลุกเสก ซึ่งเรียกรวมว่าของศักดิ์สิทธิ์ บางทีเรียกรวมว่า เครื่องราง

อย่างไรก็ตามความเชื่อเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลอย่างมาก ต่อชาวล้านนา แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคมของชาวล้านนามาเป็นเวลาช้านาน แต่กระนั้นชาวล้านนาก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากพระพุทธศาสนาอยู่อีกเป็นอันมาก เช่น ความเชื่อในเรื่องการนับถือผี ความเชื่อในไสยศาสตร์ และเวทมนตร์ ความเชื่อในโชคลางและอื่น ๆ ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีอิทธิพลสำคัญต่อโลกทัศน์ บุคลิกภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านนาเป็นอย่างมาก ดังสะท้อนให้เห็นได้ในขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในการนับถือผีนั้น เป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีอยู่ในสังคมชาวล้านนามาแต่ดั้งเดิม และเป็นกลไกสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่ในโครงสร้างทางสังคม ทำหน้าที่ในการจัดระเบียบและควบคุมทางสังคมเพื่อให้สังคมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย สำหรับพระพุทธศาสนานั้นเป็นระบบความเชื่อแบบใหม่ที่เข้ามาภายหลัง ซึ่งก็ได้ช่วยขยายระบบความคิดทางศีลธรรมและเรื่องบุญบาป กรรม นรก สวรรค์ ให้กว้างขวางขึ้นไปอีก ทั้งความเชื่อในการนับถือผีและพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้นต่างก็ได้ขัดแย้งกัน แต่จะผสมกลมกลืนจนเป็นระบบเดียวกันอยู่ในความคิดความเชื่อของชาวล้านนาเสมอมา (สุรพล ดำริห์กุล, 2542, หน้า 110-111)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ยึดถือและปฏิบัติตาม ๆ กันมาซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อเกิดขึ้นจากความไม่รู้และความกลัวที่มีต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยอย่างยิ่งคนล้านนาจะมีความเชื่อด้วยกัน หลายประเภท คือ ความเชื่อในเรื่องการนับถือผี ความเชื่อในไสยศาสตร์ ความเชื่อในโชคลางและความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันความเชื่อทั้งหมดนี้ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนล้านนา เพราะเชื่อว่าเมื่อทำตามนั้นแล้วจะทำให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ความเชื่อยังนับเป็นพื้นฐานแห่งการนับ

ถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนา มีประโยชน์ในการสร้างความมั่นใจ เกิดพลัง เกิดการสร้างสรรค์ เกิดความสามัคคี เกิดปัญญา แต่อาจมีผลเสีย หากความเชื่อนั้นงมงายไม่ใช้วิจารณญาณ มีการวิเคราะห์เหตุผล

แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

พิธีกรรมคือภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ที่อยู่คู่กับความเชื่อแสดงออกมาในลักษณะของการกระทำ ด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อเกิดสิ่งไม่ดีขึ้นจะต้องประกอบพิธีกรรม เพื่อให้สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ พอใจ หรือหากจะประกอบพิธีอันเป็นมงคลก็ต้องมีพิธีกรรมด้วยเสมอ

ความหมายของพิธีกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 835) อธิบายความหมายของคำว่า พิธีกรรม คือ การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

เกศรา สว่างวงศ์ (2558ข, หน้า 10) อธิบายว่า พิธีกรรม หมายถึง งานที่จัดขึ้นด้วยความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคลที่มีระเบียบ การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ซึ่งแสดงออกถึงความเชื่อทางศาสนา เป็นเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ในโอกาสต่าง ๆ เป็นแนวเดียวกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมนั้น ๆ

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546, หน้า 60-65) อธิบายว่า พิธีกรรมคือรูปแบบของพฤติกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพิธีการสำหรับกลุ่มชนทั่วไปที่กระทำเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) พิธีกรรมตามปฏิทิน กำหนดแน่นอนว่าเป็นวันใดและต้องจัดทำอะไรบ้าง 2) พิธีกรรมในระยะช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต โดยจะจัดขึ้นในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชีวิต เช่น โคนจุก บวช แต่งงาน 3) พิธีกรรมรักษาโรค ได้แก่ การใช้น้ำมนต์ เวทมนตร์คาถา พิธีสะเดาะเคราะห์ บังสุกุล เป็นต้น

นนุช ป่าเขียว (2555, หน้า 1-2) อธิบายว่า พิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมที่เจริญแล้วต่างก็มีประเพณีและพิธีกรรมเฉพาะของตน พิธีกรรมเป็นเครื่องชี้วัดความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ สำหรับประเทศไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธพิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อและหลักการของศาสนาแทบทั้งสิ้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนานี้ เรียกว่า ศาสนพิธี แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ศาสนพิธีสำหรับพระ และศาสนพิธีสำหรับชาวบ้าน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม สรุปได้ว่า พิธีกรรม คือ พฤติกรรมอย่างหนึ่งที่กลุ่มชนนั้น ๆ ได้กำหนดขึ้นมาเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนของตน ซึ่งพิธีกรรมจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น เนื่องจากประเทศไทยมีการนับถือพระพุทธศาสนามาช้านานแล้ว

ความสำคัญของพิธีกรรม

พิธีกรรมทุกอย่างมีความสำคัญต่อจิตใจ และมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจ สามารถสะกดให้ผู้อยู่ในพิธีทุกคนสงบเสียบ หยุดกิจกรรมอื่น ๆ หันมาสนใจเตรียมทำสิ่งเดียวกันอย่างจริงจัง ทุกคนเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมที่จะทำเรื่องนั้น พิธีกรรมอาจจะเริ่มจากคน 2-3 คนก็ได้ คือ คน 2-3 คน ทำอย่างหนึ่งอย่างใดพร้อมเพรียงกัน อาจจะถูกใจให้คนจำนวนร้อยจำนวนพันทำตามไปได้ ในระยะแรกอาจจะทำตามเพียงสักแต่ทำตามโดยเสียไม่ได้ แต่ถ้าทำหลายครั้งหลายหนเมื่อทำไปนาน ๆ จิตใจจะพลอยโน้มน้อมตามไปด้วย ดังนั้นพิธีกรรมจึงมีคุณค่าสำคัญ 3 ประการ คือ (เดียน คำดี, 2541, หน้า 43-44)

1. เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในศาสนาเทวนิยม หมายถึง ความสัมพันธ์มนุษย์กับเทพเจ้า ส่วนศาสนาอเทวนิยม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือผู้ปฏิบัติกับพระธรรม ในส่วนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับจุดมุ่งหมายสูงสุดของกิจกรรมนั้น ๆ

2. เป็นเครื่องสร้างศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมหรือการปฏิบัติในพิธีกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น กิริยาอาการ คือ การประนมมือไหว้ การสวดมนต์เสียงดังนำเกรงขาม การรำรำและการแสดงท่าทางอันซึ่งซึ้งหรืออ่อนช้อย รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์อุปกรณ์ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ในลักษณะเป็นสีแตกต่างกัน จัดเป็นคู่ ๆ สวยงาม รวมทั้งเครื่องเช่น บูชา เป็นต้น ย่อมกระตุ้นจิตใจให้เกิดความน่าเชื่อถือน่าเกรงขามหรือน่าเลื่อมใสได้

3. เป็นเครื่องชักจูงดึงดูดอารมณ์ ทำให้เกิดความสบายใจ เิบอิมใจ บรรเทาที่จะทำให้ศึกษารูปแบบเนื้อหาและอุดมคติของพิธีกรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์แก่นของศาสนา และข้อปฏิบัติทางจริยธรรมไว้ได้ โดยอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ และความเลื่อมใสเป็นเครื่องสื่อ เพราะผู้ปฏิบัติศาสนาจะเข้าสู่อุดมคติของศาสนาได้ โดยอาศัยศรัทธาในพิธีกรรมเป็นขั้นแรก

องค์ประกอบของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา ซึ่งอาจจะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นส่วนบุคคลหรือเป็นพิธีกรรมส่วนรวม เช่น การทำพิธีอุปสมบท การสวดมนต์ในโบสถ์ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา เพราะเป็นกรอบสำหรับรักษาศาสนธรรม และเป็นเครื่องเสริม

ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมในฐานะกิจกรรมทางโลกมีความหมายเป็นจุดนัดพบ และเป็นจุดนัดหมายโดยเฉพาะ สำหรับชุมชนหรือหมู่ชนในสังคมนั้น ๆ ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการใด ๆ กันอย่างจริงจัง เพราะการกระทำที่สำคัญของชุมชนหรือของส่วนรวมก็ต้องมีพิธีกรรม เช่น ในการประชุม การเล่นเกมกีฬา หรือแม้แต่งานสังสรรค์ต่าง ๆ ของส่วนรวม ล้วนแต่เป็นเรื่องพิธีกรรม ถ้าเกี่ยวกับศาสนา เรียกว่า ศาสนพิธี (เดียน คำดี, 2541, หน้า 42-43)

การประกอบพิธีกรรมจะสามารถดำเนินต่อไปจนสำเร็จลุล่วงได้นั้น จะต้องมีส่วนต่าง ๆ เข้ามาประกอบเพื่อให้พิธีกรรมมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านั้น คือ องค์ประกอบของพิธีกรรมนั่นเอง ซึ่งในประเทศไทยนั้นทุกภูมิภาคต่างก็มีองค์ประกอบของพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า ทุกพิธีกรรมต่างก็มีองค์ประกอบเดียวกัน

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530, หน้า 189-190) อธิบายว่า การประกอบพิธีกรรมนั้น ต้องมีความเชื่อความศรัทธาเป็นพื้นฐานของการกระทำ พิธีกรรมจึงกลายเป็นสิ่งสมมติขึ้น เพื่อเป็นเสาหลักของจิตใจให้มีเครื่องยึดเหนี่ยว โดยมีองค์ประกอบของพิธีกรรมคือ 1) บุคคลที่เข้าร่วมพิธี 2) วัตถุประสงค์ของที่ใช้ประกอบพิธี 3) วันเวลาในการประกอบพิธี 4) สถานที่ในการประกอบพิธี

คงอมร เหมรัตน์รักษ์ (2559, หน้า 15) อธิบายว่า พิธีกรรม หมายถึง วิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายตามความเชื่อของผู้ประกอบพิธีกรรม โดยมีลำดับขั้นตอนและต้องปฏิบัติตามหลักขั้นตอนนั้นอย่างเคร่งครัด โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะเป็นทั้งการกระทำและคำพูดต่อสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนในสังคม โดยพิธีกรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ 1) บุคคลที่เข้าร่วมพิธี 2) วัตถุประสงค์ของสัญลักษณ์ที่ประกอบในพิธี 3) บทสวด การแสดงกิริยาท่าทาง 4) วิธีการลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี 5) วันเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธี

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของพิธีกรรม อาจสรุปได้ว่าการประกอบพิธีกรรมจะต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน และต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนั้น โดยมีองค์ประกอบของพิธีกรรมคือ 1) บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม 2) วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม 3) บทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม 4) วันเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

พิธีมหาพุทธาภิเษก

พิธีกรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา ซึ่งเป็นพิธีกรรมส่วนรวมเพื่อเป็นเครื่องเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีหนึ่งคือ “พิธีมหาพุทธาภิเษก”

คำว่า มหาพุทธานิเชก ประกอบด้วยคำว่า มหา + พุทธ + นิเชก

“มหา” หมายถึง ว.ใหญ่, ยิ่งใหญ่ มักใช้เป็นส่วนหน้าของสมาส บางทีก็ลดรูปเป็น มห เช่น มหกรรม มหัทธนะ มหัจฉรย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 884)

“พุทธ” บาลีเขียน “พุทฺธ” (มีจุดใต้ ท ทำให้ พุ เป็นตัวสะกด) อ่านว่า พุดทะ หมายถึง พระพุทธรูป

พุทฺธ-พุทฺธ แปลตามความหมายว่า

ผู้รู้ = รู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง

ผู้ตื่น = ตื่นจากกิเลสนิทราน ความหลับใหลมกมาย

ผู้เบิกบาน = บริสุทธิ์ผ่องใสเต็มที

นิเชก เป็นภาษาสันสกฤต บาลีเป็น นิเชก (อะ-นิ-เส-กะ) แปลว่า การนิเชก, การประพรม, การเจิม, การทำพิธีสถาปนาเป็นกษัตริย์, การถวายน้ำศักดิ์สิทธิ์ในการเป็นพระราช, การแต่งตั้ง, การบรรลู่ ในภาษาไทยใช้คำว่า นิเชก หมายถึง ก. แต่งตั้งโดยการทำพิธีรดน้ำ เช่น พิธีขึ้นเสวยราชย์ของพระมหากษัตริย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1375) เมื่อเอาคำนี้ มาใช้ในวัฒนธรรมไทยความหมายก็ค่อย ๆ กลายเป็นว่าทำพิธีในวาระสำคัญ ทำพิธีเพื่อให้เกิด ความศักดิ์สิทธิ์ คำว่า พุทธ + นิเชก = พุทธนิเชก เป็นคำที่เราผูกขึ้นใช้เอง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 842) อธิบายความหมาย ของคำว่า พุทธนิเชก ว่าคือ ชื่อพิธีในการปลุกเสกพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคล โดยมีพระเถระ ผู้เชี่ยวชาญในการทำสมาธิจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า คณะปรก หนึ่งภาวนาส่งกระแสจิต พังคุณพระรัตนตรัยเข้าสู่องค์พระ หรือวัตถุมงคลนั้น ๆ

คำว่า พิธีพุทธนิเชก หรือพิธีมหาพุทธนิเชกนั้น ต่างก็เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อพิธีดังกล่าว ส่วนมากจะนิยมใช้ในภาคกลาง คำว่า มหาพุทธนิเชกนั้นไม่มีในพจนานุกรม แต่คำว่า มหา แปลว่าใหญ่หรือยิ่งใหญ่ ดังนั้น ในบางพื้นที่จะเรียกพิธีนี้ว่า พิธีมหาพุทธนิเชก คือ พิธีสมโภช พระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลที่สำคัญและยิ่งใหญ่นั่นเอง สำหรับในภาคเหนือนั้นจะใช้ชื่อเรียก พิธีนี้ว่า อบรมสมโภชพระเจ้า บวชพระเจ้า ไชตาพระเจ้า ขึ้นอยู่กับพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีการเรียกพิธีนี้ สืบทอดมาจากอดีตอย่างไร

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ (2542, หน้า 7781) อธิบายว่า อบรมพระเจ้า หรือการอบรมสมโภชพระเจ้า ซึ่งบางแห่งเรียกว่า การบวชพระเจ้า หรือไชตาพระเจ้า คือ การทำ พิธีพุทธนิเชก หรือเบิกพระเนตรพระพุทธรูป จะเป็นการอบรมสมโภชเมื่อพระพุทธรูป สร้างเสร็จแล้ว หรืออาจมีการนำพระพุทธรูปเก่ามาทำพิธีใหม่ก็ได้

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน (2542, หน้า 2446) อธิบายว่า พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นนั้น จะเป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อได้ทำพิธีพุทธาภิเษกแล้วเท่านั้น จึงใช้กราบไหว้บูชา ได้อานิสงส์

เกศรา สว่างวงศ์ (2558ก, หน้า 24-25) อธิบายว่า การสร้างพระพุทธรูปตามแบบพุทธศิลป์ในท้องถิ่นต่าง ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เป็นองค์แทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ มาเกี่ยวข้องทุกครั้ง เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธรูปองค์ที่สร้างขึ้น เรียกโดยทั่วไปว่า พิธีพุทธาภิเษก ล้านนาเรียกพิธีพุทธาภิเษกนี้ว่า การอบรมสมโภชพระเจ้า หรือบวชพระเจ้า ซึ่งการบวชพระเจ้าในดินแดนล้านนานี้ มีขั้นตอนสำคัญเรียกว่า สวดเบิก บางที่บางแห่งในดินแดนล้านนาอาจเรียกพิธีพุทธาภิเษก ว่า การสวดเบิก ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่สุดในการไขตาพระเจ้า (เบิกพระเนตร) ให้แก่พระพุทธรูป ทำให้พระพุทธรูปนั้นบรรลุปุทธภาวะเป็นองค์โดยสมบูรณ์

อนุกุล ศิริพันธ์ (2559, หน้า 15) อธิบายว่า การอบรมพระเจ้า หรือการอบรมสมโภชพระเจ้า ซึ่งบางแห่งเรียกว่า การบวชพระเจ้า หรือไขตาพระเจ้า คือ การทำพิธีพุทธาภิเษก หรือเบิกพระเนตรพระพุทธรูปจะเป็นการอบรมสมโภชเมื่อพระพุทธรูปสร้างเสร็จแล้ว หรืออาจมีการนำพระพุทธรูปเก่ามาทำพิธีใหม่ก็ได้ วิธีอบรมสมโภชพระพุทธรูป หรือที่จัดขึ้นในพิธีสงฆ์พระธาตุหรือที่เรียกว่า งานประเพณี เป็นพิธีที่จัดทำขึ้นเพื่อให้พระพุทธรูป ซึ่งเป็นวัตถุแทนรูปพระเจ้าเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และหากวัดจัดงานฉลองวัตถุ เช่น ศาลาหรือกุฏิวิหาร และจัดการอบรมสมโภชพระพุทธรูปด้วยแล้ว ในวันนี้จะมีการถวายทานถาวรวัตถุดังกล่าวเป็นของสงฆ์ต่อไปด้วย อันเป็นที่พึงพอใจแก่ประชาชนต่อไป

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีมหาพุทธาภิเษก สรุปได้ว่า พิธีมหาพุทธาภิเษกคือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อที่ว่า หลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปเสร็จแล้ว จะต้องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก เพื่อให้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเกิดมีพุทธานุภาพบังเกิดความศักดิ์สิทธิ์หรือแม้แต่พระพุทธรูปที่มีมาแต่เดิม หากมีการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกจะต้องนำเข้าพิธีเสมอ ๆ เพื่อเป็นการสมโภชให้มีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูสิริสุตาทิณนธ์ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีพุทธาภิเษกแบบล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1) เพื่อรวบรวม ปกรวรรต และตรวจสอบต้นฉบับวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีพุทธาภิเษกแบบล้านนาให้เป็นระบบ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างการใช้วรรณกรรมกับ

พิธีกรรมพุทธานิเทศน์ แบบล้านนา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์จากวิทยากรในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า พิธีพุทธานิเทศน์ในล้านนาแต่ละขั้นตอน ต่างมีวรรณกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องทุกขั้นตอน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดโวหาร หมวดคัมภีร์เทศน์ หมวดบทสวดและคาถา หมวดบทโวหาร แบ่งออกเป็น 3 บท คือ โวหารยอพระพุทธานุคุณ โวหารถวายข้าวมธุปายาส และโวหารคำกล่าวขอขมาตั้งเพื่อบูชาครู บทโวหารทั้ง 3 บทนี้ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ความเรียง มีลักษณะเป็นสำนวนเชิงพรรณนาโวหาร โดยยกภาษาบาลีเป็นบทตั้ง เนื้อหาเป็นการกล่าวถึงพุทธประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติจนปรินิพพาน หมวดคัมภีร์เทศน์ ประกอบด้วยคัมภีร์และกาพย์ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วความเรียง มีการยกภาษาบาลีเป็นบทตั้งในแต่ละช่วงดำเนินแล้วดำเนินความด้วยสำนวนภาษาล้านนา เป็นส่วนใหญ่ หมวดสวดมนต์ แต่งด้วยสำนวนภาษาบาลี ประกอบด้วย บทสวดมนต์ต้น บทสวดเบิกพุทธานิเทศน์ และบทสวดพระเนตร โดยแต่งเป็น 3 ลักษณะ คือ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วความเรียง แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทคาถา และแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วความเรียงปนคาถาบ้าง ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและพิธีกรรมพุทธานิเทศน์ นั้น กล่าวได้ว่า พิธีกรรมเป็นเครื่องเสริมความศักดิ์สิทธิ์ และนำพระธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้แล้วมาแสดงแก่พุทธบริษัททั้งหลาย โดยผ่านเรื่องราวทางพุทธประวัติที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม

เกศริน ธรรมขันแข็ง (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อประเพณีความเชื่อของชาวล้านนา: กรณีศึกษา ฝั่ปุ่ย่า โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ เพื่อศึกษาประเพณีความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงฝั่ปุ่ย่า และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อประเพณีความเชื่อฝั่ปุ่ย่า และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะพรรณนา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผลการศึกษา พบว่า ประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับฝั่ปุ่ย่า ยังคงอยู่ในสังคมล้านนาและมีความสัมพันธ์กับการดำรงวิถีชีวิตของชาวล้านนา โดยชาวล้านนาเชื่อว่าฝั่ปุ่ย่า มีบทบาทสำคัญซึ่งแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) บทบาทของฝั่ปุ่ย่าต่อบุคคลและครอบครัว ฝั่ปุ่ย่าส่งผลให้บุคคลที่เชื่อถือมีความประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในจารีตประเพณี ทั้งยังเสริมสร้างกำลังใจ ความรักความอบอุ่น และความผูกพันดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว ป้องกันการขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น กับบุคคลอื่น 2) บทบาทของฝั่ปุ่ย่าต่อเครือญาติ ฝั่ปุ่ย่าได้สร้างความสามัคคีในหมู่เครือญาติในสายสกุลเดียวกัน และปลูกฝังคนรุ่นหลังให้มีความเคารพผู้อาวุโส มีจิตสำนึกในการปฏิบัติตนที่เหมาะสม อยู่ในขอบเขตจารีตและพยายามรักษาชื่อเสียงของตระกูล

3) บทบาทต่อสังคม ฝึปปู่ย่ามีความสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เริ่มจากครอบครัวซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เครือญาติ ชุมชน ตลอดจนสังคมใหญ่ โดยการควบคุมผู้ที่น่าเชื่อถือให้ตั้งตนอยู่ในครรลองครองธรรม และการศึกษาครั้งนี้ยังมีผลกระทบต่อประเพณีความเชื่อฝึปปู่ย่า แบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ 1) การศึกษา เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบันเป็นการศึกษาจากวิทยาศาสตร์ คือ มีผลที่เห็นเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาจึงไม่เห็นความจำเป็นต่อฝึปปู่ย่าในทศวรรษต่อการดำเนินชีวิต 2) อาชีพ ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่จะออกไปทำงานต่างถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่ทำให้พิธีกรรมนี้เลือนหายไป เพราะต่างก็ไม่มีเวลากลับมาเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ 3) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่มีต่อฝึปปู่ย่าว่า เป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ ขั้นตอนของประเพณีแบบล้านนา 2) เพื่อศึกษาความเชื่อ ค่านิยมและหลักธรรมตลอดถึงประโยชน์ที่ปรากฏในประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา 3) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตา 4) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบบันทึก การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า ประชากรชุมชนฝั่งหมิ่นส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมต่อพิธีกรรมสืบชะตานี้มาก เพราะประชาชนยังมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพิธีกรรมสืบชะตานี้อย่างไม่เปลี่ยนแปลงยังคงยึดถือและปฏิบัติพิธีกรรมสืบชะตามาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่ละเลยพิธีกรรมที่บรรพบุรุษได้วางรากฐานไว้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการช่วยกันจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ มีการแบ่งหน้าที่กันทำจนพิธีกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เกิดความสามัคคีในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้เข้าร่วมพิธี เพราะตามความเชื่อล้านนานั้นหากผู้ใดได้เข้าร่วมในพิธีสืบชะตาจะทำให้อายุยืน เสริมสร้างบารมีเกิดความเป็นสิริมงคล และยังมีเชื่อว่าคุณของพระรัตนตรัยจะปกป้องและรักษาให้รอดพ้นจากอันตรายได้ เพราะทุกคนต่างมีความเชื่อมั่นในพิธีกรรม ขณะเดียวกันยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีที่สำคัญนี้ให้คงอยู่ตราบเท่านาน

สีธาตุ ธนอมรัก (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมในพิธีพุทธาภิเษกกรณีศึกษา บ้านแคนดง ตำบลสระบัว อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในพิธีพุทธาภิเษก 2) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมในพิธีพุทธาภิเษก 3) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ

และพิธีกรรมต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน 4) เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดพิธีพุทธาภิเษก ให้ดำรงอยู่ต่อไป และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า พิธีกรรมพุทธาภิเษกของชาวบ้านแคนดง เป็นพิธีกรรมที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูตผี ปีศาจ เทวดา ซึ่งการประกอบพิธีกรรมพุทธาภิเษก ในแต่ละขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการดำเนินพิธีกรรมที่เป็นไปตามความเชื่อ อย่างเคร่งครัด เช่น ความเชื่อในฤกษ์ยาม เวลาที่ต้องปฏิบัติตามฤกษ์ยาม และเวลาที่กำหนด เครื่องบวงสรวงบูชา และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องจัดเตรียมให้พร้อมครบถ้วนสมบูรณ์ เห็นได้ว่า ความเชื่อเป็นปัจจัยที่กำหนดขั้นตอนของพิธีกรรม แม้ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จะเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของชาวบ้านแคนดงมากขึ้น แต่พิธีกรรมพุทธาภิเษกยังมีอิทธิพล ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแคนดงอย่างยิ่ง ตามความเชื่อที่มีมาแต่อดีตที่ว่า เมื่อได้นำวัตถุมงคล ที่ผ่านพิธีพุทธาภิเษกแล้ว จะสามารถทำให้ผู้ถือครองมีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในการดำเนินชีวิต เกิดเป็นความเชื่อมั่นในด้านจิตใจ ถ้ายทอดเป็นขนบธรรมเนียม และความเป็นระเบียบของสังคม

สุรัชย์ สิริวิกุล (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีผลต่อคติความเชื่อ พิธีกรรม และวิธีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูป ปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อ และพิธีกรรม การสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษา กรรมวิธีการสร้างปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน 4) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบ พิธีกรรม และวิธีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ของล้านนา และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบบันทึก การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า ประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูป ปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนานั้น ในอดีตเริ่มมีการสร้างมาตั้งแต่สมัยทวารวดี เช่น พระเจ้าตากเซียวจังหวัดลำพูน พระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา และในยุคนี้ยังถือว่าเป็นเรื่องของผู้มีบุญบารมี ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระมหากษัตริย์เกินกำลังของสามัญชนทั่วไป ปัจจุบันการสร้างใช้วิทยาการ สมัยใหม่เข้าช่วย สามารถสร้างได้ด้วยคนทั่วไป ไม่จำเพาะแต่ผู้มีบุญบารมีหรือเจ้านายเท่านั้น ด้านคติ ความเชื่อ และพิธีกรรมการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ อดีตการสร้างพระพุทธรูป คือ การสร้างตำนานอันศักดิ์สิทธิ์สอดคล้องกับเรื่องเล่าท้องถิ่น เพื่ออธิบายความเป็นเหตุเป็นผล

ของพุทธลักษณะที่ใหญ่โต เชื่อมโยงกับบุญบารมีของผู้สร้าง ปัจจุบันการสร้างพระพุทธรูป ยังคงได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีต นิยมสร้างกลางแจ้ง และสถานที่หลากหลายออกไปจากเดิม เช่น บนภูเขา เป็นต้น ด้านศึกษาศาสตร์วิธีการสร้างปูนปั้นขนาดใหญ่ อดีตล้วนน่ามีความเชื่อในเรื่องสภาวะต่าง ๆ ที่เหนือคุณธรรมตาของพระพุทธเจ้า และยังสะท้อนความเชื่อที่ว่า ผู้สร้างจะได้รับพลาณิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ และเกิดเป็นประเพณีที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบ พิธีกรรมและวิธีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ อดีตจะมีการสร้างแต่ในพื้นที่ราบเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการสร้างในพื้นที่หลากหลายไปจากเดิม เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ได้นำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการสร้างมากขึ้น

พจนารถ อ่อนเชียว (2558) ได้ศึกษาเรื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมที่ใช้ประกอบในการสร้างเรือนในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีทางคติชนวิทยา ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์จากวิทยากรในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า การสร้างเรือนของอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยานั้น ประการแรก หลังจากมีที่ดินพร้อมจะปลูกเรือนแล้ว จะต้องหาฤกษ์ยามในการปลูกเรือนก่อน เพราะตามความเชื่อแล้วการหาฤกษ์ยามถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ประการที่สอง ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่นำมาเป็นส่วนประกอบในการสร้างเรือนนั้นจะต้องหาไม้ที่เป็นมงคลตามความเชื่อ เพื่อไม่ให้เกิดเป็นกาลกิณีภายหลัง จากนั้นก็ประกอบพิธีขึ้นท้าวทั้ง 4 เพื่อเป็นการบอกกล่าวเทวดาอารักษ์ และลงมือขุดหลุมเสาแล้วจึงเริ่มการก่อสร้างไปจนแล้วเสร็จ ความเชื่อหลังจากนี้หากผู้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังดังกล่าวมีปัญหาเกิดเป็นเคราะห์กรรมต่าง ๆ หรือทางเหนือเรียกว่า ชีด เจ้าเรือนจะต้องทำพิธีแก้ชีดด้วยการนิมนต์พระมาทำพิธีถอนชีด และความเชื่อประการสุดท้าย คือ ในแต่ละบ้านจะต้องตั้งหิ้งสำหรับบูชาผีปู่ย่า (ผีบรรพบุรุษ) หรือตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ขึ้นในบริเวณบ้าน เพราะถือว่าเป็นสิริมงคลจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้อยู่อาศัยสืบต่อไป

คงอมร เหมรัตน์รักษ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงผี กรณีศึกษา ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อรวบรวมความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงผี ในชุมชนบ้านสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ 2) เพื่อศึกษาขั้นตอนองค์ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีของชุมชนบ้านสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงผีที่มีต่อชุมชนบ้านสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ และมีวิธีดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีทางคติชนวิทยา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย

ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์จากวิทยากรในท้องถิ่น และจากการเข้าร่วมสังเกตในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีดังกล่าว ผลการศึกษา พบว่า ความเชื่อของชุมชนบ้านสะเอียบ มีความเชื่อเกี่ยวกับผี 6 ความเชื่อ คือ 1) จะทำกิจกรรมใดต้องขออนุญาตผีอารักษ์ก่อน 2) การเลี้ยงผีเชื่อว่าทำให้หมู่บ้านร่มเย็นเป็นสุข 3) หากมีการเปลี่ยนตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านต้องมีการเลี้ยงผี 4) ผีสามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ผ่านการบนบานศาลกล่าว 5) ตามความเชื่อผู้ทำประโยชน์แก่ชุมชนเมื่อสิ้นอายุขัยจะกลายเป็นผีปกป้องชาวบ้าน 6) หากจะธัญเชิญผีมารักษาสถานที่สำคัญจะต้องสร้างหอผีให้อยู่ และมีพิธีกรรมตามโอกาสอีก 2 พิธี รวมเป็น 10 คือ 1) ทำตามกาลเวลา คือ การเลี้ยงผีประจำปี 2) ตามโอกาสพิเศษ คือ หากมีการเปลี่ยนตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน สำหรับขั้นตอนองค์ประกอบของพิธีกรรมเลี้ยงผีที่มีความเหมือนและแตกต่างกันมีอีก 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมเลี้ยงผีอารักษ์ที่มีเข้าจำประกอบ และพิธีกรรมเลี้ยงผีที่ไม่มีเข้าจำประกอบ และอิทธิพลต่อพิธีกรรมได้ส่งผลกระทบต่อ 2 ระดับ คือ ระดับตัวบุคคล ทำให้ชาวบ้านดำเนินวิถีชีวิตอย่างปกติสุข ระดับชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีเข้มแข็งภายในชุมชน

ณัฐธิดา ปูเงิน (2559) ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์สัญลักษณ์ในพิธีแต่งงานชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยปิง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาเครื่องใช้ในพิธีแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยปิง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน 2) วิเคราะห์สัญลักษณ์ของเครื่องใช้ในประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยปิง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีทางคติชนวิทยา ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงเก็บข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต ซึ่งผลการศึกษา พบว่า เครื่องใช้ในพิธีแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยปิง มี 15 อย่าง ซึ่งแต่ละอย่างล้วนสื่อความหมายถึงการมีครอบครัวใหม่ สามารถอธิบายตามคติความเชื่อของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ดังนี้ 1) เงินก้อนเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งมี 2) ไก่คู่เป็นสัญลักษณ์ของความขยันขันแข็งในการทำงาน 3) เหล้าต้มเป็นเสมือนยารักษาโรคขับไล่ความเจ็บป่วยของคู่บ่าวสาว 4) เลือดมะเดื่อเป็นสัญลักษณ์ของการถูกจับจองมีเจ้าของ 5) กระจิบข้าวสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ 6) ย่ามสัญลักษณ์การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย 7) เลือดเจ้าบ่าว สัญลักษณ์ของความเป็นผู้นำ 8) ซิ่นสัญลักษณ์ของการถูกจับจอง 9) น้ำต้นถือนเป็นจุดกำเนิดของกลุ่มชนกะเหรี่ยง 10) ผ้าห่ม คือ ความอบอุ่นกันระหว่างในครอบครัว 11) ตะกร้าสัญลักษณ์ของความเป็นอยู่ที่ดีมีแต่เพิ่มพูน 12) กระจิบเป็นการแสดงความสามารถในด้านการบ้านการเรือน 13) ผ้ายัดมือเป็นสัญลักษณ์ของคู่ชีวิตที่ต้องรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาให้กัน 14) เสียมเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นของชีวิต 15) มีดเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและหน้าที่อันยิ่งใหญ่ของผู้ชาย

สุจินต์ วิชัยวงศ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง พระเครื่อง: การบูรณาการรูปแบบพิธีพุทธาภิเษก ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนอีสาน โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระเครื่องและพิธีพุทธาภิเษกพระเครื่อง ในชุมชนอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาพระเครื่อง และพิธีพุทธาภิเษกพระเครื่อง ในชุมชนอีสาน 3) เพื่อจัดการบูรณาการรูปแบบพิธีพุทธาภิเษกพระเครื่องที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านความเชื่อ สังคม และเศรษฐกิจในชุมชนอีสาน และมีวิธีการดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัย เชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการใช้แบบบันทึก การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ในท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า พระเครื่องในชุมชนอีสานนั้นมีประวัติการสร้างที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นพิธีการที่ต้องมีการเตรียมการ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ มากมาย ทั้งในเรื่องของฤกษ์ยามจะต้องมีการคิดคำนวณให้ได้ฤกษ์ที่ดีที่สุด เพราะตามความเชื่อ จะยิ่งเป็นการเสริมบารมีให้กับวัตถุมงคลที่จะทำการปลุกเสกอย่างมาก แม้พระเกจิอาจารย์ ที่จะนิมนต์มาประกอบพิธีกรรม จะต้องเป็นพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นที่นับถือ และมีศิษยานุศิษย์ กว้างขวาง ตลอดจนสถานที่ประกอบพิธีพุทธาภิเษกจะต้องกระทำในอุโบสถ หรือวิหาร หน้าพระประธานเท่านั้น ก็ด้วยความเชื่อที่ว่า จะยิ่งทำให้วัตถุมงคลบังเกิดพละปาฏิหาริย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป สำหรับการสร้างวัตถุมงคลมีจุดประสงค์หลัก คือ เพื่อนำเงินจากการเช่าบูชา มาบูรณปฏิสังขรณ์วัดนั้น ๆ ให้มีความสวยงาม ตลอดจนสร้างเพื่อบรรจุในกรุหรือเพื่อแจกจ่าย เป็นขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงประชาชนโดยทั่วไป ตามแต่วัดจะเห็นสมควร หากแต่ในปัจจุบันการปลุกเสกจะมีนายทุนมาสร้างให้จึงเกิดเป็นพุทธพาณิชย์ และยังมี การจัดสร้าง ที่บ่อยขึ้น เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่นับวันยิ่งจะเก็บสะสมวัตถุมงคล มากขึ้น ด้วยเหตุที่ว่า วัตถุมงคลรุ่นดังกล่าวมีพุทธศิลป์ที่สวยงาม หรือเป็นของพระเกจิอาจารย์ ที่ทรงวิทยาคม จึงถือได้ว่าเป็นเหตุผลของการสร้างพระเครื่อง และประกอบพิธีพุทธาภิเษก นั้นเอง

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อจังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาขั้นตอน การจัดพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยา 2) วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่ปรากฏในพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยา 3) วิเคราะห์ปัจจัย การดำรงอยู่ของพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ของสังคมปัจจุบัน โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยาว่าด้วยวิธีการวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้าน เชิงธรรมชาตินิยม ผลการศึกษาพิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อจังหวัดพะเยา ทั้ง 2 ลักษณะ คือ

พิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในช่วงชีวิตอันเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นตามปัจเจกบุคคล และพิธีกรรมที่จัดขึ้นในทศวรรษซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อชุมชน พบว่า

1. ขั้นตอนการประกอบพิธีแห่งชีวิตแต่ละพิธีมีโครงสร้างและขั้นตอนการจัดพิธีที่ชัดเจน และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพิธี

2. พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยาแสดงให้เห็นคุณลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ ซึ่งได้แก่ แนวคิดของพิธีกรรม ความเชื่อ รูปแบบ และข้อบัญญัติของพิธีกรรม ภาษา รวมทั้งสัญลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และเมื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ของพิธีกรรมแห่งชีวิตตามแนวการศึกษามิติที่ 3 ทางคติชนวิทยา พบว่า พิธีกรรมเป็นกระบวนการสานสัมพันธ์ระหว่างชาวไทลื้อกับพลังจากนามธรรมอันสูงส่งผ่านผู้ประกอบพิธี ด้วยท่วงวรรณกรรม และอุปกรณ์ประกอบพิธี

3. ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยา ยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันนั้น ประกอบด้วย ความเชื่อที่มีพลังจากนามธรรมอันสูงส่ง ความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ กระบวนการสร้าง และถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนไทลื้อ รวมทั้งบทบาทและหน้าที่อันสำคัญของพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อในจังหวัดพะเยา

อารีย์ ธรรมโครง และอ้อมใจ วงษ์มณฑา (2562) ได้ศึกษาพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านไทยพุทธในอำเภอสาบบุรี และอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านไทยพุทธในอำเภอสาบบุรี และอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ การเกิดและการตาย โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

1. พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงตั้งครรภ์ ช่วงคลอด ช่วงหลังคลอด โดยช่วงตั้งครรภ์ชาวบ้านมีความเชื่อที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของเด็กในครรภ์ และของหญิงตั้งครรภ์เป็นหลัก ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ การวางตนอยู่ในความไม่ประมาท การพยายามทำให้ทารกคลอดง่าย การเตรียมการให้เด็กที่คลอดออกมา มีสุขภาพและผิวพรรณดี เจริญเติบโตอย่างปลอดภัย ในช่วงคลอดมีความเชื่อเกี่ยวกับความปลอดภัยในการคลอด เพื่อให้คลอดได้ง่ายและสะดวก ความปลอดภัยและการเจริญเติบโตของเด็กให้มีสุขภาพแข็งแรง การมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตโดยขอกำลังใจจากอำนาจเหนือธรรมชาติและคนรอบข้างที่ใกล้ชิด การให้ความสำคัญกับรกที่ห่อหุ้มทารกตั้งแต่เริ่มสร้างตัวเองอยู่ในครรภ์ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ให้คุณกับเด็ก โดยการหาสถานที่กลบฝังทำลายให้เป็นอย่างดี และช่วงหลังคลอดผู้เป็นแม่จะต้องดูแลสุขภาพให้แข็งแรง เพื่อพร้อมรับมือกับการเลี้ยงดูลูกน้อย

ตามความเชื่อทั่วไป ดังนั้น การคาดหวังให้อาการบาดเจ็บทุเลาลงตามธรรมชาติจึงยังไม่เพียงพอ ต้องพึ่งแรงใจจากคนรอบข้าง และพึ่งพาอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่วงศ์ญาติ และเพื่อนบ้านที่ร่วมกันประกอบพิธีกรรม

2. พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการตาย แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงใกล้เสียชีวิต ช่วงทำศพ ช่วงหลังเผาศพ ในช่วงใกล้เสียชีวิตมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการจำเริญอายุ และความเชื่อที่เกี่ยวกับความฝันและลางสังหรณ์ต่าง ๆ ส่วนในช่วงทำศพมีข้อห้ามระหว่างการจัดตั้งศพ การจัดการศพ อาหารสำหรับเซ่นศพ การเคลื่อนย้าย และการเผาศพ ความสัมพันธ์ระหว่างศพกับญาติ อาหารในงาน คนป่วยกับการไปร่วมงาน ของใช้ส่วนตัว การมัดตราสัง การสวดพระอภิธรรม การบวชหน้าศพและหน้าไฟ การซักผ้าบังสุกุล การหว่านกำพริก การวางดอกไม้จันทน์ รวมถึงความเกี่ยวข้องกับสัปเหร่อ และในช่วงหลังเผาศพมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและสวัสดิภาพ จึงมีการประกอบพิธีดับธาตุ พิธีเก็บอัฐิ การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย และทำบุญอัฐิ เพื่อให้ผู้ตายได้ใช้ชีวิตอย่างสุขสบายในภพภูมิใหม่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธี ในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และปฏิบัติการภาคสนาม โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

การดำเนินการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพิธีมหาพุทธาภิเษกที่วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-5 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 โดยในวันที่ 3 พฤษภาคม เป็นวันเตรียมการ วันที่ 4 พฤษภาคมเป็นวันประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก และวันที่ 5 พฤษภาคม เป็นวันถวาย (ทำบุญถวายเสนาสนะ)

วิทยาการผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้ ดังนี้

1. มีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปี
2. เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนา หรือ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ยกเว้นพระเกจิอาจารย์ที่นิมนต์มานั่งปรก
3. เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ว่ามีความรู้ด้านพิธีมหาพุทธาภิเษกและมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

จากการสืบหาและการตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคลที่คาดว่าจะเป็นวิทยาการได้ปรากฏว่ามีบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด และได้รับเลือกเป็นวิทยาการในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 10 คน ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นพระเกจิอาจารย์และมีความเชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธี มีจำนวน 4 รูป ได้แก่

1. พระครูพิพิธบุญญาภิรัต (ครูบาอินตา กตปุญโญ) อายุ 84 ปี วัดศาลา ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. พระครูสังฆธรรมรังสี (ครูบากวน อภิญาโญ) อายุ 83 ปี วัดกุ่มเนื่อง ตำบลแม่หมอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

3. พระครูสุขเขตร์ตนาอนุรักษ์ (ครูบาน้อย ถาวโร) อายุ 82 ปี วัดนาแก้วตะวันตก ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ทั้งนี้ ยกเว้น พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ (นรินทร์ อภิวิมขโน) อายุ 40 ปี เนื่องจากเป็นเจ้าของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง วัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้เชี่ยวชาญจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีประเภทบายศรี กรวยดอกไม้ และขันตั้ง มีจำนวน 4 คน ได้แก่

1. นางไล ช่วงกิจ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 81 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

2. นางผัด จันท์เกลี้ยง อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 102 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

3. นางจันท์ สุขป้อม อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

4. นางนวน ปินตาคำ อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 61 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

กลุ่มที่ 3 เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเครื่องประกอบพิธีอื่น ๆ มีจำนวน 2 คน ได้แก่

1. นายถนัด ต้นสุวรรณ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 95 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

2. นายสีน วางกิจ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 58/1 หมู่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งจะสอบถามวิทยากรในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในพิธีมหาพุทธาภิเษก

- 1.2 ความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก
2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม
 - 2.1 ขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก
 - 2.2 องค์ประกอบในพิธีมหาพุทธาภิเษก
3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
4. การบันทึกข้อมูลด้วยกล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว การบันทึกเสียง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการวิจัย โดยดำเนินการดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและชาวบ้าน เพื่อประโยชน์ต่อการได้ข้อมูลที่ต้องการ
2. ศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยค้นคว้าเอกสารและสัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาส คือ พระครูอภิวัฒน์นิรันดร์
3. ผู้วิจัยสัมภาษณ์วิทยากรที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกแล้ว การสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง
4. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถบันทึกขั้นตอน องค์ประกอบ และเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก และยังทำให้ผู้วิจัยสามารถสัมภาษณ์ผู้ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก รวมทั้งบันทึกภาพต่าง ๆ ได้ครบถ้วน

5. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกจากผู้รู้ท่านอื่นซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีมหาพุทธาภิเษก หรือเคยเป็นผู้ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกมาก่อน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดระบบข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ เพื่อดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของข้อมูล

การเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษาวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ 2) เพื่อศึกษาความเชื่อ และความเป็นมาของเครื่องประกอบของพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง วิธีดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา คือ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกวิทยากร จำนวน 10 คน และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในของพิธีมหาพุทธาภิเษกครั้งนี้ด้วย

พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. วันเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธี พิธีมหาพุทธาภิเษกในครั้งนี้จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 3-5 พฤษภาคม 2560 เนื่องจากเดือนพฤษภาคมเป็นเดือนที่ชาวบ้านวางเว้นจากการทำเกษตรกรรมเหมาะแก่การทำบุญใหญ่ และ ตรงกับเดือนแปดในคตินานาชาติซึ่งนับว่าเป็นเดือนมงคล เนื่องจากเป็นเดือนเลขคู่ โดยใช้วิหารที่ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่เป็นสถานที่ในการประกอบพิธี

2. บุคคลที่เข้าร่วมพิธี ประกอบด้วย

2.1 เจ้าพิธี หมายถึง ผู้นำการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งมีความชำนาญในการจัดทำกำหนดการ และการเรียงลำดับขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกทั้งหมด คือ พระครูอภิวัดมนัสนันดร เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย

2.2 ผู้ประกอบพิธี หมายถึง พระสงฆ์ที่ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้แก่

2.1.1 พระเกจิอาจารย์ที่เข้าร่วมนั่งปรกอธิษฐานจิตในพิธี มีจำนวน 9 รูป ได้แก่

1) พระเทพสิทธิาคม วิ. (หลวงพ่อสาย กิตติปาโล) วัดท่าไม้แดง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

2) พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรณ พรหมเสโน) วัดพระพุทธรบาท ห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

3) พระครูพิพิธบุญญาภิรัต (ครูบาอินตา กตปุญโญ) วัดศาลา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

4) พระครูอินทจักรโสมถน (ครูบาคำพันธ์ อินทวนุโน) วัดกอบไซค อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

5) พระครูประภัสร์ธรรมรังษี (ครูบาจั่นต๊ะรังษี) วัดกู่เต้า อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

6) พระครูสุเขตรัตนานุรักษ์ (หลวงพ่อน้อย ถาวโร) วัดนาแก้วตะวันตก อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

7) พระครูสุทธธรรมรังษี (ครูบากวน อภิบุญโญ) วัดกุ่มเนื่อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

8) พระครูนิวิฐวรธรรม (หลวงพ่อบุญส่ง วรธมฺโม) วัดศาลาหลวง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

9) ครูบาบุญยัง บุญยงกโร วัดห้วยน้ำอุ่น อำเภอสี จังหวัดลำพูน

2.1.2 พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษก จำนวน 1 รูป

2.1.3 พระสงฆ์พิธีสวดเบิกวาร จำนวน 45 รูป

2.1.4 พระสงฆ์พิธีสวดคาถาเบิกเนตร (ไขดาพระเจ้า) จำนวน 9 รูป

2.3 ผู้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ คณะศรัทธา ญาติโยม และชาวบ้านทั่วไป

3. บทสวด พระธรรมเทศนา

4. วัตถุประสงค์ของสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบพิธี

5. ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 2 ประการ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ คือ

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

2. ผลการศึกษาคำเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ผลการศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

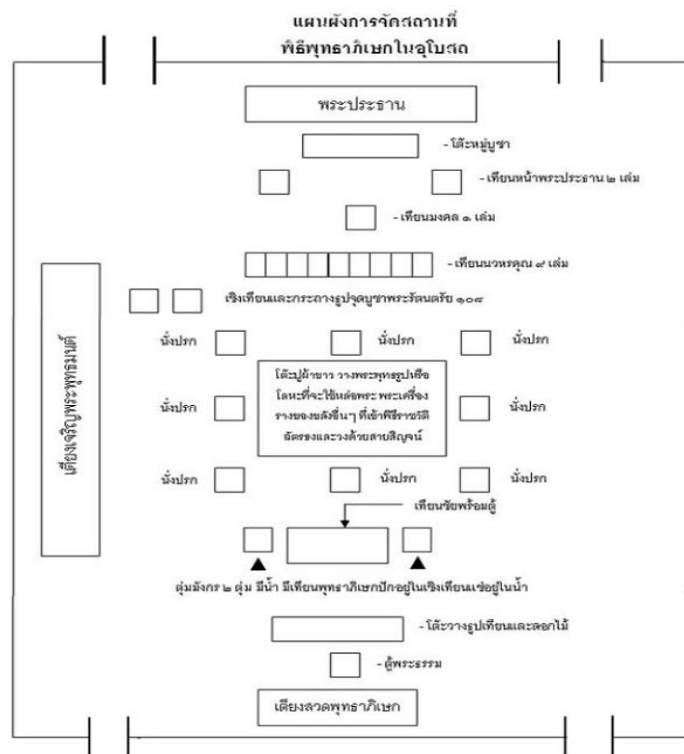
วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารพร้อมกับองค์พระประธานของวัดแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นปีที่วัดศาลาไชย มีอายุก่อตั้ง

ครบ 100 ปี พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย พร้อมด้วยคณะศรัทธาญาติโยม จึงพร้อมใจกันจัดงาน “พิธีมหาพุทธาภิเษก” หรือเรียกตามภาษาถิ่นล้านนาว่า พิธีบวชพระเจ้า ขึ้นเป็นเวลา 3 วันคือ ระหว่างวันที่ 3 พฤษภาคม 2560 ถึงวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 การประกอบพิธีกรรมนี้ถือเป็นโอกาสพิเศษ ไม่สามารถจัดได้บ่อยนัก เนื่องจากวัดหนึ่ง ๆ จะมีการสมโภชพระพุทธรูปสำคัญได้เพียงครั้งเดียว คือ ในครั้งแรกที่ได้จัดสร้าง หรือต้องรอ การบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ จึงจะจัดได้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทางวัดศาลาไชยก็ได้ทำพิธีกรรมนี้มานานมากแล้ว ในการจัดพิธีครั้งนี้จึงมีความประสงค์ที่จะรักษาพิธีแบบดั้งเดิมเอาไว้ด้วย โดยการนำมาบูรณาการกับพิธีกรรมในยุคปัจจุบัน

ขั้นตอนของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก

การประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของ วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีขั้นตอนการดำเนินการเป็นลำดับต่อเนื่องกันไป ดังนี้

1. ด้านสถานที่ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ได้แก่ วิหารของวัดศาลาไชย ซึ่งได้มีการจัดเตรียมไว้ก่อนวันงานอย่างเป็นแบบแผน และมีองค์ประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนดังแสดงไว้ในภาพ 7

ภาพ 7 แผนผังการจัดสถานที่พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย

2. ด้านวัน เวลา และลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกมี ดังนี้

2.1 วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันแรกของงานเรียกว่า “วันจัดดา” คำว่า “ดา” หมายถึง “เตรียมของ” ดังนั้นวันจัดดา จึงเป็นวันจัดเตรียมของสำคัญที่ต้องมีในงานนั้นก็ คือ “พระอุปคุต” เพราะเชื่อกันสืบมาว่าพระอุปคุตเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้งานพิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง

Strong ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วพบว่า ในพม่า ไทย ลาวมีประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตที่คล้ายคลึงกัน ในรูปแบบของ พิธีกรรมชุมชน (communal cults) คือ พิธีนิมนต์พระอุปคุตมาคุ้มครองงานบุญทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะพม่านั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตอย่างเข้มข้นสอดคล้องกับตำนานพระอุปคุตใน *โลกปัญญา* ของพม่าซึ่งเป็นคัมภีร์เล่มสำคัญและเก่าแก่ที่กล่าวถึงพระอุปคุตซึ่งอยู่ที่สะตือทะเล ตำนานพระอุปคุตปราบมารจึงสอดคล้องกับประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตที่ปรากฏ ในประเทศต่างๆ (วัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน, 2557, หน้า 64-67)

ความเชื่อนี้เกิดขึ้นแต่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้เลื่อมใสศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระองค์ได้สร้างวัดจำนวน 8 หมื่น 4 พันวัด แล้วได้จัดงานสมโภช วัดที่สร้างใหม่แต่ถูกพญามารมาก่อกวนไม่ให้งานสมโภชดำเนินไปได้ พระเจ้าอโศกมหาราชจึง ได้เสด็จไปนิมนต์พระอุปคุตมาจากที่อยู่ของท่าน คือ สะตือทะเล (เนื่องจากพระอุปคุตเป็นผู้ ที่มีหน้าที่เฝ้ารอยพระบาทของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองบาดาล) เพื่อให้มาปราบพญามาร ทำให้งานสมโภชวัดสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ดังนั้น จึงถือเป็นประเพณีสืบ ต่อกันมาว่า หากทางวัดจะจัดงานพิธีที่สำคัญต่าง ๆ จะต้องเชิญพระอุปคุตมาเป็นผู้ปกป้อง คุ้มครองดูแลเพื่อให้งานดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรคและการเชิญพระอุปคุตนั้น จะใช้ขบวนแห่ ซึ่งประกอบด้วย ญาติโยม ชาวบ้าน และพลับพลาที่ประทับของพระอุปคุต 1 หลัง

ภาพ 8 ขบวนแห่อัญเชิญพระอุปคุต

พิธีแห่พระอุปคุตเริ่มในเวลา 16.00 น. โดยมีขบวนแห่ไปยังริมฝั่งแม่น้ำวัง หลังวัดศาลาไชย ซึ่งเป็นสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นที่อยู่ของพระอุปคุต และเมื่อถึงสถานที่นั้น จะมีชาวบ้าน 1 คน เป็นตัวแทนของชาวบ้านทั้งหมดลงไปงมก้อนหินใต้แม่น้ำ เมื่องมได้ก้อนหินแล้วก็จะชูก้อนหินนั้นให้คนบนตลิ่งดู พร้อมกับถามว่า “ใช่พระอุปคุตไหม” คนบนตลิ่งก็จะตอบว่า “ไม่ใช่” ชายผู้นั้นก็จะดำน้ำลงไปงมใหม่ เมื่อได้ก้อนหินก็จะชูถามคนบนตลิ่งด้วยคำถามเดิม และคนบนตลิ่งก็จะตอบเหมือนเดิม ทำซ้ำอย่างนี้จนครบ 3 ครั้ง ในครั้งที่ 4 ชายคนเดิมก็จะดำน้ำลงไปงมเอาก้อนหินที่จัดเตรียมไว้ก่อนแล้ว ว่าสมมุติเป็นพระอุปคุตขึ้นมา พร้อมกับถามว่า “ใช่พระอุปคุตไหม” คนบนตลิ่งก็จะตอบพร้อมกันว่า “ใช่” แล้วเปล่งเสียงสาธุพร้อมกัน 3 ครั้ง และยื่นพานลงไปรับพระอุปคุต (ก้อนหิน) นั้นมาวางลงในพานที่เตรียมไว้ พร้อมแห่ขบวนกลับวัดนำพานที่พระอุปคุตนั้นไปตั้งที่หน้าวิหาร ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก

2.2 วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันงานประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก โดยจะเริ่มงาน ตามกำหนดการดังนี้

เวลา 17.00 น. รองเจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดศาลาไชย มาทำพิธีปิดเนตรพระประธาน ด้วยการนำขี้ผึ้งแท้ม่าป็นแผ่นบาง ๆ นำไปปิดเนตร (ตา) พระประธานทั้ง 2 ข้าง

ภาพ 9 การปิดเนตรพระประธาน

เมื่อปิดเนตรทั้ง 2 ข้าง เรียบร้อยแล้วก็จะนำผ้าขาวที่จัดเตรียมไว้มาคลุมลงบนเศียรพระประธานให้คลุมปิดลงมาถึงบริเวณคอ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นพระที่ใช้ในการประกอบพิธีบวชพระเจ้า

ภาพ 10 พระประธานที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับพิธีบวชพระเจ้า

ตั้งแต่เวลา 19.00 น.เป็นต้นไป เป็นการเริ่มพิธีสำคัญอันยิ่งใหญ่ของวัดศาลาไชย คือ พิธีมหาพุทธาภิเษก พิธีนี้จัดแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก เมื่อพระเกจิอาจารย์ 9 รูป พระสงฆ์ 9 รูป พร้อมคณะครุฑาญาตีโยม เข้านั่งประจำที่ (ตามแผนผัง) เรียบร้อยแล้ว พระครูอภิวัดมนัสนิรันดร เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ให้ศีล

ภาพ 11 พระครูอภิวัดมนัสนิรันดรจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว พระครูอภิวัดมนัสนิรันดรจุดเทียนพุทธวิปัสสิเทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาตามลำดับ หลังจากนั้นแขกผู้มีเกียรติ จำนวน 9 คน จุดเทียนนวทรคุณ ตามด้วยแขกผู้มีเกียรติ จำนวน 7 คน จุดเทียนสัตถัณท์ และอีก 4 คน จุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4

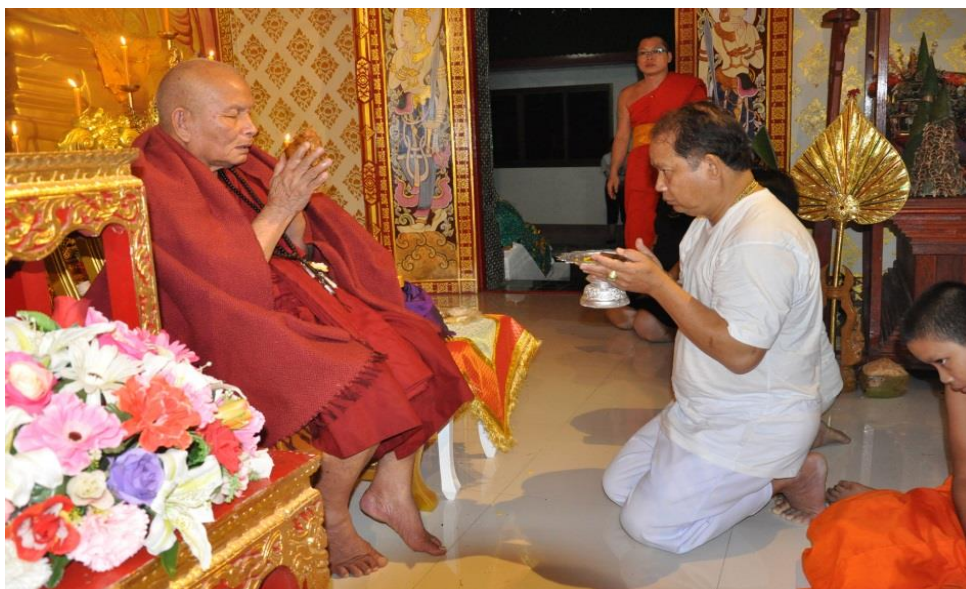

ภาพ 12 จุดเทียนพุทธวิปัสสี

ภาพ 13 แขกผู้มีเกียรติร่วมจุดเทียนนวทรคุณ

เมื่อจุดเทียนในพิธีเสร็จครบแล้ว ครูบาบุญยัง ปุญญังกรโร ขึ้นชั้นห้าโกฐาก เพื่อขอขมา 5 โกฐาก ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระกรรมฐาน และครูบาอาจารย์

ภาพ 14 ขึ้นขันห้าโกฐากเพื่อขอขมา

เสร็จแล้วพระครูพิพิธบุญญาภิรัต อธิษฐานจิตขึ้นขันตั้งเพื่อเป็นการอัญเชิญ
ครูบาอาจารย์มาประสาทพรในพิธี

ภาพ 15 อธิษฐานจิตขึ้นขันตั้งอัญเชิญครูบาอาจารย์

พระเทพสิทธิธาคม วิ. อธิษฐานจิตเจิมเทียนชัย จุดเทียนชัยพระสงฆ์ 9 รูป
สวดคาถาจตุเทียนชัยจบแล้วเจ้าหน้าที่ในพิธี ย่ำระฆัง ช้อง กลอง

ภาพ 16 จุดเทียนชัย

มีคณาธิการาธนาพระปริตร พระสงฆ์ 9 รูป เจริญพระพุทธมนต์ สวดมนต์ตั้ง การสวดมนต์ตั้ง หมายถึง การสวดมนต์ทุกบทที่มีในหนังสือสวดมนต์ล้านนา หรือ ปี่สูตรมนต์ตั้ง (พระปลัดนรินทร์ สุขมงคล, ม.ป.ป.) อนึ่งการสวดมนต์ตั้งจะใช้เฉพาะในพิธีบวชพระเจ้า (มหาพุทธาภิเษก) เท่านั้น และในขณะที่พระสงฆ์สวดมนต์ตั้ง พระเกจิอาจารย์ทั้ง 9 รูป จะนั่งปรกอธิษฐานจิตพร้อมกันไปด้วย เมื่อการสวดมนต์จบแล้ว พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ไปรดดอกไม้ทิพย์ ถวายจตุปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์ทั้งหมดอนุโมทนาเสร็จสิ้นแล้ว พระสงฆ์ 9 รูป รวมทั้งพระเกจิอาจารย์ 9 รูป กลับวัด ซึ่งเป็นการสิ้นสุดพิธีการในช่วงแรก

ภาพ 17 การสวดมนต์ตั้งและการนั่งปรก

ช่วงที่ 2 เป็นพิธีเบิกเนตรพระประธาน เริ่มจากพระครูพิสุทธิพัฒนพิธาน แสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษกจบแล้ว พระสงฆ์ผลัดกันสวดเบิกวาร จำนวน 9 วาร การสวดเบิกวารเป็นการสวดเล่าเรื่องพระพุทธประวัติ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน หรือนัยหนึ่ง 4 วาร นั้นเอง ได้แก่ 1) ปฐมยาม 2) มัชฌิมยาม 3) ปัจฉิมยาม 4) ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า โดยสมบูรณ์ การสวดเบิกวาร ในแต่ละวารจะใช้พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป เมื่อสวดครบ 4 วาร หรือ 1 รอบแล้ว ก็จะสวดซ้ำอีก 1 รอบ นับเป็น 8 วาร และสวดเพิ่มอีก 1 วาร เพื่อให้ครบจำนวน 9 วาร การสวดเบิกเป็นเอกลักษณ์เฉพาะจะสวดเป็นทำนองล้านนา

ภาพ 18 การสวดเบิกวาร

เมื่อการสวดเสร็จสิ้นลงแล้ว มัคคนายกจุดเทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม เพื่อให้พระสงฆ์ชุดใหม่ที่นิมนต์มาอีก 9 รูป สวดเบิกเนตร ซึ่งในระหว่างที่พระสงฆ์สวดเบิกเนตร พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย จะขึ้นไปบนแท่นแก้ว (ฐานชุกชี) หน้าองค์พระประธาน เปิดผ้าขาวที่คลุมเศียรพระออก แกะซี่ผึ้งที่ปิดตาไว้ ออก แล้วใช้สำลีชุบน้ำมันจันทน์เช็ดบริเวณเนตร (ตา) ของพระประธาน แล้วจุดเทียน 3 เล่ม บนยอดแว่นสายตาพระเจ้า พร้อมกับนำแว่นสายตาพระเจ้านี้มาเวียนข้างหน้าพระประธาน โดยเวียนไปทางซ้าย 3 รอบ และทางขวา 3 รอบเมื่อครบแล้ว พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ นำพัดหางนกยูงมาพัดบริเวณใบหน้าพระประธาน แล้วลงจากแท่นแก้วนำถาดบรรจุ ข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ก้อน มาถวายพระประธานโดยวางถาดไว้ตรงหน้าฐานชุกชี นับเป็นเสร็จสิ้นพิธีในช่วงที่ 2

ภาพ 19 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ทำพิธีเบิกเนตร

การนำข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ก้อน มาถวายพระประธานถือเป็นการเสร็จสิ้น พิธีมหาพุทธาภิเษก ซึ่งจะเป็นเวลารุ่งอรุณของวันใหม่พอดี หรือราว ๆ เวลา 6 โมงเช้า ของวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ 2560 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของงานพิธี

ภาพ 20 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ถวายข้าวมธุปายาส

ภาพ 21 การเจริญพระพุทธมนต์ถวายเสนาสนะ

เวลา 10.00 น. ของวันที่ 5 พฤษภาคม มีการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายเสนาสนะ ถวายไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนา ต่อมาในเวลา 17.00 น. เป็นการอัญเชิญพระอุปัชฌาย์แม่แก้วน้ำวัง โดยมีขบวนแห่เช่นเดียวกับตอนอัญเชิญมา เมื่อไปถึงริมฝั่งแม่น้ำก็เชิญก้อนหินจำลองอันเป็นเสมือนสัญลักษณ์แทนองค์พระอุปัชฌาย์ลงน้ำไป เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษกโดยสมบูรณ์

ผลการศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย

1. เครื่องประกอบมณฑลพิธี ได้แก่
 - 1.1 ราชวัตร
 - 1.2 ฉัตร 9 ชั้น
 - 1.3 จั๊นน้อย (ธงขนาดเล็ก)
 - 1.4 เครื่องสูงหรือเครื่องศาสตราวุธ
 - 1.5 ต้นกล้วย ต้นอ้อย
2. เครื่องบวชพระเจ้าตามคติล้านนา ได้แก่
 - 2.1 สุ่มดอก 2 สุ่ม
 - 2.2 สุ่มใบพลู 2 สุ่ม

- 2.3 สุ่มหมาก 2 สุ่ม
 - 2.4 ต้นดอกไม้ 2 ต้น ต้นเทียน 2 ต้น
 - 2.5 ผ้าขาวสำหรับคลุมเคียรของพระพุทธรูป
 - 2.6 ซี่ผึ้งสำหรับปิดพระเนตร (ตา)
 - 2.7 แวนสายตาพระเจ้า (ไขดาพระเจ้า)
 - 2.8 พัดขนนกยูง
 - 2.9 ด้ายสายสิญจน์
 - 2.10 ข้าวมธุปายาส 49 ก้อน
- 3. ชั้นตั้ง มืองค์ประกอบ ดังนี้**
- 3.1 หมากปັນสาม (หมาก 13 เส้น)
 - 3.2 เบี้ยปັນสาม
 - 3.3 สวย (กรวย) ประกอบไปด้วย กรวยเทียนดอกไม้ 8 กรวย กรวยพลู 8 กรวย
 - 3.4 หมาก 8 ชุด หมาก 8 ก้อม
 - 3.5 ข้าวสาร 1 ขวด (ขวดเหล้าแม่โขง)
 - 3.6 ข้าวสาร 1 ถ้วย
 - 3.7 เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่
 - 3.8 ผ้าขาว ผ้าแดง
 - 3.9 เงิน 32 บาท
 - 3.10 กล้วยตบ 1 เครือ
 - 3.11 มะพร้าว 1 ทะลาย
- 4. เทียน ได้แก่**
- 4.1 เทียนชัย 1 เล่ม
 - 4.2 เทียนพุทธวิปัสสี 1 เล่ม
 - 4.3 เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาอย่างละ 1 เล่ม
 - 4.4 เทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม
 - 4.5 เทียนสัตกัณฑ์ 7 เล่ม
 - 4.6 เทียนนพหรรคุณ 9 เล่ม
 - 4.7 เทียนธาตุ 4
 - 4.8 เทียนบาตรน้ำพระพุทธรมณดี
 - 4.9 เทียนชั้นห้าโกฐาก

โดยดั่งมีรายละเอียด คือ

1. เครื่องประกอบมณฑลพิธี ได้แก่

1.1 ราชวัตร

ภาพ 22 ราชวัตร

ราชวัตร คือ รั้วรอบบริเวณพิธี ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกยาวด้านละ 1 เมตร ประกอบตั้งเป็น มุมฉากทั้ง 4 ด้านของมณฑลพิธี และมีการประดับด้วยฉัตรและจ้อยน้อย ความเป็นมาของการ ใช้ราชวัตร เพื่อสื่อให้เห็นถึงการกำหนดเขตพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ซึ่งในงานนี้มีการตั้งราชวัตร 2 ชุด ชุดที่ 1 ตั้งไว้สำหรับกำหนดเขตพิธีสมโภชพุทธาภิเษก เป็นบริเวณที่ห้ามผู้หญิงเข้าไปโดยเด็ดขาด เนื่องจากมีความเชื่อว่าผู้หญิงที่เป็น ประจำเดือนจะทำให้พิธีกรรมนั้นเสื่อม ไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ส่วนราชวัตรชุดที่ 2 ตั้งไว้เป็น อาณาเขตของพิธีกวนข้าวมธุปายาส โดยจะห้ามพระภิกษุ สามเณรเข้าไปอย่างเด็ดขาด เพราะจะทำให้ผู้ประกอบพิธีกวนข้าวมธุปายาสเกิดความไม่สะดวก เนื่องจากเชื่อว่า พิธีกวนข้าว มธุปายาสเป็นพิธีกรรมที่นางวิสาขาหมาอุปาสิกาเป็นผู้ทำถวาย โดยในพิธีมหาพุทธาภิเษกวัด ศาลาไชย จะให้หญิงสาวเป็นผู้ทำพิธีกวนข้าวมธุปายาสจึงไม่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุสามเณร

1.2 ฉัตร 9 ชั้น

ภาพ 23 ฉัตร 9 ชั้น

ฉัตร 9 ชั้น มีลักษณะเป็นเครื่องสูงสำหรับแขวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้าชบวนแห่ เพื่อเป็นเกียรติยศ ฉัตรมีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ถือเป็นของสูง เปรียบเสมือน สวรรค์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจักรวาล จำนวน 4 ต้น นำมาปักประจำทั้ง 4 ทิศของมুমราชวัตร ตามความเชื่อแล้วพิธีมหาพุทธาภิเษก คือ พิธีสมโภชพระพุทธรูป (บวชพระเจ้า) พระพุทธเจ้าเดิม คือ เจ้าชายสิทธัตถะเจ้าชายแห่งศากยวงศ์ ดังนั้น ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระองค์จะต้องใช้ฉัตร 9 ชั้น เพราะถือว่าพระองค์ท่านเป็นเชื้อสายพระมหากษัตริย์ จึงนำมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธี เพราะเชื่อว่าฉัตรผ้าขาว 9 ชั้น ถือเป็นเครื่องประกอบพิธีสูงสุด ดังนั้นการนำฉัตรมาตั้งในพิธีกรรมดังกล่าว ถือเป็น การแสดงความเคารพสูงสุดถวายพระเกียรติแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระครูอภิวัฒน์นรินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 พฤษภาคม 2560)

1.3 จั๊นน้อย (ธงขนาดเล็ก)

ภาพ 24 จั๊นน้อย

จั๊นน้อย (ธงขนาดเล็ก) หมายถึง ตุงสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก สีต่าง ๆ ใช้ประดับครัวทานและร่วมกับตุงอื่น ๆ เพื่อความสวยงาม ขนาดก้านธงยาว 5 นิ้ว ด้านหัวติดกระดาษสีต่าง ๆ นำมาปักไว้ส่วนบนของราชวัตร มีความเชื่อว่า จั๊นน้อย (ธงขนาดเล็ก) คือสัญลักษณ์แห่งชัยชนะ เป็นการสื่อความหมายว่า ในสถานที่นั้นมั่งงาน และการนำจั๊นน้อยมาใช้ในการประกอบพิธีนั้นจะต้องเกิดความเป็นสิริมงคลแก่การประกอบพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ทำให้พิธีกรรมเกิดความสมบูรณ์ ซึ่งจั๊นน้อยก็มีสีแตกต่างกันมีทั้งหมด 7 สี เพราะเชื่อว่าเป็นสีแทนนักษัตรรังสีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรืออาจหมายถึง สัปบุริสธรรม หลักธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ หรือ เป็นคนดี มีคุณธรรมอีกนัยหนึ่ง

1.4 ต้นกล้วย ต้นอ้อย

ภาพ 25 ต้นกล้วย ต้นอ้อย อยู่ 4 ทิศของราชวัตร

ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นไม้ทั้ง 2 ชนิดนี้มีความเชื่อว่าเป็นพืชที่ปลูกง่าย ขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว จึงนำมาแทนความอุดมสมบูรณ์ นิยมนำไปปลูกต่อหลังจากเสร็จพิธี เพราะเชื่อว่า จะทำให้แพร่พันธุ์ได้ดี และบังเกิดความเป็นสิริมงคลแก่สถานที่ที่นำไปปลูกอีกด้วย (ไล ชวงกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

1.5 เครื่องสูงหรือเครื่องศาสตราวุธ

ภาพ 26 เครื่องสูงล้านนา

เครื่องสูงหรือเครื่องศาสตราวุธ ในล้านนานิยมทำตามแบบของคัมภีร์อภิธาน์ป ปทีปกาศ คือ มีเบญจราชกกุธภัณฑ์ 5 ประการ ประกอบด้วย ระแอ (บังสุรย์) และบังแทรก พัด ค้าว (พระแสงดาบหรือพระแสงง้าว) จามร (แส้จามรี) และวาลวิชนี (พระครุฑภิวัดมนั ร์ันดร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560) มีลักษณะคล้ายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ของ พระมหากษัตริย์นำออกใช้ประกอบในพระราชพิธีที่สำคัญเท่านั้น ซึ่งในพิธีมหาพุทธาภิเษก (การบวชพระเจ้า) จะต้องมีเครื่องสูงด้วยถือเป็นการถวายพระเกียรติยศเยี่ยงพระมหากษัตริย์

กกุธภัณฑ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1-2) เป็นสัญลักษณ์สำคัญ แห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ คือ 1) พระมหาพิชัยมงกุฎ 2) พระแสงขรรค์ชัยศรี 3) ธาตพระ กรชัยพฤษ์ 4) วาลวิชนี (พัดกับแส้) 5) ฉลองพระบาท รวมเรียกว่า เบญจราชกกุธภัณฑ์ ทั้งนี้บางสมัยใช้เครื่องราชกกุธภัณฑ์แตกต่างกัน เช่น ใช้ฉัตรแทนพระมหาพิชัยมงกุฎ ป. กกุธ = เครื่องหมายความเป็นพระราชา + ภาณท ว่าของใช้ระบุไว้ในอภิธาน์ป ปทีปกาศาถา ที่ 358 ว่า พระขรรค์ ฉัตร อุณหิส ฉลองพระบาท วาลวิชนี คือ มีฉัตรแทนธาทพระกร;

ในจดหมายเหตุบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ 2 มีทั้งฉัตรและธารพระกร พระแสงขรรค์ พระแสงดาบ วาลวิชนี พระมหาพิชัยมงกุฏ และฉลองพระบาท รวมเป็น 7 สิ่ง

2. เครื่องบวชพระเจ้าตามคติล้านนา

ตามความเชื่อของชาวบ้านนั้น ประกอบด้วย สุ่มดอก สุ่มใบพลู สุ่มหมาก ต้นดอกไม้ ต้นเทียน และต้นหมาก สิ่งเหล่านี้ในสมัยโบราณคือ เครื่องบรรณาการที่เจ้าเมืองประเทศราชนำมาถวายแก่พระเจ้าแผ่นดินล้านนา ดังนั้น ด้วยความเชื่อนี้จึงถือว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นของสูงคู่ควรกับพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงนำสิ่งเหล่านี้มาถวายเพื่อเป็นบรรณาการแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะพระพุทธรูป หรือเจ้าชายสิทธัตถะ เกิดในวาระกษัตริย์จึงจำเป็นต้องทำตามธรรมเนียมที่สืบกันมา ประกอบไปด้วย

2.1 สุ่มดอก 2 สุ่ม

ภาพ 27 สุ่มดอก 2 สุ่ม

สุ่มดอกเป็นเหมือนเครื่องบรรณาการถวายเจ้านายชั้นสูง โดยถือว่าพระพุทธรูปเป็นเจ้านายชั้นสูงมาก่อน เมื่อจะทำพิธีเกี่ยวกับท่านจึงใช้เครื่องที่แสดงถึงความเป็นเจ้านาย (จันทร์ สุขป้อม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.2 สุ่มหมาก 2 สุ่ม

ภาพ 28 สุ่มหมาก

สุ่มหมาก เป็นเครื่องสักการะที่ถูกกำหนดให้ใช้ หมากแห้งโดยนำหมากเป็นหัวมี 10 โห้ม มาคลี่ลงบนไม้ไผ่ขนาดเท่ากับความยาวหมาก และใช้กรวยใบตองปิดบริเวณหัวใช้ด้ายหรือดอกลมัดไว้อีกที กั้นหมากจะหลุดออกจากโครงไม้ไผ่ เนื่องด้วยในอดีตหมากเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีใช้ในครัวเรือน ทั้งหมากสุกหมากแห้ง นำมาร้อยเป็นสายหรือที่เรียกว่า หมากไหม รวมถึงแก่นหมาก นำมาฝานเป็นแว่นตากแห้ง ใช้เป็นเครื่องขบเคี้ยวที่ทุกครัวเรือนต้องมีหมากไว้ และยังเป็นเครื่องบูชาในชั้นตั้งและพิธีกรรมสำคัญ ๆ คนโบราณจึงให้ความสำคัญกับหมาก จึงนำมาเป็นเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนา และมีการตกแต่งให้สวยงามเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา (นวนน ปินตาคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.3 ต้นดอก ต้นเทียน

ภาพ 29 ต้นดอก ต้นเทียน

ต้นดอกหรือต้นผึ้ง เป็นการนำเอาขี้ผึ้ง ปั้นเป็นรูปดอกไม้ นำดอกไม้มา ตกแต่งเสียบก้านทางมะพร้าว ปักลงบนต้นกล้วย ในอดีตขี้ผึ้ง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพระภิกษุ อย่างยิ่ง เนื่องจากต้องนำมาทำเทียนจุดอ่านหนังสือ จุดอ่านพระธรรมคัมภีร์ ปัจจุบันในงาน ศพยังมีพิธีจุดเทียนดูหนังสือเทศน์อยู่ ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดมาจากโบราณ ขี้ผึ้งยัง นำมาใช้ประโยชน์ในการอุดรูรั่วของเครื่องถ้วย นัยยะทางพระพุทธศาสนา การถวายเป็นต้น ดอกไม้ ขี้ผึ้ง เป็นการให้แสงสว่าง ให้เกิดสติปัญญา ขี้ผึ้งจึงเป็นเครื่องสักการะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ต้นดอกหรือต้นผึ้ง สมัยก่อนใช้ขี้ผึ้งมาตั้งไฟให้ละลาย ใช้มะละกอดิบลูกเล็ก ๆ ปอกตรงปลายและ ทำรอยหยักคล้ายกลีบดอกไม้ นำไปจุ่มขี้ผึ้งให้ติดส่วนปลายที่ปอกนั้น แล้วจุ่มลงในน้ำเย็น ขี้ผึ้งก็จะหลุดออกจากมะละกอกกลายเป็นกลีบดอกไม้ แล้วนำมาเสียบกับต้นกล้วยให้เป็นต้น ผึ้ง ปัจจุบันได้ใช้พานมาเป็นฐานแทนต้นกล้วย เพราะหาได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น ต้นเทียน โดยการนำเอาเทียนขี้ผึ้งมาผูกติดกับทางไม้มะพร้าวเสียบลงบนต้นกล้วย ความสำคัญของเทียน นั้นผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วในการทำต้นผึ้ง การถวายเป็นนี้ยังปรากฏในเทศกาลวันสำคัญอื่น ๆ อีกหลายครั้ง เช่น วันเข้าพรรษา ที่พระสงฆ์ต้องใช้เทียนจุดอ่านหนังสือ พระธรรม ตลอด ระยะเวลาที่จำพรรษา (ผัด จันทรเกลี้ยง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.4 สุ่มพลู

ภาพ 30 สุ่มพลู

สุมพลูจะทำคล้ายกับสุมหมาก แต่สุมพลูจะใช้ใบตองปิดไว้อีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันไม่ให้พลูเหี่ยวให้พลูสดอยู่ตลอดเวลา มาจากความเชื่อของชาวล้านนาที่เป็นของกินคู่กับหมากและยังเป็นเครื่องบูชาในชั้นตั้งและพิธีกรรมสำคัญ ๆ คนโบราณจึงให้ความสำคัญกับหมากและใบพลูว่าเป็นของคู่กันจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดมิได้ จึงนำมาเป็นเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนา และมีการตกแต่งให้สวยงามเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา (นวน ปินตาคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.5 ผ้าขาวสำหรับคลุมเศียรของพระพุทธรูป

ภาพ 31 ผ้าขาวสำหรับคลุมเศียรพระพุทธรูป

ผ้าขาวสำหรับคลุมเศียรของพระพุทธรูป ตามความเชื่อแล้วพระพุทธรูปที่ยังมิได้ผ่านพิธีมหาพุทธาภิเษกนั้น จะยังไม่ถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่สมบูรณ์ ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ยังเหมือนปุถุชนที่ยังลุ่มหลงอยู่ในกิเลสธรรมทั้งหลายอยู่จึงต้องนำผ้ามาคลุมไว้ก่อน เมื่อผ่านพิธีมหาพุทธาภิเษกแล้ว เปลื้องผ้าขาวออกแสดงให้เห็นว่า ได้ทรงตรัสรู้อนุตรระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์แล้ว การนำผ้าขาวสำหรับคลุมเศียรพระพุทธรูป มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก ขี้ผึ้งและผ้าขาว ขี้ผึ้งแท้ใช้สำหรับปิดพระเนตร จากนั้นใช้ผ้าขาวคลุมพระเศียรเอาไว้ ปรีศนาธรรมและความหมายของการปิดขี้ผึ้งและการคลุมผ้าขาวนี้ มีนัยว่าก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้สำเร็จมรรคผลนั้น ช่วงที่พระองค์บำเพ็ญตบะอยู่นั้น ยังอยู่ในห้วงแห่งอวิชชา คือ ความมืดมน หาทางออกและแสงสว่างที่จะหลุดพ้นทุกข์ทั้งหลายยังมิได้ ดังนั้นก่อนที่จะเริ่มพิธีบรมสมโภช หรือการบวชพระเจ้าแบบล้านนา จึงเปรียบได้ว่าพระพุทธรูปนั้น

ยังอยู่ในช่วงของการบำเพ็ญตบะ จึงพบกับอวิชชาที่มีตมณอยู่ จวบจนพิธีกรรมได้เริ่มขึ้นและ ล่วงเลยเข้ายังวันใหม่ และในยามรุ่งอรุณนั่นเอง ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ค้นพบสัง ฆธรรม ทรงตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์นั่นเอง จึงได้เอาผ้าขาวที่คลุมพระเศียร พร้อมทั้งแกะซี่ผึ้งนั้นออก ในช่วงที่ประกอบพิธีเปิดเนตร หมายถึงพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว (ถนัด ดันสุวรรณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560) สอดคล้องกับบทสวดมนต์ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ว่า อิทัง ทุกขัง อะริยะสังจันติ เม ภิกขเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ จักขุ อุตตะปาติ ญาถัง อุตตะปาติ ปัญญา อุตตะปาติ วิชชา อุตตะปาติ อาโลโก อุตตะปาติ ฯ แปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้น แล้ว แก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัง (สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2559, ออนไลน์) การนำผ้าขาวที่คลุมพระเศียรออก พร้อมทั้งแกะซี่ผึ้งออก จึงมีนัยถึง ความเป็นอรหันต์ หรือ ผู้มีดวงตาเห็นธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

2.6 ซี่ผึ้งสำหรับปิดพระเนตร (ตา)

ภาพ 32 แผ่นซี่ผึ้งแท้

ซี่ผึ้งสำหรับปิดพระเนตร (ตา) มีความเชื่อว่า เจ้าชายสิทธัตถะยังมิได้บรรลุธรรม ยังเหมือนกับปุถุชนที่ยังคงมีความมืดมนของจิตที่ยังหาแสงสว่างไม่เจอ และยังคงต้องผจญกับ พญามารทั้งที่ส่งลูกสาวทั้งสามของตนมาทำลายตบะของเจ้าชายสิทธัตถะ แต่ก็ไม่เป็น ผลสำเร็จจึงมาทวงบัลลังก์ด้วยตนเองแต่ก็ยังสู้เจ้าชายสิทธัตถะไม่ได้ หลังจากปราบมาร ทั้งหลายทั้งปวงได้แล้วก็ถึงรุ่งอรุณพอดี พระองค์จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์สัมมา สัมโพธิญาณทันที ก็เปรียบเสมือนการแกะเอาซี่ผึ้งออกจากพระพุทธรูปในพิธีมหาพุทธาภิเษกนั่นเอง (พระครูพิพิธปัญญาภีรต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.7 แว่นสายตาพระเจ้า (ไซตาพระเจ้า)

ภาพ 33 แว่นสายตาพระเจ้า

แว่นสายตาพระเจ้า (ไซตาพระเจ้า) เป็นกระจกที่ใช้สำหรับส่องหน้า ล้ามนา เรียกว่า “แว่น” ส่องถึงในเหตุการณ์วันที่ตรัสรู้ คือ พระองค์ทรงบรรลุพระญาณทั้ง 3 ประการ ตามลำดับแล้วจึงตรัสรู้อรินัย 4 ตรัสรู้อนุตรระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบไปด้วย

1. อติตั้งสญาณ แว่น คือ ความรู้ที่สามารถส่องเห็นถึงอดีตชาติของพระองค์ที่ได้อุบัติขึ้นในโลกบำเพ็ญบารมีมาโดยลำดับ เช่น ชาติที่อุบัติเป็นพระเทมีย์ใบ้ ชาติที่เป็นพระมหีสถและชาติที่เป็นพระเวสสันดร เป็นต้น

2. จตุปปาตญาณ แว่นอันที่ 2 ความรู้ที่ส่องเห็นการเกิดการตายของสัตว์ทั้งหลายทั้งอดีตและปัจจุบัน

3. อาสวัทขยญาณ แว่นอันที่ 3 หมายถึง ความรู้ที่ส่องให้เห็นความหมดสิ้นไปแห่งกิเลสและอาสวะทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของหยาบและละเอียดให้หมดไป นิพพาน (พระครูอภิวัฒน์ นිරันตร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

การนำแว่นสายตาพระเจ้า มาใช้ในพิธีพุทธาภิเษก การเอาแว่นสายตาหรือกระจกทั้งสามมาแกว่งหน้าพระพักตร์พระพุทธรูปนั้น หมายถึง ญาณทั้งสาม คือ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ความรู้เป็นเครื่องระลึกได้ถึงชั้นที่อาศัยอยู่ก่อน หรือหมายถึงการระลึกชาติได้ จตุปปาตญาณ คือ ความรู้ในการจุติหรือการเกิดของสัตว์ทั้งหลาย หรือหมายถึงทรงมีทิพยจักขุ

ญาณ อาสวัตชยญาณ คือ การหมดสั้นแห่งกิเลสและตัณหาทั้งปวงนั่นเอง (พระครู
สังฆธรรมรังษี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

2.8 พัดขนนกยูง

ภาพ 34 พัดขนนกยูง

พัดขนนกยูงใช้ในพิธีเบิกพระเนตร หลังจากที่แกะขี้ผึ้งออกและทาน้ำมัน
หอม หรือน้ำมันจันทน์แล้วเปรียบเป็นการพัดเอากิเลสทั้งหลายออกจากพระพุทธรูปเป็นพระ
สัมมา สัมพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ โดยพัดขนนกยูงจะสอดคล้องเหตุการณ์ในนิทานปรัมปราตอนที่ชาย
4 พี่น้อง ขอพรแม่ตอนพาแม่ข้ามฝั่ง (พระครูอภิวัดมนัสนันต์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม
2560)

2.9 ด้ายสายสิญจน์

ภาพ 35 ด้ายสายสิญจน์

คำว่า ด้ายสายสิญจน์ หมายถึง เส้นด้ายยาว ๆ ที่พระถือเวลาสวดมนต์หรือเส้นด้ายที่นำมาใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะคำว่า สิญจน์ แปลว่า การรัดน้ำ การกรวดน้ำ ด้ายสายสิญจน์ เปรียบเป็นสื่อกลางที่นำพลังอันศักดิ์สิทธิ์ให้เข้าไปสถิตอยู่ในพระพุทธรูปจากการสวดมนต์ การนั่งปรกอธิษฐานจิต เชื่อว่าเป็นด้ายบริสุทธิ์ที่ประกอบจากเส้นด้ายจำนวน 9 เส้น เป็นรัศมีของพระพุทธเจ้าที่แผ่ไพศาล

2.10 ข้าวมธุปายาส 49 ก่อน

ภาพ 36 ข้าวมธุปายาส 49 ก่อน

พิธีกวนข้าวมธุปายาส ตามความเชื่อของชาวล้านนาเมื่อใดที่มีพิธีมหาพุทธานิเขกพระพุทธรูป หลังจากเสร็จพิธีมหาพุทธานิเขกแล้วจะต้องถวายข้าวมธุปายาส เพราะตามพุทธประวัติ ก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาซึ่งนำใส่ถาดทองคำถวาย ข้าวมธุปายาสนี้ทำด้วยความยากและประณีตหลังจากที่พระองค์ทรงเสวยแล้วจึงนำถาดทองไปที่ริมแม่น้ำเนรัญชรา ทรงลอยถาดและทรงอธิษฐานว่า ถ้าจะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ขอให้ถาดจงลอย ปรากฏว่าถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปไกล 80 ศอก และจมติ่งหายไปจนถึงพิภพของกาฬนาคราช และในคืนนั้นเอง เวลาใกล้รุ่ง ก็ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ด้วยเหตุนี้จึงมีความเชื่อที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาว่า จะต้องทำพิธีกวนข้าวมธุปายาสถวายในพิธีมหาพุทธานิเขกทุกครั้งไป โดยจะเริ่มจากการสรรหาหญิงสาวพรหมจรรย์

3 ถึง 4 คน นุ่งขาวห่มขาวเพราะมีความเชื่อว่าเป็นตัวแทนของนางสุชาตามหาอุบาสิกาที่ยังมีความบริสุทธิ์ดุจพรหมจรรย์ และตั้งเขตราชาวัตรขึ้นเป็นประรำพิธี หลังจากนั้นรอเวลาขณะที่พระสงฆ์กำลังเริ่มสวดเบิกก็เริ่มพิธีกวนไปพร้อมกัน กระทั่งสวดเบิกเสร็จก็ตักใส่ถ้วย จำนวน 49 ถ้วย จึงยกขึ้นมาถวายแต่พระพุทธรูปโดยการกล่าวโอกาสคำถวายข้าวมธุปายาส พระสงฆ์ในพิธีให้พร เป็นอันเสร็จพิธี

ตำนานข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาสนั้น มีตำนานเกิดขึ้นมานานตั้งแต่สมัยพุทธกาล ได้ถูกบันทึกไว้ในพุทธชาติชาดกมาทุกยุคทุกสมัยอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับพระพุทธศาสนานานนับเนื่องถึงปัจจุบัน ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในพิธีการสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ พิธีอบรมสมโภชหรือพิธีมหาพุทธาภิเษก พิธีตั้งธรรมหลวงหรือเทศน์มหาชาติ เป็นต้น

ประวัติของการกวนข้าวทิพย์นั้น เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาลว่า ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนานั้น ได้มีลูกสาวหัวหน้าหมู่บ้านผู้มั่งคั่งนางหนึ่งนามว่า นางสุชาดา ได้เคยมาบนบานศาลกล่าวกับ เทวาอารักษ์ ณ ใต้ต้นไทรต้นหนึ่งไว้ว่า ขอให้ตนนั้นได้ถือกำเนิดลูกชาย ไว้เชยชมและเป็นทายาทในการสืบเชื้อสายตระกูล (ลูกชายของนางสุชาดาคนนี้ คือ พระยสะ ซึ่งภายหลังย้ายไปอยู่เมืองพาราณสี เกิดเปื้อน่วยทางกามคุณ ได้พบและฟังธรรมพระพุทธเจ้าจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในกาลต่อมา) เมื่อนางสุชาดาได้บุตรชายสมปรารถนานั้นแล้ว ก็ตั้งใจจะมาแก้บนกับเทวดาที่ได้ไปขอพรไว้ เนื่องจากนางได้ละทิ้งไปนานหลายปีแล้วยังไม่ได้มาแก้บนเสียที นางจึงได้จัดทำข้าวปายาสเพื่อนำไปถวายแก่เทวดา (ข้าวปายาสเป็นข้าวที่กวนกับน้ำนมสด กวนจนเหลวเข้ากันดี) โดยนางได้ใช้ให้บุรุษทาสกรรมกรทั้งหลาย เอาฝูงแม่โคจำนวนหนึ่งพันตัวไปเลี้ยงในป่าอะโหมเครีอ เพื่อให้แม่โคทั้งหมดได้บริโภคเครีออะโหม อันจะทำให้ให้น้ำนมมีรสหวานหอม แล้วแบ่งโคนมออกเป็นสองพวก พวกละห้าร้อยตัว เพื่อรีดเอาน้ำนมจากแม่โคห้าร้อยตัวในกลุ่มแรกมาให้แม่โคอีกห้าร้อยตัวในกลุ่มหลังบริโภค ครั้นแล้วก็แบ่งแม่โคในกลุ่มหลังจำนวนห้าร้อยตัว ออกเป็นสองพวก พวกละสองร้อยห้าสิบตัว แล้วรีดเอาน้ำนมแม่โคสองร้อยห้าสิบตัว จากกลุ่มแรกมาให้แม่โคอีกสองร้อยห้าสิบตัว ในกลุ่มหลังบริโภค กระทำการแบ่งกึ่งกันเช่นนี้ลงมาทุกชั้น ๆ จนเหลือสิบหกตัว แล้วแบ่งออกเป็นสองพวก พวกละแปดตัว นำน้ำนมของแม่โคแปดตัวแรกมาให้อีกแปดตัวสุดท้ายบริโภค ทำเช่นนี้เพื่อจะให้ให้น้ำนมของแม่โคแปดตัวที่เหลือมีรสหวานอันเลิศจนกระทั่งเหลือแม่โคที่จัดไว้ใช้แปดตัว ในคืนก่อนวันเพ็ญเดือนหกหนึ่งวัน นางจึงนำภาชนะมารองเพื่อเตรียมจะรีดน้ำนมใส่ลงไป ขณะนั้นน้ำนมก็ไหลออกมาเองจนเต็มภาชนะเป็นมหัศจรรย์ปรากฏ นางสุชาดาเห็นดังนั้นก็รู้สึกปีติยินดีเข้ารับภาชนะซึ่งรองน้ำนม

นั้นด้วยมือตน นำมาเทลงในภาชนะใหม่ แล้วใส่ลงในกระทะนำขึ้นตั้งบนเตา ใส่น้ำมันเตรียมก่อน เพลิงด้วยตนเอง เวลานั้นสมเด็จพระจักรพรรดิราช ก็เสด็จลงจุดไฟให้โชติช่วงขึ้น ท้าวมหาพรหมทรงนำทิพย์เศวตฉัตรมากางกั้นเบื้องบนภาชนะที่หุงมธุปายาสนั้น ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ ได้มาประทับยืนรักษาเตาไฟทั้งสี่ทิศ ด้วยเหตุนี้เอง พิธีกรวนข้าวทิพย์นั้นจึงต้องมีการสร้างโรงพิธี ชั้ตราชั้ตราประดับฉัตร ธง ให้เป็นมณฑลพิธี เฉพาะประหนึ่งคูดงเหล่าเทพยดาได้มาชุมนุมกัน เพื่อปกป้องการกรวนข้าวทิพย์ในครั้งนี้ เหล่าเทพยดาทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุต่างพากันนำเอาโภชนาหารอันเป็นทิพย์ มาไปรยใส่ลงในกระทะด้วย เมื่อน้ำนมเดือดก็ปรากฏเป็นฟองใหญ่ ไหลเวียนขวาทั้งสิ้น (เวียนทักษิณ) จะกระเซ็นตกลงพื้นแผ่นดินแผ่นดินมันล้นหยดหนึ่งก็ไม่มีครั้น ล้ำเร็วเสด็จสมบูรณดี นางจึงนำมาบรรจุลงในถาดทองคำ ข้าวมธุปายาสอันหุงเสร็จเรียบร้อย ก็พอดี ไม่มีพ่อบุญไม่มีเก็นแล้วปิดฝาด้วยถาดทองอีกใบหนึ่งห่อหุ้มด้วยผ้าขาวบริสุทธิ์ นำไปกราบถวายข้าวปายาสแต่เทวดาที่นางได้ไปอธิษฐานขอพรไว้ ณ ต้นไทรแห่งนั้น พร้อมทั้งถาดทองคำแสนกหาปณะโดยมิได้มีความเสียหายแม้แต่น้อย ครั้นเมื่อพระพุทธรูปรับข้าวปายาสจากนางสุชาดาแล้ว ทรงเดินวน ทักษิณาวรรตต้นไทรสามรอบและตรงไปยังท่าสุปปตีฏฐิตะ สรงน้ำชำระกาย แล้วเสด็จกลับมาที่ต้นไทร ทรงปั้นข้าวปายาสที่นางสุชาดานำมาถวายเป็นก้อนใหญ่พอประมาณ ได้สี่สิบเก้าก้อน แล้วเสวยจนหมด พระกระยาหารมื้อนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นอาหารที่ทำให้พระองค์อมอยู่ได้ถึงสี่สิบเก้าวัน โดยมีต้องกังวลต่อความหิวใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเสวยแล้วทรงนำถาดทองไปลอยน้ำ อธิษฐานเสียงพระบารมีว่า หากจะได้ตรัสรู้อนุตรธรรมแล้วไซ้ร ก็ขอให้ถาดลอยทวนกระแส น้ำขึ้นไป ถ้าจะไม่ได้ตรัสรู้ ก็ขอให้ถาดลอยตามน้ำไปเถิด ปรากฏว่าถาดได้ลอยทวนน้ำขึ้นไปด้วยแรงอธิษฐานแล้วจมลงสู่ขนาดพิภพ รวมกับถาดสามใบของอดีตพระพุทธเจ้า คือ พระ กกุสันโธ พระโคตม และพระกัสสป เมื่อลอยถาดทองแล้ว เวลาใกล้เที่ยงจึงเสด็จกลับมาพักที่ตงต้นสาละเพื่อหลบแดดตอนเที่ยง จวบจนบ่ายตะวันตกล้อยจึงเสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชรามายังอีกฟากหนึ่ง คือ ตรงมายังต้นศรีมหาโพธิ์ (ปัจจุบัน คือ ต.พุทธรักษา ประเทศอินเดีย) ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่าจะบรรลุโพธิญาณ ประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก เพื่อที่จะตั้งมั่นในการบำเพ็ญเพียรต่อไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วในพิธีอบรมสมโภช หรือพิธีมหาพุทธาภิเษก

การนำข้าวมธุปายาส 49 ก้อน มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก วัตถุประสงค์ที่แท้จริงแล้วก็คือ การได้ข้าวทิพย์อันบริสุทธิ์และพิเศษสุดเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ในวิถีชีวิตของชาวล้านนาแต่อดีต เมื่อมีงานบุญอันเป็นมหากุศลเช่นนี้ ผู้คนแต่ละครัวเรือนต่างจัดเตรียมข้าวเหนียว (ข้าวสุก) ถั่วคั่ว งาคั่ว น้ำตาล น้ำอ้อย นม เนย น้ำผึ้ง กะทิ นำมารวมกันที่วัดที่มีการจัดพิธี ใครมีโภชนาหารอะไรที่พอหาได้ก็นำมารวมกัน เพื่อจะกรวนเป็นข้าวทิพย์ถวายเป็นพุทธบูชา วิถี

ชีวิตเช่นนี้บ่งบอกได้ถึงความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน และมีศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนา ที่นับวันจะหาได้ยากยิ่ง และเหลือให้เห็นน้อยลงไปทุกขณะ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมข้าวทิพย์นั้นเป็นพิธีที่มีความละเอียดอ่อน และค่อนข้างมีการจัดเตรียมสถานที่ ข้าวของเครื่องใช้หลายอย่างด้วยกัน เริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมโรงพิธี หรือการตั้งมณฑลพิธีซึ่งต้องขัตตราชวัตร ฉัตรธง ปลูกต้นกล้วย ต้นอ้อย เช่นเดียวกันกับพิธีบวงสรวง จัดเตรียมเตาถ่านเพื่อใช้ในการกวนข้าว กระทะใบบัวที่สามารถรองรับข้าวและธัญพืชอื่น ๆ ได้ทั้งหมด ไม้พายสำหรับกวนข้าว ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ต้องเป็นของใหม่หรือต้องสะอาด นอกจากนี้ผู้ที่ทำหน้าที่กวนข้าวทิพย์ หรือที่เราเรียกกันทั่วไปว่าเทพีกวนข้าวทิพย์นั้น ต้องเป็นสาวพรหมจรรย์เท่านั้น เพราะถือว่าข้าวทิพย์เป็นโภชนาหารอันบริสุทธิ์ ทุกอย่างต้องสะอาดและบริสุทธิ์ด้วยเช่นกัน และเทพีที่ทำหน้าที่กวนข้าวทิพย์นี้ต้องรักาศิล ขำระกายใจให้บริสุทธิ์ก่อนที่จะทำพิธีกวนข้าวทิพย์ด้วย ก่อนเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์ผู้ทำหน้าที่เทพีกวนข้าวทิพย์จะต้องมารับศีลจากประธานสงฆ์ และรับน้ำพระพุทธมนต์เพื่อความบริสุทธิ์ด้วย

การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีในการกวนข้าวทิพย์นั้น ต้องจัดเตรียมให้พร้อมก่อนที่จะเริ่มพิธีอาทิ กะทิ คั้นเอาแต่น้ำหัวเก็บไว้ ข้าว ต้องนึ่งหรือหุงให้สุก งาขาวคั่วให้หอม หรือถ้าจะให้เมล็ดธัญพืชอื่นลงไปด้วยก็ต้องนึ่งหรือต้มให้สุกก่อนทั้งหมด เพราะขณะที่กวนข้าวทิพย์นั้น หากธัญพืชยังไม่ทำให้สุกก่อน จะใช้ระยะเวลาในการกวนค่อนข้างนาน เมื่อถึงเวลาในการกวนข้าวทิพย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มประมาณ 23.00 น. เป็นต้นไป จะใช้เวลาในการกวนไปถึงราว 03.00 น. ซึ่งจะเป็นเวลาที่ใกล้เคียงกับพิธีเบิกเนตรพอดิ พิธีเริ่มจากประธานสงฆ์จะเจิมกระทะใบบัวหรือไม้พายแล้วแต่บางแห่งจะกำหนด จากนั้นจะประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อความบริสุทธิ์ด้วย เสร็จแล้วเทพีจะนำกระทะขึ้นตั้งบนเตาที่จุดไฟเตรียมไว้แล้ว ขณะนี้พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา (บทชยันโต) เจ้าหน้าที่ลั่นฆ้องชัยและประโคมมโหรีปี่พาทย์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ เทพีเริ่มนำข้าวของที่เตรียมไว้ใส่ลงกระทะเพื่อกวนข้าวทิพย์ตามลำดับที่เตรียมไว้จนแล้วเสร็จ ในการกวนข้าวทิพย์นั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น บางแห่งจะใช้ข้าวเหนียว บางแห่งจะใช้ข้าวสวย ซึ่งการใช้ข้าวเป็นส่วนประกอบทั้งสองชนิดจะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งหากเราเลือกใช้ข้าวเหนียวเมื่อกวนเสร็จแล้ว ส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น น้ำตาล น้ำอ้อย นม เนย จะเกาะเคลือบเมล็ดข้าวอยู่เมื่อข้าวเย็นตัวลงจะทำให้ข้าวเหนียวแข็ง แต่หากเปลี่ยนมาใช้ข้าวสวยแล้วจะทำให้ข้าวเหนียวนุ่มขึ้นกว่าเดิม

เมื่อเสร็จสิ้นการกวนแล้วให้ตักข้าวทิพย์ที่ได้จากการกวนใส่ถาด เพื่อให้คลายความร้อนลงสักพักก่อน ก่อนที่จะเริ่มนำข้าวทิพย์มาปั้นเป็นก้อน ๆ จำนวนสี่สิบเก้าก้อน

เพื่อถวายขณะประกอบพิธีเบิกเนตร จำนวนข้าวทิพย์ 49 ก้อนนี้ เป็นจำนวนที่พระพุทธเจ้าทรงปั้นเสวยในวันที่ทรงตรัสรู้ ข้าวทิพย์ที่ใช้ในพิธีเบิกเนตรนั้น ควรจัดภาชนะรองใส่ให้สวยงาม เช่น การจัดเตรียมพานหรือถาดทองเหลือง รองด้วยใบตองเย็บขอบให้สวยงาม เมื่อบั่นข้าวทิพย์ได้ตามจำนวนลี้ลับแก้าก่อนแล้ว ข้าวทิพย์ที่อยู่ในส่วนที่เหลือก็นำมาจัดใส่ถุงเล็ก ๆ ขนาดพอคำ เพื่อเตรียมไว้สำหรับแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมงานโดยทั่วกัน ซึ่งชาวล้านนาเชื่อว่า ข้าวทิพย์จากพิธีดังกล่าวเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเสมือนยาอายุวัฒนะเมื่อทานแล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคล มีสุขภาพแข็งแรงและมีอายุยืน

อีกหนึ่งการที่ก่อนข้าวมธุปายาสที่นำมาถวายต้องมีจำนวน 49 ก้อนนั้น มีที่มาจากความเชื่อที่นางสุชาดา บุตรสาวของหัวหน้าหมู่บ้านอุรุเวลาเสนานิคมได้นำข้าวมธุปายาสมาใส่ถาดทองถวาย และพระสิทธัตถะทรงรับไว้แล้วได้นำข้าวมธุปายาสนั้นปั้นเป็นก้อนพอดีคำจำนวน 49 ก้อน โดยพระองค์ทรงเสวยจนหมดแล้วจึงนำถาดทองไปอธิษฐานเสี่ยงทายการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งภายหลังการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วก่อนข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ก้อนนี้เอง ที่ช่วยรักษาพระวรกายของพระองค์ ในขณะที่พระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข 49 วันพิจารณาถึงหลักธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ว่าจะทรงเผยแผ่พระธรรมนี้หรือว่าพระองค์จะทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยแบ่งเป็นนั่งสมาธิใต้ต้นโพธิ์ 7 วัน ยืนจ้องต้นโพธิ์ไม่กะพริบตา 7 วัน (อนิมิสเจตีย์) เสด็จเดินจงกรม 7 วัน (รัตนจงกรมเจตีย์) พิจารณาพระอภิธรรมในเรือนแก้วอันเทวดาเนรมิตถวาย 7 วัน (รัตนฆรเจตีย์) บุตรสาวพญามารมาทดสอบ 7 วัน เสด็จประทับใต้ต้นมุจลินทร์ 7 วัน และเสด็จไปประทับใต้ต้นราชายตนะอีก 7 วัน

3. ชั้นตั้ง

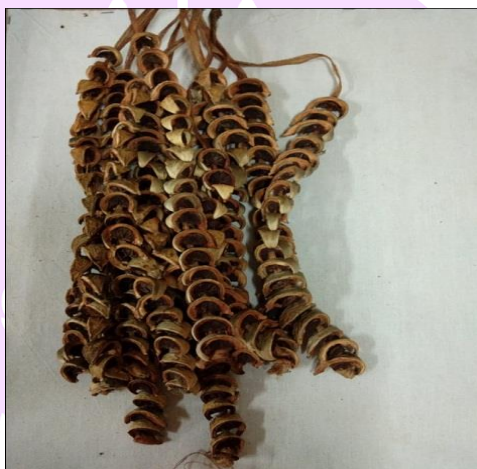
ภาพ 37 ชั้นตั้ง

“ชั้นตั้ง” หรือชั้นครู ชาวล้านนาใช้ในการบูชาครูหรือบูชาชั้นตั้งก่อนทุกครั้งในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการแสดงถึงการคารวะแก่ครูบาอาจารย์ การรำลึกถึง

พระคุณของครูบาอาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ และถือเป็นการเชิญครูบาอาจารย์ มาปกป้องคุ้มครอง และเป็นเกราะกำบังจากอันตรายและสิ่งชั่วร้ายทั้งปวงด้วย ด้วยความเชื่อที่ว่า ชันตั้ง คือ สิ่งแทนครูบาอาจารย์ที่คอยประสิทธิประสาทพรให้เกิดความสำเร็จในการประกอบพิธีกรรม และยังเป็นเครื่องแสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อครู ฝัครูที่ตนนับถือด้วย

ในขันตั้งจะมีเครื่องประกอบ ดังนี้

3.1 หมากป็นสาม (หมาก 13 เส้น)

ภาพ 38 หมากป็นสาม

หมากป็นสาม (พັນสาม) คือ การนำหมากจำนวน 13 เส้น มามัดรวมกัน หมากสื่อความเชื่อในเรื่องของการต้อนรับ คนโบราณจึงนิยมนำหมากมาต้อนรับแขกที่มาเยือน สำหรับจำนวน พันสาม นั้นหมายความว่า รวมของสามสิ่งไว้ด้วยกัน คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คำว่า ป็น คือ การพันสิ่งของหรือการผูกสิ่งของเข้าไว้ด้วยกัน และอีกความหมายหนึ่งคำว่า ป็นสาม หรือ พันสาม คือ จำนวนกัณฑ์เทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ ของมหาเวสสันดรชาดก มาจากคำว่า 13 กัณฑ์ กับคาถापัน กลายเป็น พันสาม (ถนัด ต้นสุวรรณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

4.2 เบี้ยปันสาม

ภาพ 39 เบี้ยปันสาม

เบี้ยปันสาม หมายถึง ความร่ำรวย ความมีโชคมีลาภ เนื่องจากในสมัยโบราณเราจะใช้เบี้ยเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างกัน ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าเบี้ยเป็นของมีค่าและหายาก จึงได้นำมาใส่ไว้ในขันตั้งเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาพระคุณของครูบาอาจารย์ และเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล โชคลาภแก่ผู้บูชาด้วย (ถนัด ต้นสุวรรณ , ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.3 สวย (กรวย) ประกอบไปด้วย กรวยเทียนดอกไม้ 8 กรวย กรวยพลุ 8 กรวย

ภาพ 40 กรวยดอกไม้เทียน 8 กรวย, กรวยพลุ 8 กรวย

สวดย (กรวย) ดอกไม้ 8 กรวย สวดยปู (กรวยพลู) 8 กรวย 8 คือ จำนวนตัวเลขที่สื่อความหมายถึงหนทางที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 เป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ 4 ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมอันประเสริฐสุดในทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อของชาวล้านนา ที่เชื่อว่าดอกไม้เป็นสิ่งที่ชีวิตเหมือนกับมนุษย์ ดังนั้น จึงพึงที่ได้รับอานิสงส์จากการอุทิศตนถวายเป็นพุทธบูชาด้วย ในสมัยโบราณก่อนที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะเก็บดอกไม้ไปบูชาหรือถวายพระ ต้องขออนุญาตหรือมีการบอกกล่าวต้นไม้หรือดอกไม้ที่เสี่ยงก่อนจะเด็ดทุกครั้ง นอกจากนี้คนในสมัยก่อนยังมีความละเอียดอ่อน และเอาใจใส่ในทุกกรายละเอียดแม้กระทั่ง การที่จะม้วนใบตองเป็นกรวยนั้นก็ต้องมีวิธีการ คือ เอาห้วปกหาง คือ การม้วนใบตองจากด้านปลายใบเข้ามาให้ด้านก้านใบตองอยู่นอกสุดสื่อถึงความหมายของการแสดงอาวสุ โดยให้ผู้ที่อาวสุอยู่บนสุด และชั้นตอน การเสียบกรวยนั้นก็ต้องเสียบไม้ในแนวตรงกับกรวย จะเสียบขวางหรือเอียงไม่ได้เลย เพราะในความเชื่อชาวบ้านถือว่า ชิด อย่างมาก ชิด คือ จะทำให้เกิดอัมภมคลขึ้น

ปัจจุบันสวดยดอกของชาวล้านนาจำแนกเป็นสองประเภท ได้แก่ สวดยดอกไม้ ธรรมดา ที่มีการเอาใบตองมาขดม้วนใส่ข้าวตอกดอกไม้ เป็นสวดยดอกที่ทำได้ง่าย และนิยมทำ สวดยดอกลักษณะนี้ในการทำขั้นตั้ง และอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ สวดยกาบ หรือการพับกลีบใบตอง ซึ่งมีการประดิษฐ์ลวดลายจากใบตองให้เป็นรูปต่าง ๆ ไว้ที่ปากสวดยดอก ให้มีความสวยงามยิ่งขึ้น กาบสวดยที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นมีหลายรูปแบบตามแต่ท้องถิ่นที่คิดค้นขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ มักจำลองมาจากธรรมชาติหรือป็นักษัตริย์ สวดยดอกประเภทนี้นิยมทำกันเพื่อใช้ถวายพระ หรือใช้ใน พิธีกรรมสำคัญ การบูชาพระพุทธรูป พระธาตุ เป็นต้น สวดยดอก จึงเป็นเครื่องสักการะที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นสายเลือดและจิตวิญญาณของความศรัทธา ที่มี อาจแยกออกจากวิถีชีวิตของชาวล้านนาได้ เนื่องจากสวดยดอกจะปรากฏอยู่ในทุกที่ ทุกโอกาส ทุกบ้านเรือนตั้งแต่การเกิด ถึงการตาย เพราะสวดยดอกจะถูกนำมาใช้ตั้งแต่มีคนเกิด คือ การบอกกล่าวเจ้าที่หรือผีปู่ย่า การเรียกขวัญ การบูชาพระ การประกอบพิธีกรรมงานบุญ งานบวช ทำบุญบ้าน สืบชาติฯ ส่งเคราะห์ การอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย การทำบุญในทุกโอกาส หรือแม้กระทั่งงานศพ ก็มีอาจขาดซึ่งสวดยดอกไม้ดังกล่าวมาได้ สวดยดอกของชาวล้านนาจึงเป็นเครื่องสักการะ เครื่องบูชา ให้คุ้มครองพบแต่สิ่งดีงาม (ผัด จันทรเกษม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.4 หมาก 8 ขด หมาก 8 ก้อม

ภาพ 41 หมาก 8 ขด หมาก 8 ก้อม

หมาก 8 ขด หมาก 8 ก้อม เป็นความหมายโดยนัยที่หมายถึง มรรค 8 ประการที่ประกอบไปด้วย

- 3.4.1 สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง)
- 3.4.2 สัมมาสังกัปปะ (ความคิดที่ถูกต้อง)
- 3.4.3 สัมมาวาจา (วาจาที่ถูกต้อง)
- 3.4.4 สัมมาภัมมัตตะ (การปฏิบัติที่ถูกต้อง)
- 3.4.5 สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง)
- 3.4.6 สัมมาวายามะ (ความเพียรที่ถูกต้อง)
- 3.4.7 สัมมาสติ (การมีสติที่ถูกต้อง)
- 3.4.8 สัมมาสมาธิ (การมีสมาธิที่ถูกต้อง)

จากการนำหมาก มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก หมาก หมายถึง ของชนิดหนึ่งที่คนในยุคนี้มักใช้รับประทาน เป็นของหาง่ายแทบทุกบ้าน เพราะชาวบ้านมักใช้รับประทานในเวลารว่าง หรือเป็นของเคี้ยวยามว่างนั่นเอง การนำหมากมาเป็นเครื่องประกอบในพิธีเปรียบเหมือนหมากเป็นเครื่องตอบแทนน้ำใจและความกตัญญูที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ เนื่องจากในสมัยโบราณหมากเป็นสิ่งที่มีความค่ามาก หมากเป็นน้ำใจที่คนสมัยก่อนหยิบยื่นให้แก่กันในการต้อนรับ และเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องสักการะ

3.5 ข้าวสาร 1 ขวด (ในขวดเหล้า)

ภาพ 42 ข้าวสาร 1 ขวด

ข้าวสาร 1 ขวด (ขวดเหล้าแม่โขง) นั้นสมมุติแทนเหล้า 1 ขวด เนื่องจากเหล้าเป็นหนึ่งในอบายมุขที่ไม่ดี ในการประกอบพิธีกรรมชั้นชั้นตั้งนั้นพระสงฆ์จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหากนำเหล้ามาใส่ในชั้นตั้งจะไม่เหมาะสมเท่าที่ควร จึงได้นำข้าวสารมาใส่ขวดแทน การนำข้าวสาร 1 ขวด มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก หากแต่ความเป็นจริงข้าวสารในขวด คือ เหล้า ซึ่งเป็นเครื่องดื่ม สายผีสายภูตพรายมักใช้เหล้าเป็นเครื่องเซ่นไหว้ หรือสื่อถึงสิ่งลี้ลับ

3.6 ข้าวสาร 1 ถ้วย

ภาพ 43 ข้าวสาร 1 ถ้วย

ข้าวสาร 1 ถ้วย เป็นตัวแทนของพระแม่โพสพที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ มนุษย์เราจะต้องบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก หรือกระทั่งคนเราเมื่อตายไปตามความเชื่อของล้านนาจะต้อง ตานขันข้าวหา (คือ สังฆทานของล้านนา) จนมีคำกล่าวว่าจะคนหรือผีก็ต้องกินข้าว ดังนั้นข้าวจึงมีความสำคัญอย่างมาก จะปรากฏในทุกพิธีกรรมทั้งมงคลและอัปมงคล ด้วยจำนวนเม็ดข้าวที่มากมายเปรียบเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีกิน มีใช้ ที่ไม่มีวันหมด และข้าวสาร 1 ถ้วยยังหมายถึง ทำให้เป็นแก่นสารสาระดังคำว่า สาร ที่ปรากฏนั้น เพื่อให้พิธีกรรมลุล่วงด้วยดี (ถนัด ต้นสุวรรณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.7 เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่

ภาพ 44 เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่

เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ เพียง 1 คู่ หรือที่เรียกว่า เล่มบาท เล่มเพียง ใช้ปิดกรวยหัวท้ายเพื่อเป็นการต่อหัวต่อท้ายไม่มีวันสิ้นสุด สื่อถึงอายุอาวูโสก่อนหลังของครูบาอาจารย์ที่อัญเชิญมาในพิธี และเทียนถือเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตสมณเพศเพื่อเอาไว้จุดดูหนังสือเนื่องจากสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้ ความเป็นมาของการนำเทียนไข มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก มุมมองของชาวบ้านได้ให้ความคิดเห็นว่า เทียน หรือที่ภาษาบาลีว่า “อัคคิฐปะ” โดยที่ อัคคิ หมายถึง เทียนขี้ผึ้งที่สามารถจุดให้เกิดแสงสว่าง เปรียบได้ดังกับแสงสว่างแห่งปัญญาและนำพามาซึ่งความรุ่งโรจน์และความรุ่งเรืองในชีวิตนั่นเอง (พระครูสุเขตรัตนานุรักษ์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.8 ผ้าขาว ผ้าแดง

ภาพ 45 ผ้าขาว ผ้าแดง

ผ้าขาว ผ้าแดง เย็บติดกันซีกหนึ่งเป็นสีแดงอีกซีกหนึ่งเป็นสีขาว เป็นสัญลักษณ์แทนครูบาอาจารย์ที่อัญเชิญมาประสิทธิ์ประสาทพร

ผ้าขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แทนครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว

ผ้าแดง หมายถึง ชีวิตที่มีเลือดเนื้อ หมายถึง ครูบาอาจารย์ที่ยังมีชีวิตอยู่

มีความเชื่อผ้าขาวนั้นใช้แทนความหมายของสรรพวิชาที่ครูบาอาจารย์ได้สั่งสมมาเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ โดยที่ผู้เป็นครูนั้นได้ถ่ายทอดมาให้กับศิษย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ สำหรับผ้าแดงสีแดง คือ สีของโลหิต สรรพวิชาต่าง ๆ ที่ครูบาอาจารย์ได้สั่งสมและถ่ายทอดให้ศิษย์จากรุ่นสู่รุ่น จากอดีตถึงปัจจุบันและยังคงถ่ายทอดต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด สรรพวิชาเหล่านั้นได้ซึมซับอยู่ในสายเลือดทั้งผู้เป็นครูและศิษย์ (สิ้น วรกกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.9 เงิน 32 บาท

ภาพ 46 เงิน 32 บาท

เงิน 32 บาท เป็นสัญลักษณ์แห่งดวงจิต (ขวัญทั้ง 32) ที่สิงสถิตอยู่ในร่างกายมนุษย์ตามความเชื่อของชาวล้านนาแต่เดิม ใช้ 5 บาท กับ 1 สลึง เพิ่งเปลี่ยนแปลงมาเป็น 32 บาท ราว 40 ปีที่ผ่านมา ด้วยความเชื่อที่ว่าพระคุณของพ่อ มี 21 พระคุณของแม่ มี 12 จำนวนเดิมที่ใช้คือ 5 บาทกับ 1 สลึง จะนับได้เป็น 21 สลึง แทนจำนวนพระคุณของพ่อนั่นเอง สำหรับชั้นตั้งนั้นก็จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือฆราวาสชายที่ผ่านจากการบวชพระมาเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์ทำหน้าที่ในการขึ้นชั้นตั้ง (ถนัด ต้นสุวรรณ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.10 กล้วยดิบ 1 เครือ

ภาพ 47 กล้วยดิบ 1 เครือ

กล้วยดิบ 1 เครือ กล้วยเป็นพืชที่ปลูกและแพร่พันธุ์ได้ง่าย เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ที่จะเกิดแก่พิธีกรรม หลังจากการประกอบพิธีกรรมสามารถนำไปแจกชาวบ้านเพราะเชื่อกันว่า เป็นผลไม้ทิพย์ ใครที่ได้กินจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บมีสุขภาพที่ดี การนำกล้วยมาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก คือ สัญลักษณ์แห่งจริยธรรม คุณความดี ความงาม ความเจริญออกงาม เป็นพันธุ์ไม้แห่งสวรรค์ หรือพันธุ์ไม้แห่งปัญญา ที่รู้แยกแยะความดีกับความเลว ตำนานอินเดียถือว่า กล้วยเป็นผลไม้ของผู้มีปัญญา โดยเล่าขานถึงฤาษีในดงกล้วย ผู้กินกล้วยเป็นอาหารจนเกิดกำลังและปัญญาเป็นที่อัศจรรย์ หลายประเทศในเอเชียถือว่า กล้วยเป็นผลไม้สำหรับเสน่ห้วงเวทย์และเทวดา ตลอดจนผู้มีพระคุณของไทย กล้วยเป็นของที่ขาดไม่ได้ในตั้งชั้นเค้า หรือ ค่าบูชาคุณ หมอตำแยที่มาทำคลอดให้ กล้วยทั้งหวีเป็นของเซ่นเทวดา และบรรพบุรุษในพิธีเซ่นไหว้อย่างคนจีน ยังมีเหตุผลความเชื่ออีก ๆ ว่า กล้วยเป็นสัญลักษณ์

แห่งชีวิตและการเจริญเติบโต ตามความเชื่อ = ปลูกง่าย + แพร่พันธุ์ง่าย = การเจริญงอกงามได้ง่ายจะทำให้เกิดความเป็นมงคลได้เร็ว (สิน วารกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

3.11 มะพร้าว 1 ทะลาย

ภาพ 48 มะพร้าว 1 ทะลาย

มะพร้าวเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ที่จะเกิดแก่พิธีกรรม หลังจากการประกอบพิธีกรรมสามารถนำไปแจกชาวบ้าน เพราะเชื่อกันว่าเป็นผลไม้ทิพย์ ใครที่ได้กินจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บมีสุขภาพที่ดี มะพร้าวเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทย อย่างแนบแน่นทั่วทุกภาค หลากหลายแง่มุมแห่งการดำเนินชีวิต ทั้งด้านคตินิยมคำสั่งสอน ความเชื่อ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย นับเป็นต้นไม้คู่กับชีวิต และมีความหมายแฝงปรากฏอยู่ ซึ่งล้วนแต่เป็นในทางเชิงบวกหรือทางมงคลทั้งสิ้นว่า มะพร้าว เป็นตัวแทนแห่งความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นสิริมงคล เพราะน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่บริสุทธิ์เกิดขึ้นเองในผลไม้เปลือกแข็ง จึงมีความบริสุทธิ์ที่สุด (สิน วารกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

4. เทียน

เทียนล้านนาเป็นความเชื่อความศรัทธาสืบต่อมาช้านาน ไม่ใช่เป็นไสยศาสตร์ แต่เป็นพุทธศานุกาพย์แห่งพระเวทย์อันศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจจิตที่ครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ สืบสร้างจารพระยันต์ ผั้นเทียน ปลูกเสกตามคัมภีร์โบราณด้วยฤทธิ์กำลังจิตแห่งแรงครู เทียนที่ใช้ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก จะต้องใช้เทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้ทั้งหมด ทั้งเทียนที่ใช้จุดและเทียนที่ใช้ในการปิดพระเนตร (ตา) ของพระพุทธรูปเพราะตามความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณ เรื่องการอยากเป็นพระพุทธเจ้าของชายหนุ่มคนหนึ่ง ดังมีเรื่องเล่าดังต่อไปนี้

กาลครั้งหนึ่งมีชายสี่คนพี่น้องอาศัยอยู่ด้วยกัน น้องคนสุดท้ายต้องเป็นคนขยันขันแข็ง และรักกตัญญูต่อแม่มาก วันหนึ่งพวกเขาเดินทางไปถึงแม่น้ำใหญ่ ไม่มีเรือหรือแพที่จะข้าม น้องคนเล็กจึงให้แม่ขี่หลังแล้วพาข้ามไป ในขณะที่พี่ชายทั้งสามก็เดินตามกันมา เมื่อถึงฝั่ง แม่ก็ให้พรแก่ลูกคนเล็กที่แบกแม่ขึ้นหลังมา เขาจึงอธิษฐานว่า ข้าขออธิษฐานเกิดมาเป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ใดพระองค์หนึ่งที่จะเสด็จมาอุบัติขึ้นในโลกนี้ เมื่อพี่ชายทั้งสามคนได้ยินน้องพูด เช่นนั้นก็หัวเราะเยาะพร้อมทั้งพูดแกลมหยอกว่า หากน้องได้เกิดเป็นพระพุทธเจ้าจริง ตัวพี่จะ ถวายอิ (ขี้) ถวายเป็นทาน พี่คนที่สองก็หัวเราะแล้วพูดขึ้นว่า ถ้าคำปรารภของน้องเป็นจริง พี่จะเอาขนตรงกันถวายเป็นทาน ทุกคนต่างก็พูดเล่นกันไปทั้ง ๆ ที่น้องชายตั้งใจอธิษฐานจริง ๆ แต่เมื่อทุกคนต่างพูดออกปากมาแล้ว แม้มีเจตนาเพื่อความสนุกสนานก็ตาม และทุกคนก็ มิได้ขอขมาหรือขออโหสิกรรมต่อกันในวัฏจักรมของตน เพราะต่างถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน เรื่องขออโหสิกรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่เคยอยู่ในความคิด ส่วนพี่ชายคนโตเจียบไม่พูดจา แต่กลับ ตำหนีน้องคนเล็กในใจว่าเป็นคนโง่ แทนที่จะอธิษฐานขอให้ตนมีฐานะร่ำรวย มาขอเกิดเป็น พระพุทธเจ้าบ้างไปกันใหญ่ วันเวลาผ่านไปมีอาจหวนคืนมาอีก น้องชายคนเล็กได้เกิดมาเป็น พระพุทธเจ้า พระนามว่า โคตรมะพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันสมกับที่ได้อธิษฐานเอาไว้ พี่ชาย คนที่สามเกิดเป็นผีจึงได้เอาขี้ผึ้งมาถวายจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็ขี้ผึ้งปิดพระเนตร (ตา) แม้ใน อดีตชาติเขาจะไม่มีเจตนาพูดก็ตาม พี่ชายคนที่สองก็เช่นเดียวกัน ได้เกิดเป็นนกยูงเขาจึงนำขน นกยูงมากวัดแกว่งถวาย หรือทำเป็นพัดถวายพระพุทธเจ้าเวลาที่มีพิธีพุทธาภิเษก ส่วนพี่คนโต ไปเกิดเป็นกบเต่าเผือกอดอกบัวไม่ได้สิ่งใดเลย แม้มิได้เอ่ยปากพูดจาสิ่งใดออกมาก็ตาม แต่ เพราะมีใจเป็นมิจฉาที่ลึไม่ยินดีในบุญของน้อง ครูบาอาจารย์ท่านจึงนำขี้ผึ้ง ขนนกยูง และสร้างรูป กบประกอบในพิธีพุทธาภิเษกด้วยเหตุผลนี้แล (พระครูอภิวัฒน์นรินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560) อนึ่ง แม้ว่าตามตำนานจะปรากฏการที่พี่คนโตไปเกิดเป็นกบเต่าเผือกอดอกบัวเป็นที่มาของการปั้นรูปกบไว้ประกอบมณฑลพิธี แต่กระนั้นรูปปั้นกบดังกล่าวก็ไม่ได้ มีความสำคัญต่อลำดับขั้นพิธีการ จึงไม่ได้รับการปั้นในพิธีมหาพุทธาภิเษกในครั้งที่ได้ศึกษาแต่ อย่างใด

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ เทียนจึงเป็นสิ่งประกอบพิธีที่สำคัญที่ใช้จุดในพิธีพุทธาภิเษก เป็นเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งแท้ตามตำรับโบราณที่สืบทอดกันมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ประกอบด้วย

4.1 เทียนชัย 1 เล่ม

ภาพ 49 เทียนชัย 1 เล่ม

เทียนชัย 1 เล่ม มีความเชื่อว่าจะทำการมงคลใด ๆ จะต้องมีชัยชนะเหนืออุปสรรคทั้งปวง เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลในพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม ตลอดจนผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศให้มีความศักดิ์สิทธิ์เข้มขลัง เพราะในการจุดเทียนชัยนั้นจะมีการสวดมนต์การย่ำฆ้อง ตีระฆัง เพื่อเอาฤกษ์เอาชัย

4.2 เทียนพุทธวิปัสสี 1 เล่ม

ภาพ 50 เทียนพุทธวิปัสสี 1 เล่ม

เทียนพุทธวิปัสสี 1 เล่ม ตั้งอยู่ด้านหน้าพระพุทธรูปจุดเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เอกของโลก ตามความเชื่อของชาวบ้านกล่าวว่าบัดนี้พระพุทธรูปได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลกอีก 1 พระองค์แล้ว เทียนพุทธวิปัสสี ชาวบ้านศาลาไชยจุดขึ้นเพื่อถวายการบูชาซึ่งพระวิปัสสีพุทธเจ้า ซึ่งมีตำนานความเป็นมาดังนี้ พระวิปัสสีพุทธเจ้า มีพระนามเดิมว่าเจ้าชายวิปัสสี เป็นพระราชโอรสในพระเจ้าพันธุมะและพระนางพันธุมาตี แห่งกรุงพันธุมาตี ประสูติที่เขมมิตทหายวัน เมื่อเจริญวัยได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางสุทิสสนา มีพระโอรสด้วยกันพระองค์หนึ่ง คือ เจ้าชายสมวัฏฏ์ขณะ ขณะนั้นเจ้าชายวิปัสสีมีพระชนมายุได้ แปดหมื่นสี่พันปี หลังประสูติกาลพระโอรส ได้ทรงเห็นเทวทูต 4 จึงเกิดความเบื่อหน่ายโลก ตัดสินพระทัยทรงรถเทียมม้าเสด็จออกผนวช โดยมีข้าราชการบริวารแปดหมื่นสี่พันคนตามเสด็จ ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่แปดเดือนจึงตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปที่โคนต้นแคฝอย หลังจากตรัสรู้ได้ทรงประกาศพระศาสนา ตราบจนเสด็จดับขันธปรินิพพานที่วัดสุเมตตาราม ขณะพระชนมายุแปดหมื่นสี่พันปี พระวิปัสสีพุทธเจ้า มีคู่อัศรสาวกนามว่า พระชันชะและพระติสสะ คู่อัศรสาวิกา คือ พระจันทา และพระจันทมิตตา และพระอโศกะเป็นพระอุปัฏฐาก

4.3 เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาอย่างละ 1 เล่ม

ภาพ 51 เทียนมงคลซ้าย มงคลขวา อย่างละ 1 เล่ม

เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาอย่างละ 1 เล่มตั้งอยู่ด้านซ้าย และขวาของเทียนชัย จุดเพื่อถวายพระอัศรสาวกทั้งสองของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ พระโมคคัลลา และพระสารีบุตร

4.4 เทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม

ภาพ 52 เทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม

เทียนโสฬสญาณ 16 เล่มตั้งอยู่ด้านหน้าพระพุทธรูป จุดเพื่อถวายบูชาพระญาณทั้ง 16 ประการ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้สำเร็จอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ อันได้แก่

1. นามรูปปริจเฉทญาณ หรือสังขารปริเฉท ญาณหรือความรู้ความเข้าใจในรูปและนาม คือ แยกออกด้วยความเข้าใจว่า สิ่งใดเป็นรูปธรรม อันสัมผัสได้ด้วยอายตนะ ทั้ง 5 อันมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย สิ่งใดเป็นนามธรรม อันเพียงสัมผัสได้ด้วยใจอย่างถูกต้อง เหล่านี้เป็นความเข้าใจขั้นพื้นฐานในการพิจารณาธรรมให้เข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป (เป็นการเห็นด้วยปัญญาว่า สักแต่ว่า นาม กับ รูป ไม่มีตัวตนแท้จริง) เรียกว่า เห็น นาม รูป

2. นามรูปปัจจัยปริคคหญาณ หรือสัมมาทสสนะ ญาณที่เข้าใจในเหตุปัจจัย คือ รู้เข้าใจว่านามและรูปว่าล้วนเกิดแต่เหตุปัจจัย พระอรรถกถาจารย์ในภายหลัง ๆ เรียกว่าเป็น “จุฬโสภาบัน” คือ พระโสภาบันน้อย ที่ถือว่าเป็นผู้มีคติหรือความก้าวหน้าอย่างแน่นอนในพระศาสนา (เห็นด้วยปัญญาว่า สิ่งทั้งหลายสักแต่ว่าเกิดแต่เหตุปัจจัย) เห็นความเป็นเหตุเป็นปัจจัยกันจึงเกิดขึ้น

3. สัมมสนญาณ ญาณพิจารณา พิเคราะห์เห็นการเกิด การตั้งอยู่อย่างแปรปรวน การดับไป คือ เห็นด้วยปัญญา (ปัญญาจักขุ) ในความไม่เที่ยง แปรปรวน และดับไปทั้งหลายตามแนวทางพระไตรลักษณ์นั่นเอง (เห็นด้วยปัญญาว่า สิ่งทั้งหลายสักแต่ว่า ล้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่เป็นแก่นแกนแท้จริง) เห็นพระไตรลักษณ์

4. อุทฺถัพพญาณ (อุทฺถัพพยานุปลัสสนาญาณ เรียกแบบ วิปลัสสนาญาณ) ญาณอันเห็นการเกิดดับของขั้น 5 หรือเบญจขันธ์ หรือการเห็นการเกิดดับของรูปและนาม

นั่นเอง คือ พิจารณาจนเห็นตามความเป็นจริงในการการเกิดขึ้นและดับไปของขั้น 5 จนเห็นได้ด้วยปัญญา (ปัญญาจักขุ) ในปัจจุบันจิตหรือปัจจุบันธรรม คือ ในขณะที่เกิดและค่อย ๆ ดับสลายลงไป (เห็นและเข้าใจสภาวะธรรมดังกล่าวในแง่ปรมาตม เช่น เห็นสังขารขั้นความคิดที่พูดว่า เพราะสังขารนี้จึงเป็นทุกข์ ไม่ใช่รายละเอียดปลีกย่อยของความคิดนั้น ๆ และไม่ปรุงแต่งต่อในสิ่งที่เห็นนั้น ๆ ด้วยถ้อยคิดใด ๆ ดังการปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น) เห็นการเกิดดับของรูปและนาม หรือกระบวนการของขั้น 5 ทางปัญญา

5. ภังคานุปัสนาญาณ (ภังคานุปัสนาญาณ เรียกแบบ วิปัสนาญาณ) ญาณอันเห็นการแตกดับ เมื่อเห็นการเกิดดับบ่อย ๆ ถี่ขึ้น ชัดเจนขึ้น ก็จักเริ่มคำนึงเด่นชัดขึ้นด้วยปัญญา ในความดับไป มองเห็นเด่นชัดขึ้นที่จิตที่หมายถึงปัญญานั้นเอง ถึงการต้องดับสลายไปของนาม รูป หรือของขั้นต่าง ๆ การดับไปจะเห็นได้ชัด ถ้าอุเบกขา ที่หมายถึง การเป็นกลางวางทีเฉย รู้ลึกอย่างไรไม่เป็นไร แต่ไม่เอนเอียงแทรกแซงด้วยถ้อยคิดปรุงแต่งใด ๆ ก็ จะเห็นการดับไปด้วยตนเองชัดแจ้งเป็นลำดับ โดยปัจจุตังเห็นการดับ

6. ภยญาณ (ภยตูปัญฐานญาณ เรียกแบบ วิปัสนาญาณ) ญาณอันมองเห็นสังขารหรือนามรูปว่า เป็นของที่มีภัย เพราะความที่ไปเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารหรือนามรูปต่างล้วนไม่เที่ยง ต้องแปรปรวน แตกสลาย ดับไป ไม่มีแก่นแกนตัวตนอย่างแท้จริง ถ้าไปยึดไปอยากย่อมก่อทุกข์โทษภัย เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เห็นสังขารเป็นของมีภัย ต้องแตกดับเป็นธรรมดา จึงคลายความอยากความยึดในสังขารต่าง ๆ

7. อาทีนวญาณ (อาทีวนานุปัสนาญาณ เรียกแบบ วิปัสนาญาณ) ญาณคำนึงเห็นโทษ เมื่อเห็นสิ่งต่างล้วนต้องดับแตกสลายไปล้วนสิ้น จึงคำนึงเห็นโทษ ที่จักเกิดขึ้นว่าจักเกิดทุกข์โทษภัยขึ้น จากการแตกสลายดับไปของสังขารหรือนามรูปต่าง ๆ ถ้าไปอยากหรือยึดไว้ เกิดสังสารวัฏการเวียนว่ายตายเกิดในภพในชาติอันเป็นทุกข์อันเป็นโทษ

8. นิพพิทาญาณ (นิพพิทานานุปัสนาญาณ เรียกแบบ วิปัสนาญาณ) ญาณอันคำนึงถึงความหน่าย จากการไปรู้ตามความเป็นจริงของสังขารหรือขั้น 5 ว่าล้วนไม่เที่ยง แปรปรวน และแตกดับไปเป็นที่สุด ไม่สามารถควบคุมบังคับได้ตามปรารถนาเป็นที่สุด จึงเกิดความหน่ายต่อสังขารต่าง ๆ เพราะปัญญาที่ไปรู้ตามความเป็นจริงอย่างที่สุดนี้เอง ความหน่ายคลายความยึดความอยาก หรือเหล่าต้นเหตุทั้งปวงจากการไปรู้ความจริง

9. มุจจิตุกัมยตาญาณ (มุจจิตุกัมยตาญาณ เรียกแบบ วิปัสนาญาณ) ญาณหยั่งรู้มีความหยั่งรู้ว่าต้องการพ้นไปเสียจากสังขารชนิดก่อทุกข์ กล่าวคือ ปรารถนาที่จะพ้นไปจากสังขารหรือขั้น 5 ที่ก่อให้เกิดทุกข์ (หมายถึง อุปาทานขั้น 5) ปรารถนาพ้นไปจากทุกข์

10. ปฏิสังขญาณ (ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ เรียกแบบ วิปัสสนาญาณ) ญาณพิจารณาทบทวนเพื่อให้เห็นทางหลุดพ้นไปเสียจากภัยเหล่านั้น ดังเช่น โยนิโสมนสิการหรือ ปัญญาหทัยกสังขาร หรือขั้นที่ 5 (นามรูป) ขึ้นมาพิจารณาโดยพระไตรลักษณ์เพื่อหาอุปายที่จะปลดปล่อยหรือปล่อยวางในสังขาร หรือขั้นที่ 5 เหล่านี้ เพื่อให้หลุดพ้นจากภัยเหล่านั้น ทบทวนพิจารณา

11. สังขารูปกชาญาณ (สังขารูปกชาญาณ เรียกแบบ วิปัสสนาญาณ) ญาณอันเป็นไปโดยความเป็นกลาง (อุเบกขา) ต่อสังขาร เมื่อรู้เข้าใจตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงด้วยปัญญา เช่น สังขารอย่างปรมาตมแล้ว ก็วางใจเป็นกลางต่อสังขาร และกายสังขารได้ ไม่นินดี ไม่นินร้าย ไม่ติดใจในสังขารทั้งหลาย จึงแน่มั่นอมที่จะมุ่งสู่ความหลุดพ้น หรือพระนิพพาน วางใจเป็นกลางต่อสังขารทั้งปวง

12. อนุโลมญาณ (สัจจอนุโลมิกญาณ เรียกแบบ วิปัสสนาญาณ) ญาณอันเป็นไป โดยการหยั่งรู้หรือริยสัจ เมื่อวางใจเป็นกลางต่อสังขารทั้งหลายแล้ว ญาณอันคล้ายตาม อริยสัจย่อมเกิดขึ้นในลำดับถัดไป เป็นขั้นสุดท้ายของวิปัสสนาญาณ

13. โคตรภูญาณ ญาณครอบโคตร หรือญาณอันเกิดแต่ปัญญาที่เป็นหัวต่อ ระหว่างภาวะปุถุชนและภาวะอริยบุคคล

14. มรรคญาณ ญาณอันสำเร็จให้เป็นอริยบุคคลต่อไป

15. ผลญาณ เมื่อมรรคญาณเกิดขึ้นแล้ว ผลญาณก็เกิดขึ้นเป็นลำดับ ถัดไปจากมรรคญาณนั้น ๆ ในช่วงมรรคจิต ตามลำดับแต่ละขั้นของอริยบุคคล

16. ปัจจเวกชนญาณ ญาณที่เกิดขึ้นเพื่อพิจารณามรรค ผล กิเลสที่ละแล้ว กิเลสที่ยังเหลืออยู่ และพิจารณานิพพาน (เว้นพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณากิเลสที่ยังเหลืออยู่) เป็นอันจบกระบวนการบรรลุมรรคผลในขั้นหนึ่ง ๆ คือ อริยบุคคลขั้นหนึ่ง ๆ หรือถึงพระนิพพาน (พระครูอภิวัฒน์นรินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

การนำเทียนโสฬสญาณ มาใช้ในพิธีมหาพุทธาภิเษก เป็นความเชื่อว่า เทียนโสฬสญาณในมหาพุทธาภิเษกมีอิทธิพุทธานุภาพ คุณมหาวิเศษสูงยิ่ง เมื่อใช้จุดบูชาอนุภาพ แห่งเทียนจะยกดวง เสริมชะตา บรรเทาเคราะห์ร้าย หลีกกรรมวิบากให้เบาจนสูญ สิ่งอันดีสิ่งอันชอบ สิ่งอันเป็นมงคลทั้งหลายจะบังเกิดในชีวิต คิดสิ่งใดจะสำเร็จ ด้วยอำนาจ เดชะ บารมี ด้วย บุญฤทธิ์แห่งการจุดเทียนบูชา

4.5 เทียนสัตถภัณฑ์ 7 เล่ม

ภาพ 53 เทียนสัตถภัณฑ์ 7 เล่ม

เทียนสัตถภัณฑ์ 7 เล่ม ตั้งอยู่ด้านขวาของเทียนโสฬสญาณ ตามความเชื่อของชาวล้านนาแล้ว สัตถภัณฑ์ คือ โต๊ะหมู่บูชาที่มีลักษณะเป็นเชิงเทียนลดหลั่นกันลงมา ด้านซ้าย ด้านขวา ด้านละ 3 เสา รวมตรงกลาง 1 เป็น 7 เสา ตรงกลางมีความสูงที่สุด แทนด้วยเขาพระสุเมรุ ที่เป็นบริวารประกอบไปด้วยเขายุคนธร เขาสินธูร เขากรวิก เขานะมินทร เขาสุทตะนะ เขาวินันตกะ เขาศักกัณท์ภูเขาทั้ง 7 ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นสวรรค์อันเป็นที่ประทับของพระอิศวรเป็นเจ้าและเหล่าเทวนิกรทั้งหลาย ความหมายของสัตถภัณฑ์ จึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์โดยแท้ แต่ก่อนคนล้านนาใช้สัตถภัณฑ์ เป็นโต๊ะหมู่ โดยถือว่า พระพุทธเจ้าสูงสุด จึงใช้จำนวนเขา 7 ลูก ที่อยู่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุมาเป็นที่วางเทียนสำหรับถวายพระพุทธเจ้า (พระครูอภิวัดมนัสนันต์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

4.6 เทียนนวหรรค์ 9 เล่ม

ภาพ 54 เทียนนวหรรค์ 9 เล่ม

เทียนนวหรรค์ 9 เล่มตั้งอยู่ด้านซ้ายของเทียนโสฬสญาณ จุดเพื่อบูชา การบำเพ็ญเพียรในชั้นต่าง ๆ ของเจ้าชายสิทธัตถะ ขณะทรงออกผนวชก่อนจะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ประกอบไปด้วย โสดาปฏิมรรค โสดาปฏิผล สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหันตมรรค อรหันตผล และนิพพาน รวมเป็น 9 ประการ คือ เส้นทางแห่งการออกจากโลกียะ เพื่อเข้าสู่ความบริสุทธิ์ คือ โลกุตระ

สำหรับเทียนนวหรรค์ 9 เล่มนี้ใช้จุดบูชาโลกุตระธรรม คือ ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก คือ สภาวะพ้นโลก มี 9 ประการ คือ มรรค 4 ผล 4 และ นิพพาน 1 ได้แก่

- 4.6.1 โสดาปัตติมรรค หนทางบรรลुเป็นพระโสดาบัน
- 4.6.2 โสดาปัตติผล การได้บรรลुเป็นพระโสดาบัน
- 4.6.3 สกิทาคามีมรรค หนทางบรรลुเป็นพระสกิทาคามี
- 4.6.4 สกิทาคามีผล การได้บรรลुเป็นพระสกิทาคามี
- 4.6.5 อนาคามีมรรค หนทางบรรลुเป็นพระอนาคามี
- 4.6.6 อนาคามีผล การได้บรรลुเป็นพระอนาคามี
- 4.6.7 อรหันตมรรค หนทางบรรลुเป็นพระอรหันต์
- 4.6.8 อรหันตผล การได้บรรลुเป็นพระอรหันต์
- 4.6.9 นิพพาน ก็คือ นิพพาน การหลุดพ้น

4.7 เทียนธาดู 4 จำนวน 4 เล่ม

ภาพ 55 เทียนธาดู 4 จำนวน 4 เล่ม

เทียนธาดู 4 ตั้งอยู่บริเวณสี่ทิศของพระพุทธรูป หรือโต๊ะวางวัตถุมงคล จุดเพื่อบูชาธาดูทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่มารวมกันเป็นร่างกายมนุษย์ตามความเชื่อถือว่าเทียนธาดู 4 เป็นการระลึกถึงธาตุอันมีในร่างกายที่ประกอบขึ้นมาเป็นชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

4.8 เทียนบาตรน้ำพระพุทธมนต์

ภาพ 56 เทียนบาตรน้ำพระพุทธมนต์

เทียนบาตรน้ำพระพุทธมนต์ จุดเพื่อให้พระเกจิอาจารย์ทำน้ำพระพุทธมนต์ เพราะในขณะที่สวดไปถึงบท “ชินัง” ใน “รัตนสูตร” พระเกจิอาจารย์จะดับเทียนในบาตรน้ำพระพุทธมนต์ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งการดับสิ้นไม่เหลือเยื่อใยของสิ่งอุปมงคลไม่ดีทั้งปวง และบังเกิดมีแต่ความเป็นสิริมงคลต่อไป

4.9 เทียนชั้นห้าโกฐาก

ภาพ 57 เทียนชั้นห้าโกฐาก

เทียนชั้นห้าโกฐาก จุดเพื่อบูชาคุณแห่งพระรัตนตรัย พระกัมมัฏฐาน และครูบาอาจารย์ผู้ล่วงลับ อีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้ คือพระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคมนโณ พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระพุทธเจ้าโคตโม และพระศรีอาริยะเมตไตรย ที่จะเสด็จอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป อีกอย่างที่สำคัญ การขึ้นชั้น 5 โกฐาก เพื่อเป็นการขอขมากรรม พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระอริยสงฆ์ คุณพระกัมมัฏฐาน ครูบาอาจารย์ เพื่อเป็นการขอขมาก่อนที่จะเริ่มประกอบพิธีในครั้งนี้

ความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธี

ความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชุมชน สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางสังคม เช่น พระพุทธรูป ถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า หากพระพุทธรูปองค์ที่สร้างใหม่หรือสร้างมาแต่เดิม เมื่อกาลเวลาผ่านไปมีการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ก็ต้องมีการ

ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกขึ้น เพื่อให้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวบังเกิดพุทธานุภาพ หรือเกิด ความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ขณะเดียวกันพระพุทธรูปจึงเสมือนเป็นศูนย์กลางความเชื่อและจิตวิญญาณ โดยเฉพาะชนล้านนา ที่มีความเชื่อความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธรูปศาสนามาแต่เดิม จะเห็นได้จากเครื่องประกอบพิธี เช่น เครื่องสูง ที่พยายามถ่ายทอดให้เห็นว่า พระพุทธเจ้ามี ความสำคัญเพียงใดและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงค่าสมควรแก่การกราบไหว้บูชาของกลุ่มชนที่นับ ถือพระพุทธศาสนา โดยความเชื่อนี้เป็นเหมือนแบบแผนให้คนทำแต่ความดี โดยมีกรถ่ายทอด ผ่านพิธีกรรม เสริมสร้างความมั่นใจ เพื่อที่ว่าเมื่อกราบไหว้บูชาก็จะบังเกิดความเป็นสิริมงคล แก่ตนเอง ดังนั้น พิธีมหาพุทธาภิเษกจึงเป็นงานบุญใหญ่ที่คนในชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจกัน เตรียมการและร่วมดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง ประสานกำลังกายและกำลังใจ เชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างวัดและชุมชน เมื่อพิธีสำเร็จลุล่วง พระพุทธรูปที่ผ่านพิธีจึงมิได้เป็นเพียง ตัวแทนของ พระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันด้วย จึงทำให้ พระพุทธรูปที่ประดิษฐานนั้นเป็นศูนย์รวมจิตใจและ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชนด้วย

2. ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสิริมงคล สิริมงคล คือ สิ่งที่เชื่อว่าเมื่อได้กระทำแล้ว จะให้ผลบังเกิดเป็นความร่มเย็นแก่ผู้ที่ประกอบพิธีตลอดจนผู้ที่เข้าร่วมพิธี เช่น ข้าวมธุปายาส ในพิธีมหาพุทธาภิเษก หลังจากเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษกแล้ว ชาวบ้านจะบูชากลับไป บริโภคเพื่อให้เกิดความโชคดีและไม่เจ็บป่วย เทียนทุกเล่มที่ใช้ในการประกอบพิธีเมื่อพิธีเสร็จ สิ้นเศษเทียนที่เหลือชาวบ้านจะเก็บไปเพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคล ด้ายสายสิญจน์ ตลอดจนดอกไม้ ที่พระเกจิอาจารย์โปรยในพิธี น้ำพระพุทธมนต์ ชาวบ้านต่างพากันเก็บไปบูชา เพื่อความเป็นสิริมงคล ต้นกล้วยต้นอ้อยที่ตั้งไว้ทั้งสี่ทิศของราชวัตรชาวบ้านก็จะนำไปปลูก ในบริเวณบ้าน หรือสวนของตนเอง โดยมีความเชื่อว่าจะช่วยทำให้สถานที่ของตนบังเกิดแต่ ความเป็นสิริมงคลตลอดไป เพราะเสียงสวดมนต์ สลับกับเสียงเทศน์ตลอดคืนเสมือนช่วย ปลูกเสกให้เครื่องประกอบพิธีทุก ๆ อย่าง ในมณฑลพิธีนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นมงคล อย่างสูง

3. ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล ในพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย จะเห็น ได้ว่าเมื่อจะจัดประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกนั้น ทางวัดจะหาฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรม ตามคติล้านนา และนิมนต์พระเกจิอาจารย์ที่จะเมตตามาร่วมในพิธีกรรม เพราะหากไม่มีการหาฤกษ์ยามอาจเกิดอุปสรรคอาเพศต่าง ๆ ขึ้น เครื่องประกอบพิธีกรรมอื่น เช่น ชันตั้ง ในทุก องค์ประกอบของชันตั้ง ตั้งแต่การเริ่มทำกรวยดอกไม้กรวยใส่พลู ก็ต้องทำตามที่สืบต่อกันมา คือ ใช้ส่วนหางของใบตองม้วนเข้ามา ในภาษาถิ่นเรียกว่า หางปกหัว กระทั่งการเสียบไม้ก็ต้องอยู่ ในลักษณะตั้งตรงขึ้นกับกรวยจะให้อยู่ในระดับอื่นไม่ได้เลย โดยชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อทำไม่ถูกต้อง

ก็จะทำให้ ชืด หรือเกิดเป็นอัมปลงคลนั้นเอง เทียนทุกเล่มที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกก็ต้องนำมาจากขี้ผึ้งแท้ทั้งหมดจะเป็นเทียนไขธรรมดาไม่ได้เลย เพราะถือว่าไม่ตรงตามตำนานที่มีมา แต่หากทำตามตำนานและขั้นตอนที่มีมาก็เชื่อว่าจะบังเกิดแต่ความเป็นสิริมงคลอย่างสูงสุด

4. ความเชื่อเรื่องบาปบุญ ในพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เห็นได้ชัดเจนในส่วนของกรขึ้นชั้น 5 โกลูกเพราะชาวล้านนามีความเชื่อต่อ ๆ กันมา หากประกอบพิธีกรรมที่สำคัญจะต้องมีการขึ้นชั้น 5 โกลูกทุกครั้ง เพราะถือว่าเป็นการขอขมาต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระสมณกรรมฐาน และขอขมาต่อครูบาอาจารย์ทุก ๆ องค์ ที่ได้เคยศึกษาเล่าเรียนมา เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทเวทิต่อครูบาอาจารย์ และแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยมีความเชื่อว่าหากไม่มีการขอขมาก่อนได้ประกอบพิธีกรรมไปจะไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และยังจะเป็นบาปติดตัว เพราะได้เข้าไปประกอบพิธีในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ เพราะการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกนี้ เป็นพิธีกรรมที่มีได้จัดขึ้นบ่อยนัก และการจัดแต่ละครั้งจะมีขั้นตอนที่มากและต้องใช้เวลาหลายวัน ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าเมื่อได้เข้าร่วมในพิธีกรรมจะได้บุญกุศลมาก

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง ขั้นตอนและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีในพิธีมหาพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาด้วยวิธีการทาง คติชนวิทยาในเรื่องพิธีกรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้านนา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

พิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง จัดขึ้น เนื่องในโอกาสที่วัดศาลาไชย มีอายุครบ 100 ปี กอปรกับวัดศาลาไชยได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ พระวิหารและพระประธานของวัดเสร็จสิ้นลงพอดี จึงมีการจัดงานเพื่อทำพิธีเบิกเนตรพระประธาน ตามความเชื่อของชาวล้านนาที่ว่า เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปใหม่หรือทำการซ่อมแซม พระพุทธรูปเก่าแล้วเสร็จ จะต้องทำพิธีเบิกเนตรเพื่อให้เป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ก่อน จึงจะนำมาให้ชาวบ้านทำการสักการบูชาต่อไป

พิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. วันเวลาและสถานที่ในการประกอบพิธี พิธีมหาพุทธาภิเษกในครั้งนี้จัดขึ้นใน ระหว่างวันที่ 3-5 พฤษภาคม 2560 เนื่องจากเดือนพฤษภาคมเป็นเดือนที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรมเหมาะแก่การทำบุญใหญ่ และ ตรงกับเดือนแปดในคติล้านนาซึ่งนับว่าเป็น เดือนมงคลเนื่องจากเป็นเดือนเลขคู่ โดยใช้วิหารที่ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่เป็นสถานที่ในการประกอบพิธี

2. บุคคลที่เข้าร่วมพิธี

2.1 เจ้าพิธี หมายถึงผู้นำการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก คือ พระครูอุภิวังษีวัณนรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

2.2 ผู้ประกอบพิธี

2.2.1 พระเกจิอาจารย์ที่เข้าร่วมนั่งปรกอธิษฐานจิต จำนวน 9 รูป

- 2.2.2 พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษก จำนวน 1 รูป
- 2.2.3 พระสงฆ์พิธีสวดเบิกวาร จำนวน 45 รูป
- 2.2.4 พระสงฆ์พิธีสวดคาถาเบิกเนตร (ไขตาพระเจ้า) จำนวน 9 รูป
- 2.3 ผู้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ คณะศรัทธา ญาติโยม และชาวบ้านทั่วไป
3. วัตถุประสงค์ของสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบพิธี
- เครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย
- 3.1 เครื่องประกอบมณฑลพิธี ได้แก่
- 3.1.1 ราชวัตร
- 3.1.2 ฉัตร 9 ชั้น
- 3.1.3 จั๊นน้อย (ธงขนาดเล็ก)
- 3.1.4 เครื่องสูงหรือเครื่องศาสตราวุธ
- 3.1.5 ต้นกล้วย ต้นอ้อย
- 3.2 เครื่องบูชาพระเจ้าตามคติล้านนา ได้แก่
- 3.2.1 สุ่มดอก 2 สุ่ม
- 3.2.2 สุ่มใบพลู 2 สุ่ม
- 3.2.3 สุ่มหมาก 2 สุ่ม
- 3.2.4 ต้นดอกไม้ 2 ต้น ต้นเทียน 2 ต้น
- 3.2.5 ผ้าขาวสำหรับคลุมเคียรของพระพุทธรูป
- 3.2.6 ชี้นึ่งสำหรับปิดพระเนตร (ตา)
- 3.2.7 แวนสายตาพระเจ้า (ไขตาพระเจ้า)
- 3.2.8 พัดขนนกยูง
- 3.2.9 ด้ายสายสิญจน์
- 3.2.10 ข้าวมธุปายาส 49 ก้อน
- 3.3 ชั้นตั้ง มืองค์ประกอบ ดังนี้
- 3.3.1 หมากป่นสาม (หมาก 13 เส้น)
- 3.3.2 เบี้ยป่นสาม
- 3.3.3 สวย (กรวย) ประกอบไปด้วย กรวยเทียนดอกไม้ 8 กรวย กรวยพลู 8 กรวย
- 3.3.4 หมาก 8 ขด หมาก 8 ก้อม
- 3.3.5 ข้าวสาร 1 ขวด (ขวดเหล้าแม่โขง)

- 3.3.6 ข้าวสาร 1 ถ้วย
- 3.3.7 เทียนไข 2 คู่ น้ำหนักหนึ่งบาท 1 คู่ คู่เพียง 1 คู่
- 3.3.8 ผ้าขาว ผ้าแดง
- 3.3.9 เงิน 32 บาท
- 3.3.10 กลัวยตีบ 1 เครือ
- 3.3.11 มะพร้าว 1 ทะลาย
- 3.4 เทียน ได้แก่
 - 3.4.1 เทียนชัย 1 เล่ม
 - 3.4.2 เทียนพุทธวิปัสสิ 1 เล่ม
 - 3.4.3 เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวาอย่างละ 1 เล่ม
 - 3.4.4 เทียนโลฬสญาณ 16 เล่ม
 - 3.4.5 เทียนสัตถัณท์ 7 เล่ม
 - 3.4.6 เทียนนพหุคุณ 9 เล่ม
 - 3.4.7 เทียนธาตุ 4
 - 3.4.8 เทียนบาตรน้ำพระพุทธมนต์
 - 3.4.9 เทียนขันห้าโกฐาก

4. ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี

ขั้นตอนของพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะฉะ จังหวัดลำปาง แบ่งตามลำดับ ดังนี้

4.1 วันที่ 3 พฤษภาคม 2560 เป็นวันจัดดาหรือวันเตรียมงาน ในวันนี้จะมีขบวนแห่ อัญเชิญพระอุปคุต เพื่อให้มาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองการจัดงาน

4.2 วันที่ 4 พฤษภาคม 2560 เป็นวันประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกจะเริ่มงานตั้งแต่เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป ตามลำดับ คือ ขั้นตอนแรกจะเป็นการทำพิธีปิดเนตรพระประธาน และคุมพระเศียรพระประธานด้วยผ้าขาว เมื่อถึงเวลา 19.00 น. เริ่มพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนพุทธวิปัสสิ จุดเทียนนพหุคุณ จุดเทียนสัตถัณท์ จุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4 ตามลำดับ เสร็จแล้วมีพิธีขึ้นขัน 5 โกฐาก ขึ้นขันตั้งอัญเชิญครูบาอาจารย์ จุดเทียนชัย ตามด้วยการสวดมนต์ต้น คือ การสวดมนต์ทุกบทที่มีในหนังสือสวดมนต์ล้านนา ซึ่งในขณะที่สวดมนต์ต้น (พระปลัดนรินทร์ สุขุมกุล, ม.ป.ป.) พระเกจิอาจารย์จะนั่งปรกอธิษฐานจิตพร้อมกันไป เมื่อสวดมนต์จบแล้ว พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ไปรดดอกไม้ทิพย์ ถวายจตุปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนา

ในช่วงต่อไปเป็นพิธีเบิกเนตรพระประธาน เริ่มจากการแสดงพระธรรมเทศนา พุทธาภิเษก ตามด้วยการสวดเบิกवार 9 วาร จบแล้วมีคณาจารย์จุดเทียนโสฬัสญาณ พระสงฆ์ สวดเบิกเนตร พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ทำพิธีเบิกเนตรพระประธาน แล้วถวายข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ถ้วย

4.3 วันที่ 5 พฤษภาคม 2560 เวลา 10.00 น. ประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ถวายเสนาสนะ ถวายไทยทาน และในเวลา 17.00 น. เป็นการแห่อัญเชิญพระอุปัชฌ์ กลับไปยังที่อยู่เดิม

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธี มหาพุทธานุภาพวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

1. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชุมชน พิธีมหาพุทธานุภาพ เป็นงานบุญใหญ่ที่คนในชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจ พระพุทธรูปที่ผ่านพิธีจึงมิได้เป็นเพียงตัวแทน ของพระพุทธรูป แต่ยังเป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันด้วย ทำให้ พระพุทธรูปที่ประดิษฐานนั้นเป็นศูนย์รวมจิตใจและ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชน

2. ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสิริมงคล หลังจากเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธานุภาพแล้ว ชาวบ้านจะนำเครื่องประกอบพิธีเข้าสู่บ้านเรือนเพื่อบูชาโดยมีความเชื่อว่าจะช่วยทำให้เกิด ความเป็นสิริมงคลตลอดไป เพราะเสียงสวดมนต์ สลับกับเสียงเทศน์ตลอดคืนเสมือนช่วย ปลุกเสกให้เครื่องประกอบพิธีทุก ๆ อย่าง ในมณฑลพิธีนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นมงคล อย่างสูง

3. ความเชื่อเรื่องมงคลและอัปมงคล ในพิธีมหาพุทธานุภาพของวัดศาลาไชย จะเห็น ได้ว่าเมื่อจะจัดประกอบพิธีมหาพุทธานุภาพนั้น ทางวัดจะหาฤกษ์ยามดีในการประกอบ พิธีกรรมตามคติล้านนา และนิมนต์พระเกจิอาจารย์ที่มีศิลาจารวัดตรงดงามมาร่วมใน พิธีกรรม หากทำตามตำราและขั้นตอนที่มีมาก็เชื่อว่าจะบังเกิดแต่ความเป็นสิริมงคลอย่าง สูงสุด หากกระทำไม่ถูกต้องก็จะทำให้ ชืด หรือเกิดเป็นอัปมงคลนั่นเอง

4. ความเชื่อเรื่องบาปบุญ พบในส่วนของการขึ้นขัน 5 โกลูก โดยเชื่อว่าหากประกอบ พิธีกรรมที่สำคัญจะต้องมีการขึ้นขัน 5 โกลูกทุกครั้ง เพื่อขอขมาต่อพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ พระสมณกรรมฐาน และขอขมาต่อครูบาอาจารย์ทุก ๆ องค์ แสดงออกถึงความ กตัญญูตเวทีต่อครูบาอาจารย์ และแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน หากไม่มีการขอขมา ก่อนได้ประกอบพิธีกรรมไปจะไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์ และยังจะเป็นบาปติดตัวอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ คือ เชื่อว่าหลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปเสร็จแล้ว จะต้องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกเพื่อให้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเกิดมีพุทธานุภาพบังเกิดความศักดิ์สิทธิ์ หรือแม้แต่พระพุทธรูปที่มีมาแต่เดิม หากมีการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกก็จะต้องนำเข้าพิธีเสมอ เพื่อเป็นการสมโภชให้มีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่ออันเป็นรากฐานของอารยธรรมมนุษย์ที่ส่งต่อ สันสม และสืบสานจนเป็นวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เรื่องความเชื่อของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไป สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน จึงเป็นแหล่งหนึ่งที่มีความเชื่อเช่นเดียวกับสังคมชนชาติอื่น ๆ ทั่วไป ดังที่พระยาอนุมานราชธน (2506 อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโครง และอ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 115) กล่าวไว้ว่า ความเชื่อถือของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับของชาติอื่น ๆ คือ มีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัวแต่ถือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย อันเป็นคติศาสนามาตั้งแต่เดิมของมนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน สอดคล้องกับคำกล่าวของ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2530 อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโครง และอ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 115) ที่ว่า ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานในประเทศไทยนั้น ประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันมีความเชื่อทางศาสนาแบบวิญญาณนิยม (Animism) คือ เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง และมีการทำพิธีกราบไหว้ เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ซึ่งการทำพิธีมหาพุทธาภิเษก ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดังกล่าว

โดยทั่วไปพิธีกรรม หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ หรือได้รับพลังอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อของมนุษย์มีการผสมผสานกันระหว่างเก่ากับใหม่ตามกฎแห่งวิวัฒนาการ มีการดัดแปลง แก้ไขให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแห่งสังคมและวัฒนธรรม อันส่งผลให้พิธีกรรมมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น (วงเดือน ทองเจียว, 2545, หน้า 51) จากขั้นตอนการประกอบพิธีพุทธาภิเษก จะสะท้อนให้เห็นพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม อาทิ พิธีแห่พระอุปัชฌาย์ การถวายข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ถ้วย ผสมผสานกับความเชื่อของท้องถิ่นล้านนา คือ ตั้งขันห้าโกฐราก การสวดเปิดกวาร 9 วาร การสวดมนต์ตั้ง รวมทั้งความเชื่อที่วิวัฒนาการขึ้นมาในปัจจุบัน คือ การมีพระเกจิอาจารย์มานั่งปรก ขณะที่มีการสวดมนต์ตั้งด้วย

จากการทบทวนการศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเด็นความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ ไบรอัน มอริส (Brian Morris, 2006 อ้างอิงใน นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2560, หน้า 176) พบว่า นักมานุษยวิทยาตะวันตก พยายามศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติ และไสยศาสตร์ ภายใต้แนวคิดและกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกัน 6 แบบ ซึ่งใน 6 แบบนี้มีกระบวนทัศน์ที่สอดคล้องกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกอยู่ 3 แบบ ได้แก่

1. กระบวนทัศน์จิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Approach) อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมชนเผ่าที่นิยมกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง นำไปสู่การอธิบายว่ามนุษย์เหล่านั้นเปรียบเสมือนเด็กทารกที่หวาดกลัวอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ความหวาดกลัว ทำให้ต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เพื่อให้วิญญาณปกป้องคุ้มครอง ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นประสบการณ์ของความกลัวเกรงอำนาจเหนือธรรมชาติ และวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสะท้อนออกมาในพิธีกรรม

2. กระบวนทัศน์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic/Interpretive Approach) อธิบายไว้ว่า วัตถุและการปฏิบัติทางศาสนา คือ ระบบของสัญลักษณ์ที่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อปกป้องถึงอารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตัวเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ฉะนั้นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงสะท้อนอารมณ์ที่มนุษย์อยากสร้างความหมายให้กับตนเองและโลก

3. กระบวนทัศน์อำนาจ/ความรู้ (Power/Knowledge Approach) อธิบายไว้ว่าการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษ จึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผล แต่เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เป็นบุคคลที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็นภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาทตน ซึ่งขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง สะท้อนให้เห็นกระบวนทัศน์ทั้ง 3 ได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาความเชื่อและความเป็นมาของเครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเลื่อมใสศรัทธาของชาวล้านนาที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนยาวนาน เนื่องจากพระพุทธรูปเปรียบเสมือนตัวแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า การกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปนอกจากเป็นการแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าแล้ว ยังมีความเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ รวมทั้งการดลบันดาลให้เกิด โชคลาภ ความสุข ความเจริญตามที่ตนปรารถนาได้ การทำ

พิธีกรรมและการมีเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมตามความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งมีการบูรณาการ ความเชื่อใหม่ ๆ เข้ามาด้วย ย่อมจะเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พระพุทธรูปมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระพล ภูวนนท์ (2545, หน้า 54) ที่พบว่า ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงของพี่น้องเป็นความเชื่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะนำพาชีวิตและครอบครัวให้ประสบแต่ความสุขความเจริญ ดังที่ปรารถนา ดังนั้น จึงมีพิธีกรรมบูชาบวงสรวง สรงน้ำพระพุทธรูปหลวงพ่อบึงพี่น้อง พร้อมทั้งจะทอดผ้าป่าเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการแสดงถึงความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เครื่องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่เป็นเครื่องประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับประวัติของเจ้าชายสิทธัตถะ อาทิ ราชวัตร ฉัตร 9 ชั้น เครื่องสูงและศาสตราวุธต่าง ๆ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า เดิมทีพระพุทธเจ้าเกิดในวรรณะกษัตริย์จึงมีเครื่องแสดงอิสริยยศดังกล่าว ส่วนเทียนต่าง ๆ อาทิ เทียนชัย เทียนพุทธวิปัสสิ เทียนโสฬสญาณ เทียนสัตถภัณฑ์ เทียนนพพรคุณ ฯลฯ ล้วนเป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า ส่วนขันตั้ง ที่ประกอบด้วย หมากป่นสาม เบี้ยป่นสาม สวดย หมาก 8 ขด ข้าวสาร 1 ขวด ข้าวสาร 1 ถ้วย เงิน 32 บาท กลัยยติบ มะพร้าว ฯลฯ เป็นเครื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีเครื่องบวชพระเจ้าตามคติล้านนา และเครื่องประกอบพิธีเบิกเนตรพระพุทธรูป ซึ่งทั้งหมดสะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และอำนาจเหนือธรรมชาติที่พระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลให้เกิดได้ตามการบนบานของชาวบ้านด้วย

พิธีกรรม ความเชื่อ และขั้นตอนในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นภาพสะท้อนของแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยมในการแสดงให้เห็นถึงกลไกในการควบคุมทางสังคมของชาวล้านนาในด้านการให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ และด้านความประพฤติที่ติงามของคนในสังคม ดังจะเห็นได้ว่าในพิธีกรรมนั้น เจ้าพิธีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกนี้ คือ พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านมาเป็นผู้ดำเนินการ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก แสดงให้เห็นระบบการเคารพและการให้ความสำคัญแก่ผู้สืบทอดศาสนา มากกว่าบุคคลที่มีฐานะเด่นดังในสังคม

นอกจากนี้ เครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ยังเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อ ค่านิยมและความรู้สึก ของชาวล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อำนาจเหนือธรรมชาติ และจารีตประเพณีที่ปฏิบัติร่วมกันมา สอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์และการตีความของเทินเนอร์ นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง (อารีย์ ธรรมโคตร และอ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 133)

ที่ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรม ความเชื่อ และสัญลักษณ์ดั้งเดิม มีหน้าที่สำคัญ คือ การเก็บและถ่ายทอดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสังคม เนื่องจากสัญลักษณ์ของพิธีกรรมสามารถบอกความหมายหลายอย่าง และในขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ตอบสนองต่อค่านิยม บรรทัดฐานความเชื่อ ความรู้สึก บทบาททางสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคม ในระบบวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัดต่าง ๆ ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งเหมือนและแตกต่างกันได้ หากต้องการที่จะสืบทอดหรืออนุรักษ์เกี่ยวกับพิธีมหาพุทธาภิเษกนี้ให้ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในพิธีมหาพุทธาภิเษกปรากฏรูปแบบการสวดมนต์ที่น่าสนใจ เช่น การสวดเบิก สวดมนต์ต้น เป็นต้น ซึ่งมีรูปแบบการสวดเฉพาะ และใช้ในพิธีกรรมเฉพาะเท่านั้น หากมีการศึกษาเพิ่มเติมก็จะทำให้ความรู้เกี่ยวกับการสวดมนต์ล้านนากว้างขวางต่อไป
2. พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีการทำให้บังเกิดความศักดิ์สิทธิ์รูปแบบหนึ่ง หากมีการศึกษาเปรียบเทียบในพิธีที่คล้ายคลึงกัน เช่น พิธีเทวาริเษก พิธีเถวาริเษก พิธีมังคลาภิเษก เป็นต้น ก็จะทำให้องค์ความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองทัพเรือ. (2558). **พิธีพุทธาภิเษก**. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2560, จาก http://www.navy.mi.th/chapanakit/link/pdf_chakit/cha22-pu%20ta%20pisak.pdf.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำปาง.(2561). **บรรยายสรุปจังหวัดลำปาง**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- เกศรา สว่างวงศ์. (2558ก). **การศึกษากระบวนการเรียนรู้การสวดเบิกของพระสงฆ์ วัดพระเจดีย์ซาวหลัง พระอารามหลวง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง**. ลำปาง: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.
- เกศรา สว่างวงศ์. (2558ข). **สวดเบิก พิธีกรรมและประเพณีควรถูกค่าแก่การสืบทอดของชาวเขลางค์นคร**. ลำปาง: นฤรัช.
- เกศริน ธรรมชั้นแข็ง. (2546). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อประเพณี ความเชื่อของชาวล้านนา กรณีศึกษา: ฝิ่ปู้ย่า. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่**.
- คงอมร เหมรัตน์รักษ์. (2559). **ความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงผี: กรณีศึกษา ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- คำผุย พลลือชา. (2543). **ความเชื่อเรื่องนาคในกระบวนการทานาของชาวนาลาว: กรณีศึกษาชาวนาบ้านสิฐานใต้ อ.เมือง หาดทรายฟอง จ.กำแพงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ณัฐธิดา ปูเงิน. (2559). **วิเคราะห์สัญลักษณ์ในพิธีแต่งงานชาวกะเหรี่ยง บ้านห้วยปิง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน**. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- เด็อน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นนุช ป่าเขียว. (2555). **พิธีกรรม วิถีคนเมือง**. ลำปาง: ม.ป.ท..
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.

- ประเสริฐ ฤ นคร. (2541). **สารนิพนธ์ ประเสริฐ ฤ นคร.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2561). **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพิธีกรรมแห่งชีวิต
ชาวไทลื้อ จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- พจนารถ อ่อนเขียว. (2558). **ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนในอำเภอดอกคำใต้
จังหวัดพะเยา.** การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศศ.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- พระครูสิริสุตาทิณมณเฑียร. (2545). **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีพุทธาภิเษก
แบบล้านนา.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พระธรรมดิลก. (2540). **สืบสานล้านนา.** เชียงใหม่: บี เอส.
- พระปลัดนรินทร์ สุ่มงคโล. (ม.ป.ป.). **บั้งสุตรมนต์ต้น ฉบับวัดป่าแพ่ง ต.ช้างม่อย อ.เมือง
จ.เชียงใหม่.** เชียงใหม่: สุชาติพานิช.
- พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล. (2550). **การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์
ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,
เชียงราย.
- มณี พยอมยงค์. (2536). **เครื่องสักการะในล้านนาไทย.** เชียงใหม่: ส. ทรัพย์.
- มณี พยอมยงค์. (2547). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5).** เชียงใหม่:
ส. ทรัพย์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542ก). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ภาคอีสาน เล่ม 7.** กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542ข). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ภาคเหนือ เล่ม 15.** กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** กรุงเทพฯ:
ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วัชรพร วงศ์กัณหา. (2555). **ศาสนาวบ้าน: ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อ
ในอีตสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.**
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

- วัชรารภรณ์ ดิษฐบ้าน. (2557). **พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนาน และพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ อ.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วัดศาลาไชย. (1 กรกฎาคม 2560). **วัดศาลาไชย**. สืบค้นเมื่อ 3 สิงหาคม 2560, จาก <http://www.templethailand.org/>.
- วิโรจน์ อินทนนท์ และพิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2559). **การประชุมสัมมนาวิชาการล้านนาคดีศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ครั้งที่ 2 ประจำปี พ.ศ. 2559** ล้านนากับเพื่อนบ้าน. เชียงใหม่: โครงการล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมสวัสดิ์ เตชพฤษชินันท์. (2553). **ความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมเรื่องภูแห่งกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ จท.ม., สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพฯ.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2551). **ประวัติศาสตร์ล้านนา** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานจังหวัดลำปาง. (2559). **แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564)**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- สำนักงานจังหวัด ศาลากลางจังหวัดลำปาง. (ม.ป.ป.) **สภาพทั่วไป**. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2563. จาก http://www.lampang.go.th/t_lampang/L6.htm.
- สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). **บทสวดมนต์**. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2563. จาก http://pbs.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2016/03/0001_บทสวดมนต์มัจฉกัปปวัตตนสูตร.pdf.
- สีธาตุดุ ธนอมรภัค. (2551). **ความเชื่อและพิธีกรรมพุทธาภิเษก: กรณีศึกษา บ้านแคนดง ตำบลสระบัว อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- สุจินต์ วิชัยวงศ์. (2559). **พระเครื่อง: การบูรณาการรูปแบบพิธีพุทธาภิเษกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนอีสาน**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สุรัชย์ สิริวิบูล. (2555). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อคติความเชื่อ พิธีกรรมและวิธีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ของล้านนา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่. (2550). **ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ 2550**.แพร่: เมืองแพร่.
- อนุกุล ศิริพันธ์. (2559). **ประเพณีสิบสองเดือนนครลำปาง**. ลำปาง: ลำปางบรรณกิจพริ้นติ้ง.
- อัมพร สุคันธวิช และพวงเพชร สุรัตน์กุล. (2559). **มนุษย์กับสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อารีย์ ธรรมโคตร และอ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2562). พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านไทยพุทธในอำเภอสายบุรีและอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี. **วารสารภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม**, 8(1), 110–135.
- Durkheim, E. (1964). **The Elementary Form of the Religious Life**. New York: The Free Press.
- Eliade M, (1994). **The Myth of the Eternal Return**. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Morris, B. (2006). **Religion and Anthropology: A Critical Introduction**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spiro, M. E. (1969). Religion Problem of Definition and Explanation in Banton, Michael (ed.) **Anthropological Approaches to the Study of Religion**. London: Tavistock. 85–126.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยพะเยา
UNIVERSITY OF PHAYAO

ภาคผนวก ก วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ภาพ 58 พระครูพิพิธปัญญาภีร์

พระครูพิพิธปัญญาภีร์ (ครูบาอินตา กตปุญโญ) อายุ 84 ปี เจ้าอาวาสวัดศาลา ตำบลน้ำแพร่
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ 59 พระครูสถัทรธรรมรังษี

พระครูสถัทรธรรมรังษี (ครูบากวน อภิญโญ) อายุ 84 ปี เจ้าอาวาสวัดกุ่มเนื่อง ตำบลแม่มอก
อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ภาพ 60 พระครูสุเขตรัตนานุรักษ์

พระครูสุเขตรัตนานุรักษ์ (ครูบ้าน้อย ถาวโร) อายุ 82 ปี เจ้าอาวาสวัดนาแก้วตะวันตก ตำบลนาแก้ว
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ภาพ 61 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์

พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ (นรินทร์ อภิวิมฺุโน) เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง อายุ 40 ปี

ภาพ 62 นางไล ช่วงกิจ

นางไล ช่วงกิจ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะคา
จังหวัดลำปาง

ภาพ 63 นางผัด จันทรเกลี้ยง

นางผัด จันทรเกลี้ยง อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 102 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะคา
จังหวัดลำปาง

ภาพ 64 นางจันทร์ สุขป้อม

นางจันทร์ สุขป้อม อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

ภาพ 65 นางนวน ปินตาดำ

นางนวน ปินตาดำ อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

ภาพ 66 นายถนัด ต้นสุวรรณ

นายถนัด ต้นสุวรรณ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ภาพ 67 นายสุน วางกิจ

นายสุน วางกิจ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 58/1 หมู่ที่ 2 บ้านศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

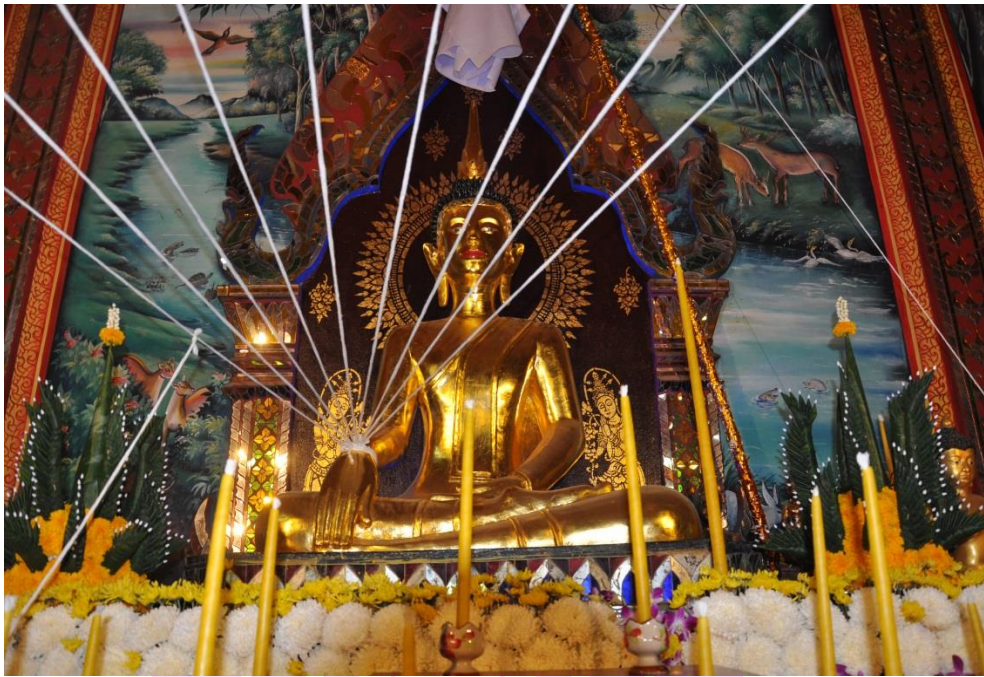
ภาคผนวก ข พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย

ภาพ 68 การอัญเชิญพระอุปัชฌาย์มาร่วมในพิธีกรรม

ภาพ 69 ขบวนแห่พระอุปัชฌาย์มาถึงบริเวณวัดศาลาไชย

ภาพ 70 พระประธานในวิหารวัดศาลาไชย

ภาพ 71 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์จตุรปูเทียนบุชาพระรัตนตรัย

ภาพ 72 พระเทพสิทธิธาคม วิ. อธิษฐานจุดเทียนชัย

ภาพ 73 พระเกจิอาจารย์นั่งปรกอธิษฐานจิต

ภาพ 74 พระสงฆ์พิธีเจริญพระพุทธมนต์ (สวดมนต์ต้น)

ภาพ 75 พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์

ภาพ 76 พระสงฆ์สวดเบ็ก

ภาพ 77 กวนข้าวมธุปายาส

ภาพ 78 ศรัทธาสาธุชนเข้าร่วมในพิธีมหาพุทธาภิเษก

ภาพ 79 พระสงฆ์พิธีสวดเบิกเนตร

ภาพ 80 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ประกอบพิธีเบิกเนตรพระประธานในวิหาร

ภาพ 81 พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ถวายข้าวมธุปายาส

ภาพ 82 พระสงฆ์พิธีเจริญพระพุทธมนต์วันถวายเสนาสนะ

ภาพ 83 ศรัทธาสาธุชนร่วมพิธีในการถวายเสนาสนะ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระวุฒิชัย ปญญาวชิโร (สายปัญญา)
วัน เดือน ปี เกิด	16 กรกฎาคม 2535
สถานที่เกิด	ลำปาง
วุฒิการศึกษา	พธ.บ. (พุทธศาสตรบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบ้านผึ้งนาเกลือ ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
ผลงานตีพิมพ์	พระวุฒิชัย สายปัญญา. (อยู่ระหว่างตีพิมพ์). พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง : ขั้นตอนและสัญญาะบางประการในพิธีกรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 9(2).ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2564.

